

Beregi

1110

~~1103~~

~~1110~~

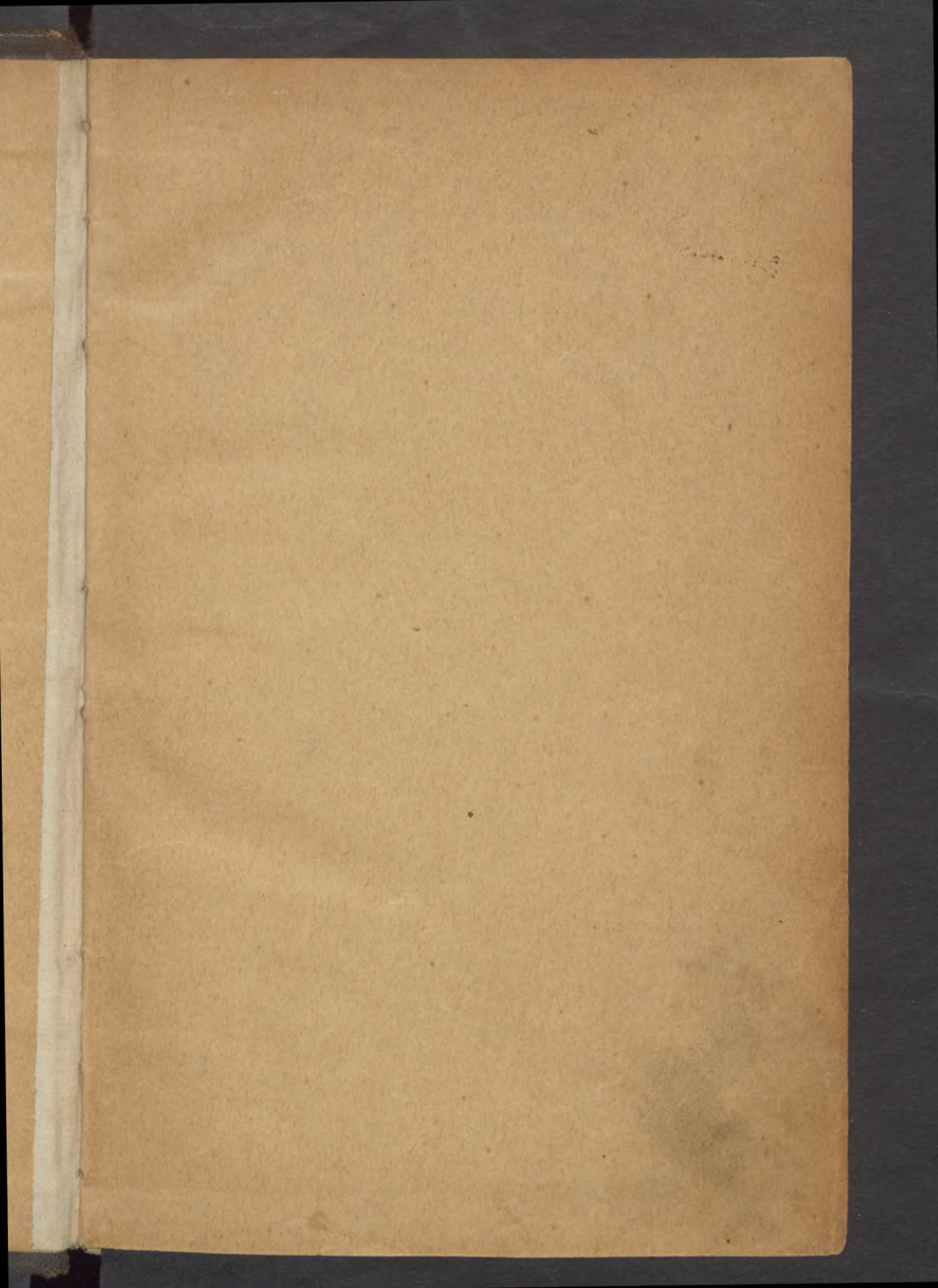
KIVONAT A KÖNYVTÁRI
☐ SZABÁLYZATBÓL. ☐

Minden könyv 4 hétig vehető igénybe.
A megrongált vagy elveszett könyv a
teljes értékben megtérítendő. Négy hét
után vissza nem hozott könyv eltulaj-
donítottként tekintetik és bírói
behajtatik. A választás...

404

90

BARNA ARTHUR.

REGÉNY KÉT KÖTETBEN.

IRTA

BEKSICS GUSZTÁV.

II. KÖTET.

BUDAPEST,

IFJ. NAGEL OTTÓ KIADÁSA.

1880.

BARTHA ALFRED

REGYI M. KÖNYV

BEKESZ GÖSTAV

II. KÖTET

BUDAPEST

1880. ÉVI KIADÁS

Budapest, 1880. Rudnyánszky A. könyvnyomdájából.

cs
re

ka

m

le

bu

lis

vé

sz

ra

ta

ha

ho

Ol

s

a

lis

I. FEJEZET.

Táncz a vulkán felett.

A socialista forradalmat, melynek zászlóját csak a gyárvárosok tűzték ki, elnyomta a hadsereg és a rendőrség egyesített ereje.

Hohenhaus herczeg kitüntette magát mind katonai, mind rendőri minőségében.

Bár hivatalos czim nélkül, dictátora volt Németországnak. Minden hatalmat az ő kezében tett le a császár. Keze biztos és szilárd volt. Nagyobb buzgalmat senki sem fejthetett volna ki a socialismus eltiprásában, mint ő. Soha nem lankadó tevékenysége, meg nem ernyedő erélye nemcsak szilárd akaratra, hanem a legaczélozottabb akaratnál is erősebb rugót képező szenvedélyre vallottak. Nemcsak üldözte, hanem vérengző dühvel halálra kereste a socialismust. Olvasóink tudják, hogy Hohenhaus nemcsak a császárért, hanem Olga kezéért is küzdött. Ez megfejt mindent.

A harc rövid volt.

A socialisták ellenállását megtörte a szurony, s Németország legnagyobb gyárvárosait rommá lőtte a tűzéség.

De vajjon csakugyan legyőzetett-e a socialismus?

Akik mélyebben tekintettek az események

felszine alá, észrevették, hogy a forrongás a socialismusnak csak előcsatározása. A mozgalom főkítőrése ezután fog következni.

A socialismus csak harczosait akarta szoktatni a tüzhöz. Csak a gyárvárosokban tett kísérletet.

De a rend helyreállt. S ez elég volt az intéző politikusoknak.

A kormány és udvari körök menekültek a lidércznyomástól. Könnyebben lélegztek. Diadal-maskodtak. Ünnepeleket adtak.

Frigyes Ágost nagyherczeg szintén fényes estélyt rendezett palotájában.

Ez estélyről természetesen nem maradhatott el Olga nagyherczegnő, bár Afrikából való visszátérte óta egészen félrevonult a „társaságtól“. A mi fény, gazdagság, érdem, születési előkelőség volt Berlinben, az mind s maga a császár is megjelent a nagyherczeg termeiben.

Az estély hőse Hohenhaus herczeg volt.

A császár ismételten és hosszabban beszélt vele. A közelállók hallották, mint kívánt szerencsét neki az uralkodó, hogy a rend hosszabb időn át meg nem zavartatott.

— Felség! szólt Hohenhaus herczeg, a rendért felelek. Szavamat és kardomat kötöm le rá, hogy nem fog megzavartatni.

Tábornoki egyenruhájában, mellén csillogó érdemrendekkel, deli, férfias alakjával feltűnést keltett volna még az esetben is, ha nem ő lett volna a socialismus ünnepelt legyőzője.

Önérzetes mosolylyal fogadta a szerencseki-vánatokat. Koronként jelentőséggteljesen pillantott Olgára, mintha mondta volna: Lásd, hogy ünnepelnek, lásd, hogy hódolnak előttem. Kicsinyek

hozzám képest a legnagyobbak, s te nem akarsz meglátni: egy földönfutóra gondolsz.

Valóban, ott a fényes, csillogó tömeg, a ragyogás és pompa közepett, a mint elmerengett Olga, Arthurra gondolt. Amikor a fényes emberhullám legjobban kavargott, a zene rithmusai legcsábitóbban zengettek, egy óvatlan pillanatban sikerült hódolói elől egyik ablakmélyedésbe menekülnie. Egy percze gondolatainak, emlékeinek élhetett.

Elgondolta, hogy ő máskint tervezte a jövőt. Azt a *másikat* akarta ő látni ama magas polczon, hova eljutott ez. Azt akarta, hogy az a *másik* legyen az ünnepezt hős, rá sugározza fényét az uralkodói kegy s ő árasztja szét diadalának, dicsőségének sugárait környezetére. A lángelmét akarta ő a magas piedestálra helyezni, melyet most elfoglalt a középszerűség. Az a másik azonban nem akarta. Előítéletei, meggyőződése arra kényszerítették, hogy lentmaradjon a setéségben, holott mint ragyogó nap, felemelkedhetett volna a társadalom legmagasabb regioinak látkörébe. Elhomályosíthatta volna e láthatár sápadt csillagait.

E napnak ő, a büszke hercegisasszony lett volna planétája.

A sors azonban másként akarta. De azt semmi sors, semmi végzet nem akadályozhatta meg, hogy Arthurt szeresse, mélyen, forróbban, lángolóbban mint valaha. Arthur lázas szerelmi vallomásának minden szava izzó betűkkel oda volt vésve lelkébe. Ezek a tűzbetűk örökre eljegyezték Arthur számára, örökre égni fognak emlékezetének tábláján, mint transparent, hirdetve Arthur szerelmének diadalát.

A Tripolisban végbement jelenet után Frigyes-Ágost nagyherceg sietve tért vissza Olgával

Németországba. Meg akarta akadályozni, hogy Olga és Arthur még egyszer találkozzanak. S valóban volt oka féltetni Olgát e találkozástól, ki teljesen Arthur iránt való szerelmének uralma alatt állott. S hogy Arthur Németországba ne követhesse Olgát, erről gondoskodott Hohenhaus herczeg. Arthurnak tudtára adatta, hogy Németországba nem szabad visszatérnie, mely tilalmát Arthurnak a socialistákkal való összeköttetésével indokolta. Arthur tudta, mit jelent e tilalom.

Olga előtt gondosan eltitkolták azt s így Olga bizott, hogy Arthur követni fogja Németországba. Hitte, hogy még egyszer találkozhatnak, s így még hatalmában lesz a sors kerekének feltartóztatása.

E pillanatban is arra gondolt, hol lehet Arthur, miért nem siet Berlinbe, mit mivel, mit értett fenyegető szavai alatt? Mily katasztrófát készít elő? Mily változáson ment át a socialismus elleni gyűlöletől lángoló nő! Közönyössé lett előtte minden politikai és társadalmi kérdés. Mit gondolt ő a nagy átalakulásokkal, a világot felforgató katasztrófákkal. A szerelem megértette vele, hogy mint nőnek kell a hivatást betöltenie, s e hivatás a szerelem; boldoggá lenni és üdvözülni, boldogítani és üdvözíteni a szerelemben; a szerelem által. Megértette, hogy a nő hivatása ezen nem terjed túl; keserű szemrehányást tett magának, hogy ezelőtt másként gondolkozott, s különczködésből, politikai kérdések zászlaja alá állt, ahelyett, hogy diadalmasan emelte volna magasra a szerelem lobogóját. Mily másként történt volna minden! ismételte százszor fájdalmas sóhajjal.

Gondolataiból egy kéz érintése rázta fel. Csaknem felsikoltott.

Hohenhaus herczeg volt, mosolylyal ajkán, gunnyal szemeiben.

— *Csak én vagyok, mondá. Nem gondolja a nagyhercegnő, hogy a társaságtól való félrevonulása feltűnést kelthet?*

— Nem gondolok semmit, válaszolt Olga közönnyel.

— Sőt úgy láttam, hogy felettebb el volt merülve gondolataiba.

— Gondolataim nem az itt jelenlevő társasággal foglalkoztak.

— Ezt tudtam, mielőtt idejöttem, hogy felébreszszem álmodozásából. Gondolatai — tette hozzá gunyos hangsulyozással — bizonyára *Afrikában* kalandoznak, hol szebben ragyognak a tropikus ég csillagai, mint fenséges atyja termeinek csillárai.

— S ha ott kalandoznának? kérdé Olga setéten.

— Ugy rossz helyen járnának; mert — de, szakítá félben önmagát a herceg, előbb fogadja el karomat, nagyhercegnő, hogy a társasághoz visszavezessem. Még azt hihetnék — tette hozzá gunyolón — hogy szerelmet vallani vonultunk félre.

— Ezt nem hiheti senki, szólt megvetőleg Olga.

— Ellenkezőleg, vitatta Hohenhaus, ki Olga-t tüntetőleg vezette a fényes csoportok közt. Nincs ez előkelő társaságnak egyetlen tagja sem, aki nem hinné, hogy jegyesek vagyunk.

— Lesz gondom rá, hogy felvilágosítsak mindenkit tévedéséről, szólt Olga boszusan.

Hohenhaus kedvét találta Olga boszantásában. Gunyos pillantása azt fejezte ki:

— Fogsz te még jobban is boszankodni. Aztán így szólt:

— Érdekes hirt mondok a nagyhercegnőnek.

— S ez?

— *Barna* Arthur nincs *Afrikában*.

— Tehát hol van?

— Németországban.

Olga arca pillanatra felderült; de meglát-szott rajta, hogy le akarja küzdeni örvendetes meglepetését, mi sikerült is neki, mert közönyös arcot mutatott, s csakhamar így szólt:

— Helytelenül cselekedett, midőn Németor-szágba jött, hol *az ön* kezében van minden hatalom.

— Örvendek, hogy egy véleményen vagyunk. Barna Arthurnak nem leendett szabad Afrikából visszatérnie.

— Miért? kérdé Olga, ki alig volt képes el-palástolni aggodalmát.

— Mert a kormány kitiltotta Németországból.

— Vagyis ön tiltotta ki herczeg, szólt Olga komoran.

— Legyen tehát: én! mondá kaczagva Ho-henhaus.

Olga, a mennyire megörült az első pillanatban annak, hogy Arthur Németországba visszatért, most épügy óhajtotta volna, bárcsak Afrikában lenne. Ösztönszerűleg érezte, hogy Arthur veszély-ben forog. Reszketett Arthur miatt. De megakar-ván tudni minő veszély fenyegeti őt, arczára de-rült fényt, ajkaira mosolyt varázsolt, míg szívét balsejtelmek kinozták. Tréfás enyelgéssel akarta megtudni a herczegtől a történendőket.

— Most persze ön mindig sikeres kényszerítő rendszabályaihoz fog nyulni BarnaArthurral szemben.

— Világért sem. Barna Arthur — folytatta gunyos hangsúlyozással Hohenhaus — *versenytár-sam*; a lovagias férfi pedig sohasem feledkezik, meg versenytársával szemben bizonyos illemsza-bályokról. Barna Arthurt ki sem fogja háborgatni.

— Valóban meglep a herczeg e „szokatlan“ eljárása.

— Örvendek, hogy végre kinyerhettem a nagyhercegnő meglegedését. — De nézze csak, hogy kikerülnek bennünket a szembejövő csoportok. Nem akarják háborgatni „bizalmas” beszélgetésünket. Hogy a feltűnést kerüljük, menjünk a trópusi kertet képező szomszéd terembe. Az afrikai növényzet kellemes emlékeket fognak felkelteni a nagyhercegnőben.

Olga szemeiben a harag villámát gyújtotta fel ez utóbbi szavakban rejlő guny.

De uralkodott magán s engedte, hogy Hohenhaus a szomszédterembe vezesse. Hohenhaus szavai egy pillanatig sem ejthették tévedésbe. Tudta, hogy a herceg Arthur ellen tervet kovácsol. Ezt meg kellett ismernie.

A trópusi kert valóban megérdemelte elnevezését. Egy tágas, magas terem gyönyörű vázába ültetett délszaki virágok és növények által képezett ligetet ábrázolt, üde forrásokkal, melyek tágas bassinbe árasztották kristályhabjaikat.

A társaság számos tagja gyönyörködött az érdekes látványban, s így nem volt feltűnő Hohenhaus és Olga elvonulása; de azért a sűrű lombzat közt mégis szabadulni lehetett a fürkésző szemek tekintetétől és a hivatlan fülek hallgatóságától.

— Barna Arthurt tehát nem fogja üldözni a rendőrség, kezdé Olga.

— Szavamat adom rá, hogy nem fogja, szólt Hohenhaus herceg. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy minden lépésére ne ügyeljen.

— Így tehát rendőri felügyelet alatt lesz.

— Ez csak felettébb természetes. Barna Arthur már mint sorhajó-kapitány bizalmas viszonyban állt a socialistákkal. Ez a viszony, ha a legmegbízhatóbb jelentéseknek hitelt adhatok, ujab-

ban nemcsak meg nem szakadt, hanem inkább megerősödött. Ha most azért jött Németországba, hogy a socialista mozgalomba ártsa magát, annál rosszabb rá nézve.

— Mit ért a herczeg ez alatt?

— Azt, hogy ha a socialista tüzelmekbe bonyolódnek, a socialista-törvény egész szigorát alkalmaznók ellene.

Olga egyszerre tisztában volt Hohenhaus szándokával és Arthur helyzetével.

— Herczeg, szólt még mindig tréfásan, eddig azt hittem, hogy ön nem nemes lelkű.

— És most mit vél felőlem a nagyherczegnő?

— Hogy gonosz és nemfelen egyszerre.

— Valóban lekötelez e véleményének kinyilvánítása által a herczegnő, mondta Hohenhaus gunyos mosollyal. De mi által érdemeltem ki e véleményét?

— Még kérldheti! szólt Olga. Egy száműzött férfi a kormány akarata ellenére Németországba jó. Ön nem akadályozza. Dehogy teszi! Szabadon engedi járni-kelni ország-szerte. Titkos rendőreivel azonban reá leset; sőt tán agent provocateur-ökkel veszi körül, hogy kelepczébe csalja. Nem korlátozza szabadságát, hogy elveszítse.

— És ha így volna?

— Tehát eltaláltam. Ez elismerés.

— Nem az. De ha bármit tennék, nem igazolna-e azon lángoló szerelem, melyet ön iránt érzek, nagyherczegnő? szólt Hohenhaus szenvedélyesen.

Olga szép ivezettü szemöldjei haragos ránczba vonultak. Haj, mily lesújtó pillantás villámlott volna a herczegre e fekete szemöldek alól, azokból a ragyogó, csillagos éjfélszemekből, ha Olga

nem gondolt volna veszélyben forgó Arthurjára. Most már megtudta, milyen a veszély; de azt is meg kellett tudnia, miként lehet azt elhárítani?

Azok a szép fekete szemöldek tehát ismét szabályos ívet képeztek. Azokban a csillagos éjfélszemekben derült fény égett.

— És Barna Arthurnak nincs jó barátja, aki megmondaná neki, mily veszélyben forog Németországban? kérde Olga. Magában ezt tette hozzá:

— Én leszek az a jóbarát, csak tudjam meg, hol van.

— Ha volna is jóbarátja, válaszolt a herceg, alig találkozhatnék vele, mert csak a rendőrségnek van tudomása tartózkodási helyéről. Barna Arthur *titokban* tért vissza Németországba. A rendőrség előtt oka van rejtezkedni. A rendőrség azonban mindent lát.

Olga megdöbbsent. Szíve összeszorult. Egész borzasztóságában látta megnyilni az örvényt Arthur lábai alatt s ő nem kiálthatott rája, hogy ovakodjék, hogy meneküljön!

— Arra tehát nincs mód, szólt, felindulását alig palástolhatva el, hogy valaki, egy „jó-barát“ értesíthesse Barna Arthurt, az őt környező veszélyről?

— De van, nagyhercegnő...

— És ez?

— Udvariasan értesitem Barna Arthurt, hogy a titkos rendőrség felügyel rá, sejtí terveit, s hogyha szabadságát, sőt ennél többet nem akar kockáztatni, hagyja el Németországot.

— És ön megtenné ezt?

— Megteszem, egy feltétel alatt!

— Halljuk feltételét.

— Hogy a nagyhercegnő kitűzi eljegyzésünk napját.

- Lehetetlen árt követel.
- Ellenkezőleg. E napot a hercegnőnek amugy is ki kellene, s pedig rövid idő alatt tűznie. Olga kérdőleg tekintett a hercegre.
- Hohenhaus folytatá.
- Nemcsak atyja és a császár adták szavukat, de a nagyhercegnő maga is felfogadta, hogy annak nejevé lesz, a ki a socialismust legyőzi.
- Le van-e győzve a socialismus? kérde Olga, kinek még folytatnia kellett szerepét, hogy módot találjon Arthur megmentésére.
- Le van győzve.
- Én nem hiszem.
- Kérdezze meg a nagyhercegnő az összes kormányköröket.
- Azok azt mondják, a mit öntől hallanak.
- Kérdezze meg hát a közvéleményt.
- A közvélemény nem válaszolhat kérdéssemre. A sajtót elnémitotta ön.
- Kérdezze meg hát a feléledt vállalkozási szellemet, a tőzsdét, mely évtizedek óta nem járt oly hausse-on, mint jár most. Kérdezze meg a szédelgésig vitt pezsgést az ipar- és kereskedelem terén, azt a gondtalanságot, mely a kevéssel előbb még a kedélyekre nehezedő aggodalmat felváltotta. Kérdezze meg ezt a vig társaságot, mely körülöttünk pezseg. Mindez azt fogja válaszolni: a socialismus le van győzve.
- Mindez *táncz a vulkán felett*, szólta gunyosan Olga.
- Hogy érti ezt a nagyhercegnő?
- Herczeg, ön, mint sokat utazott és sokat tanult férfiú, bizonyosan tudja, hogy Péru alatt egy borzasztó vulkán kohói működnek.
- Tudom. De mi köze a péru vulkánnak a német socialismushoz?

— Rá fogok térni. Ezek a vulkánkohók csaknem szakadatlanul működnek, zakatolnak. Folyton felhallatszik a mélyből a dörej, a természet forrongó erőinek fenyegetőzése. S a míg a tompa morgás hallatszik, s amíg rövid időközökben megmegröndül a talaj, addig nem félnek a peruiak.

— Érdekes előadást tart a nagyhercegnő, de czélját most sem értem, szólt közbe türelmetlenül a herczeg.

— Azonnal meg fogja érteni. — Ha azonban a vulkán-kohók zakatolása hosszú időn átszünetel, s a talaj gyöngye megrázkódása elmarad, akkor katasztrófától, városok pusztulásától tartanak a péruiai; mert a földalatti tűzgyomor nagy eruptióhoz gyűjti erejét. Attól tartok, hogy a socialismus is így tesz. Amíg gyakran adott életjelt magáról, nem volt félelmes. Mióta azonban elnémult, s a felszínen misem jelzi, hogy cselekszik, alkalmasint szintén erőt gyűjt egy rettentő kitöréshez.

— E hasonlat szellemes, de nem talál Németországra, szólt a herczeg.

— Bizonyos ebben?

— Oly bizonyos vagyok benne, mint hogy a nagyhercegnőnek végre is nőmmé kell lennie, suttogta szenvedélyesen Hohenhaus herczeg, miközben megragadta Olga kezét.

Olga herczegnő felsikoltott. Nem azért, hogy a herczeg érinté kezét. Ijedelmének egészen más oka volt.

Az ablak e pillanatban csörömpölve zuzódott be. Egy lángot okádó tömeg sisteregve, zugva repült el Hohenhaus és Olga feje felett s zuhant bele a vízzel telt bassinbe. Ott még egy ideig sistergett, hánykódott, aztán elcsendesült.

Mi volt ez?

Hohenhaus herczeg s a megrémült társaság

bátrabbjai a bassinhez siettek. Hohenhaus kivette a vízből a fekete tömeget.

Egy *kézibomba* volt.

— Merénylet! kiáltott fel mindenki.

— Ezer szerencse, hogy a bomba a bassinbe esett, hol a víz kioltotta gyújtó zsinórját, mert különben a legnagyobb szerencsétlenség történhetett volna, kiáltott fel egy fiatal tűzértiszt.

A nők, bár a bomba által felidézett veszély elmúlt, sikoltottak, midőn értesültek a merényletről. A fényes társaság megrémült. Ki tudja, nem lesz-e a bombának társa?

A császár is a helyszínére érkezett. A betört ablak, az összetépett függönyök semmi kétséget sem hagytak fenn az iránt, hogy a merénylet ki-
vülről dobta be a töltött bombát.

A császár komoran tekintett Hohenhaus herczegre.

A herczeg halotthalavány volt. Ép ekkor adta ki a parancsot a rendőrség alarmirozására, s a tettes üldözésére.

— Ezt a választ alkalmasint a socialismus adja az ön biztató szavaira, herczeg, hogy a forrongás el van fojtva, szólt szemrehányólag a császár. Személyem, családom tagjai, a legmagasabb rangu egyének, itt, Frigyes Ágost nagyherczeg palotájában, a rendőrség és katonaság falával körülvéve sincsenek biztonságban.

— Felség, még nem bizonyos, hogy a merényletet a socialismus, vagy valamely elszigetelt politikai rajongó keze intézte-e, válaszolt Hohenhaus herczeg. A tettes nem fog menekülhetni. S ha kézre kerül, megtudjuk, mily jellege van a merényletnek.

E pillanatban a fiatal tűzértiszt, ki a bombát Hohenhaustól átvette, meglepetve kiáltott fel.

— Az üdvözléshez üzenet is van mellékelve.

A bombára, zsineggel, levél van erősítve, mely a bassinen kívül maradván nem nedvesedett át.

A császár átvette az iratot.

Arca elsötétült, miközben olvasta annak tartalmát. Szó nélkül nyújtotta át Hohenhaus herczegnek, ki látható felindulással futott végig a sorokon, s aztán az iratot eltette.

A császár közel hajolva Hohenhaus herczeghez így szólt neki:

— Ez irat tartalmáról senkinek sem szabad szólni, nehogy a társaság megrémüljön. Az uralkodóházhoz s a kormányhoz tartozó egyéneket katonai fedezet alatt szállíttassa haza.

— Parancsa teljesedni fog, felség!

A társaság minden tagjának, bár még éjfél is alig mult el, sürgős dolga akadt otthonn.

A termek csakhamar kiürültek. A panique általános volt. A lesújtó benyomást növelték a katonai rendszabályok. A legmagasabb rangú vendégek fogata mellett erős lovascsapat robogott.

Mindenki sejtette, hogy a socialisták idézték fel a veszélyt. Hát ha még a császár és Hohenhaus herczeg által olvasott irat tartalma köztudomásra jutott volna.

Az irat a socialista forradalmi kormány által *Hohenhaus* nagyherczeg ellen hozott halálos ítéletet tartalmazta.

A rettenetes forradalmi kormány hosszú, lát-szólagos szünetelése után, eddig hallatlan mérvben fogott ismét munkához. Egyszerre tizenkét halálos ítéletet hozott és juttatott az illetők kezéhez. A halálra ítélték mind a felsőbb politikai körökhöz tartoztak.

Mindenki tudta, hogy a forradalmi kormány fenyegetése nem üres szó. Németország borzasztó napokat élt. A titkos bizottság a tizenkét halálíté-

lethől egy hét alatt végrehajtott hatot. A következő héten elesett a további öt áldozat. *Hohenhaus* herceg, a tizenkettő közül, egyedül élt még. Háromszor intéztek ellene merényletet; de mindenkor megmentette bátorsága, testi ereje és ruhája alatt állandóan viselt pánczélinge.

Pillanatra állásán is megingott; de csakhamar sikerült a császár bizalmát visszaszereznie. Minden személyes veszélylyel daczoló bátorsága imponált. E bátorsággal és fékezhetlen boszuvágytól sarkaltan vetette magát a megujult küzdelem hullámaiba.

A megujult harczban nem tévesztette szeme elől *Barna Arthurt*. Tudta, hogy közte és *Olga* közt *Arthur* áll. Sokkal ügyesebb észlelő volt, hogysen észre ne vette volna, mennyire megrettent *Olga* a gondolattól, hogy *Arthur* veszélyben forog.

Ha eddig tán veszélynek tartotta *Olgának* *Arthur* iránt való érzelmét, most meggyőződhetett, hogy ez érzelem mély, igaz szerelem.

De hát ő, *Hohenhaus* szerette-e *Olgát*?

A maga módja szerint, valószínűleg. *Olga* szép, bájos volt, bár a herceg sajnálta, hogy tanultsága nagyobb, mint mennyire egy nőnek, bár a társadalom legmagasabb polczain, szüksége volna.

Ő maga katona volt, a ki igen jól tudta, miként kell egy hadtestet felállítani, egy ezredet, szuronysegezve, rohamra vezetni, az ágyu gyilkos csövét jól az ellenségre irányozni; igen helyén volt, a hol vasmarokkal kellett a tömegek felett uralkodni, a lázongást elfojtani, a társadalom mélysegeiben bujdokló ellenséget kémek által felfedeztetni.

Megbecsülhetlen tulajdonságok ezek oly időben, mikor az állam léte, az ingadozó társadalmi rend fentartása, a leggonoszabb szenvedélyek féken tartása, egy bátor szívtől, egy erős kartól függ.

Hohenhaus herczeg ismerte e tulajdonságainak fontosságát, s ép azért nem érezte egy magasztosabb, eszményibb műveltség, az ész és szív nemes öszhangjának hiányát, mely műveltség kiválólag jellemezte Olgát. E nemes hölgygyel való érintkezései alkalmával, nem a megaláztatás érzete támadt fel benne, látva azon aránytalanságot, mely az ő és Olga szellemi és erkölcsi színvonala közt létezik, hanem boszankodott, hogy Olga miért nem olyan, mint a főrangú nők legnagyobb része; hiu, tetszelgő, csillogó, felületes, az életet az örömök azon kertjének tekintő, hol minél többet kell élvezni, minél rövidebb idő alatt.

Az ily gondolatokon is azonban csak ritkán tépelődött.

Életének célja nap volt szellemi és erkölcsi láthatárán. Ez a nap eloszlattott minden homályt, minden árnyat, melyet egy-egy komoly pillanatában, a közte és Olga közt való öszhangtalanság megfontolása vetett lelkére.

Ez a cél az volt, hogy Olga kezének elnyerése által, a száraz föld leghatalmasabb uralkodó családjával rokonságba kerüljön, elnyerje a legszebb, legelőkelőbb, leggazdagabb nőt, kinek kezéért nem egy harmad-, negyedrangú uralkodó versenyzett.

Hohenhaus herczeg magasrangú volt — a legrégebb német főnemes családból származott — de még magasabb rangra vágyott; fel akart hatolni a társadalmi Olympra, hol a félistenné tett halandók élnek. Gazdag volt; de még nagyobb gazdagságra vágyott; kezébe akarta ragadni a continens egyik legnagyobb vagyonát. Befolyásos, hatalmas volt; hatalmasabbá nem lehetett: de hatalmát, befolyását biztosítani akarta házassága által.

Frigyes Ágost nagyherczeg, s a császár oda

is ígérték neki Olga kezét, s így mindazon földi javakat, melyek e kézzel összeköttetésben vannak. Tudta ő jól, hogy Olga nem érez iránta szerelmet. Ez azonban nem jöhetett tekintetbe. Hisz naponként látta, mint köttetnek házasságok, szerelem nélkül, csupán érdekből, azon magas régiókban, hol a szívet épügy bedressirozzák a felsőbb akaratnak való engedelmességre, mint az izmokat a tetzés szerint való mozdulatra. Csak az bosszantotta, hogy Olgának Barna Arthur iránt táplált megfoghatlan, egy nagyhercegnőre nézve megalázó érzelve késlelteti céljának megvalósítását.

Afrikában, midőn még Olgának Arthur iránt való vonzalmát pusztá szeszélynek tartotta, félrevonult. A semleges néző szerepére vállalkozott. Most azonban elhatározta, hogy erőteljes kézzel belenyul sorsának intézésébe. Elhatározta, hogy összetöri Arthurt, célja elérésének útján ez akadályt.

Barna Arthur, száműzetése daczára, Németországban, s így Hohenhaus hatalmában van.

Mi akadályozhatja meg, hogy Hohenhaus végrehajtsa határozatát?

II. FEJEZET.

Fritz forradalmárrá lesz.

Miért tért vissza Barna Arthur Németországba?

Olgának Afrikából történt visszatérte óta nagy tervek forrongtak agyában. Le akarta dönteni a társadalom szédítő magas ormait. Meg akarta szüntetni a társadalmi egyenlőtlenségeket, s ekként a közte és Olga közt létező rangkülönbséget. De vajjon elérheti-e célját borzasztó, véres harcok felidézése nélkül? Azok a magas ormok, midőn leomolnak, nem fognak-e rettenő rázkódást felidézni, nem fogják-e maguk alá temetni a társadalmat és civilisatiót?

És vajjon Arthurt csak tervei hozták-e vissza Németországba?

Olgának Afrikában való megjelenése s az ott lefolyt események azonban eldöntötték Arthur sorsát.

Olga lelke Arthurral való hosszabb érintkezése következtében tüzet fogott. E tűz szikrai átcaptak Arthurrá, kinek most egész lénye lángra lobbant. Arthur előbb is szerette Olgát, kinek képe oltárkép volt az ifju lelkének templomában. E képet azonban Arthur a lemondás gyászfatyolával takarta le.

De a kép kilépett a mennyei dicsfény kere-
téből, hogy egy szép földi asszony ragyogó nym-
busát öltse fel. Ezt az asszonyt Arthur karjai
közt tartotta. A szent varázs meg volt törve;
helyére lépett a földi csáb. Az oltár eltűnt s el-
foglalta helyét, Arthur lázas képzelme előtt, a
nászágy.

Arthur szerelme szenvedélylyé lett. Szenve-
délylyé, melynek tüzét csak Olga bírása oltogat-
hatta. Ami az ifju lelkében csendes, lemondásra
hajló vágy volt, a férfiú lelkének életfeltételévé,
akaratának próbakövévé, törekvésének egyetlen
céljává lett.

Arthurt nemcsak tervei hozták vissza Né-
metországba, honnét a kormány, tulajdonkép Ho-
henhaus, kitiltotta.

Tudta, hogy Olga nem szeretheti vetélytár-
sát; de attól tartott, hogy szíve ellenére Hohen-
haus herczeghez kényszeritik.

Németországból való kitiltása megerősítette
gyanuját. Közel akart lenni Olgához, hogy Hohen-
haus terveit ellenőrizze. Beszélni akart még egy-
szer vele, ismételni akarta lángoló szerelmi vallo-
másait. Rá akarta birni, hogy meneküljön vele
Európából, hol borzasztó dolgok voltak készülöben.

Értesült, hogy a forradalmi kormány az ál-
talános socialista forradalom kitörését készíti elő.

Érezte, hogy szükség van rá Németor-
szágban.

Utazása kockáztatott volt.

Arthur jól tudta ezt. A legrosszabbra lehe-
tett elkészülve Hohenhaus részéről.

Németországba érkezve, minden szükséges
óvó intézkedést megtett, hogy a rendőrség figyel-
mét magára ne vonja. Nem hitta ki a veszélyt;
de el volt határozva, hogy ha kell, dacolni fog az-

zal. Berlin egyik félreeső utcájában fogadott lakást. Nyilvános helyen nem mutatkozott. Ezt elégnek tartotta. Azt hitte nincs szüksége álruhában való alakoskodásra. A rendőrség nem háborgatta, s így Arthur joggal feltehetette, hogy a rendőrségnek vagy nincs tudomása visszatértéről, vagy nem törődik vele.

Már oly biztosságban érezte magát, hogy azt hitte, rövid idő alatt módját ejtheti az Olgával való találkozásnak.

A socialisták épügy megtudták Arthur visszatértét, mint a rendőrség. Ők azonban tudtak olyasmit is, a miről Hohenhaus rendőrségének nem volt tudomása. Tudták, hogy Arthur Olga iránt való szerelme miatt *forradalmi* terveket kohol. Csak azt nem sejtették, minő azon terv, melyet előkészít. De bárminő legyen is, gondolták, elő fogja mozdítani az ő ügyüket.

Arthurt most már szövetségesüknek tekintették. Szövetségesükké lett más is, a kiről ezt legkevésbé tették fel.

Fritz, rendőri felügyelet alatt, Berlinben volt. Mivel a Csad tavánál a socialistákat nem támogatta, Frigyes Agost nagyherczeg engedélyt eszközölt ki számára a visszatérésre. Különben is ő egyáltalán nem volt veszélyes. Sőt a kormány érdekében volt, hogy a socialisták közt gyakorolja mérséklő befolyását. A rendőri felügyelet zaklatásától nem menekülhetett. Azon kerület rendőrfőnöke, hol lakott, korlátlan ellenőrzési hatalmat gyakorolt felette. Ezt a hatalmat akként gyakorolta, hogy két rendőrt Fritz folytonos szemmel tartásával bízott meg.

A megbízást a két durva gazember úgy értelmezte, hogy csaknem minden éjjel rátört Fritz lakására, felköltötte őt legédesebb álmából, átku-

tatta szobáit: nem rejteget-e socialistákat? Megvizsgálta szekrényeit, átmotozta butorait, felszaggatta a parketét, átolvasta Fritz legbizalmasabb levelezéseit, hogy az állami gondviselés meggyőződést szerezzen, vajjon ez a szelid ember nem forral-e az államra nézve veszélyes terveket, nincse-e compromittáló iratok birtokában?

Fritznek minden este 9 órakor honn kellett lennie. Ha nem volt honn, s a két semmire kellőnek eszébe jutott utána nézni, vajjon a compromittalt megfelel-e a „szabályoknak”, akkor tudta meg csak igazán Fritz barátunk, mi a rendőri felügyelet?

A két semmirekellő felkereste a legbizalmasabb vagy legválogatottabb társaság közepett, melyben Fritz esetleg volt, megrohanta s durva szavakkal haza kergette.

Az ily sértések ellen nem volt orvoslás. Lovagias elégtételre, két rendőrszolgával szemben, gondolni sem lehetett. Hasztalan emelt panaszt a rendőrfőnöknél. A két durva fizető még dicséretet kapott felebbvalóitól.

Fritz, jóllehet a lehető legbékésebb alattvalója volt a német császárnak, nem egyszer állt azon ponton, hogy a két gazembert revolver-lövésekkel fogadja. Megbánta, hogy visszatért Németországba.

Ismételten utlevelet kért külföldre, hogy a megalázó bánásmódtól, s esetleg attól meneküljön, hogy gyilkossá legyen. A rendőrség azonban visszautasította kérelmét. Minden kísérlete csak szigorubbá tette a rendőri felügyeletet. Azon törekvése, hogy külföldre meneküljön, vesztére vált. A rendőrségben ama rögeszmét keltette fel, hogy be van avatva a socialista összeesküvésbe s hogy az orosz nihilista bizottsághoz van küldve, mely a német socialista bizottsággal párhuzamosan működött.

Most boszantották, üldözték, ellenőrizték csak igazán Fritzet. A rendőrség kézre akarta keríteni a nihilista forradalmi kormány czimére szóló iratokat. Fritz, kinek életét a rendőrség a végletekig elkészerítette, elhatározta, hogy véget vet a kinzásoknak.

A rendőrfőnökség egyszer csak arról értesült, hogy Fritz megszökött.

Az állami gondviselés mosolygott a büszke önérzettől. A rendőrfőnök a Fritz felügyeletével megbízott közegeket megbüntette ugyan, de nem tagadhatta meg magától azon elégtételt, hogy dicsekedjék vele, miszerint jól sejtett. A jámbor Fritz csakugyan veszélyes forradalmár lett.

Természetesen kiadták a parancsot üldözésére. A rendőrfőnök kétségtelennek tartotta, hogy a határon elfogják a szökevényt. A határ légmentesen el volt zárva. Utlevél és megelőző szoros vizsgálat nélkül senkit sem bocsátottak át, akár Németországba jött, akár távozott Németországból.

A szökevényt azonban nem fogták el.

A rendőrfőnök gyanuját e körülmény csak megerősítette.

— Ravasz kópé, mondogatta, sikerült a forradalmi iratokkal átosonnia a határon. Eddig már a nihilista forradalmi kormánynál van. De majd megcsipjük, ha visszatér.

Hohenhaus herczeg elé a rendőrfőnökség terjedelmes jelentést terjesztett, melyben Fritz úgy volt jellemezve, mint veszélyes forradalmár, ki ugylátszik, vezérszereppel bír a socialista titkos bizottságban.

A herczeg, ki ismerte Fritzet, fejét csóválta. Bámulta a socialista ragály veszélyes természetét, mely oly mérsékelt, sőt lágy emberből, mint Fritz, forradalmi hőst csinál.

Egyik nap Arthur szobájának ajtaján kopogtak.

— Sir Arthurhoz van szerencsém? szólt a belépő, egy tökéletes angol gentleman.

— Barna Arthur vagyok. És ön uram? szólt Arthur angolul.

A jövevény felkaczagott.

— Ugy látszik átalakulásom tökéletesen sikerült. Még te sem ismersz rám. A rendőrök ellenében tehát biztosítva vagyok.

— Hermann Fritz! kiáltott fel Arthur. Így átalakulva!

— Bocsánat, szólt a jövevény ismét angolos kiejtéssel. Én Charles Macferson skót nemes vagyok, ki a száraz földön utazom, s most egyelőre Berlinben mulatok. Itt vannak igazoló irataim. Még a rendőrség sem kifogásolhatta azokat.

— Félre a tréfával, szólt Arthur. Isten hozott Fritz. Derítsd fel alakoskodásod indokát, mert remélem, nem akarsz farsangi tréfát űzni.

— Eszemben sincs, válaszolt rendes hangján Fritz. A rendőrség elől bujtam egy derék skót barátom, Charles Macferson bőrébe.

— Te, a rendőrség előtt rejtezkedel. Mit hallok? Hisz a kormány engedélye mellett tértél haza.

— Bár ne jöttem volna soha Németországba.

— Miért? Hisz a te mérsékelt elveid mellett, ha nem is barátkozhatol meg a németországi viszonyokkal, legalább nem tűrhetlenek azok rád nézve.

— Mit? Nem tűrhetlenek? Tudod, mi a rendőri felügyelet? Voltál már rendőri felügyelet alatt? Tartottak már vörös forradalmárnak, haramia-banda vezetőnek? Felverték éjjel a legédeesebb álmodból, s felforgatta butoraidat két felpofozni való képtű gazember? Haza kardlapoztak a legjobb

társaságból a rendőrség semmirevaló közegei, ha elérkezett a „vorschriftmässig“ óra? Megszégyenítettek, meggyaláztak nyilvánosan ország-világ előtt? Vettek körül kémek, a hatalom gyalázatos bérenczei, kik szándékosan ingereltek, hogy valami boldonságra ragadjon akaratom bilincseit széttörő szenvedélyed? E szavakat haragtól kipirulva, lázas felhevüléstől izgatottan mondta el Fritz.

— E szerint rendőri felügyelet alatt álltal, szól Arthur elkomolyodva.

— A legzsarnokibb, a leggyalázatosabb rendőri felügyelet alatt. Azon felügyelet alatt, mely megkeseríti annyi százak, ezrek életét, s a forradalmárok karjaiba hajtja a legmérsékeltebb elvű férfiakat.

— Teljesen értelek, mondá szomoruan Arthur. A mély, jogos elkeseredettség szól belőled.

— A legnagyobb elkeseredettség, az elfojtott, ki nem elégített, de kielégítését váró bosszúvágy. Barátom forradalmárrá lettem! Forradalmárrá a legvörösebb fajtából! kiáltott Fritz haragtól tájékozva.

Arthur nem nyomhatott el egy futó mosolyt. A jámbor, a szelid, a minden szélsőségtől, erőszak-tól visszariadó Fritz forradalmár!

— Mint üldözött, halálra kergetett kutya végre visszafordultam üldözőimre. Hasztalan akartam külföldre menekülni. Nem eresztettek. A határ pedig légmentesen van elzárva. Végső kétségbeesésben tehát a socialistákhoz fordultam. Walter, ki titokban Sturm-mal együtt visszatért Németországba, azt a tanácsot adta, hogy szinleljek szökést, valójában azonban maradjak Berlinben. Itt legkevésbé keritenek kézre. Egy nem rég elhunyt skót barátom alakját öltöttem fel, igazoló iratai biztosítanak a rendőrség zaklatásai ellen.

— E szerint most már nyugodtan élsz ?

— A rendőrség miatt nyugodtan. Csakhogy most meg a socialista üzemekbe bonyolódtam.

— Tehát csakugyan felforgatóvá lettél ?

— Azzá. És jót állok érte, két hónap alatt, ha Berlinben maradsz, te is azzá leszel. A kormány reactiója, a rendőrség brutális eljárása végső kétségbeesésbe kergetik a kedélyeket.

— Így csinál a zsarnokság forradalmakat mesterségesen, szólt elkomorodva Arthur. Te feltűnő példája vagy annak, mint lesznek a legbékésebb polgárok forradalmárokká. Életedben soha senkinek sem vétettél. Optimismusod, szelid kedélyed közmondásos volt. Az emberiség nagy eszméi vonzottak ugyan; de vonzódásod csak platonikus volt. A socialisták közé személyes ismeretség következtében, oly szándékkal keveredtél, hogy mérsekeld socialista barátaid hevét. A kormány száműzött. Ez még nem keserített el. De megkegyelmeztek rendőri felügyeletre. Addig kinoztak, gyötörték, míg végre türelmed véget ért.

— És azon meggyőződésre jutottam, hogy az ily zsarnoki rendszert az emberi méltóság, szabadság és civilisatio érdekében meg kell buktatni forradalom által.

— És ez szomorú.

— Miért ?

— Mert úgy látom, a forradalom kikerülhetetlen.

— E szerint te még mindig visszariadsz a végső eszközöktől.

— Vissza, a meddig a cél elérésére más eszközök is kínálkoznak.

— És te még célravezetőknek tartasz a forradalmon kívül más eszközöket ?

— Kétségkívül. Azt gondolom te is ezt hitted.

— De letettem e balga hitemről.

— Mert kedves éned fellázadt gyötrőid ellen.

— Fellázított volna már azon rémes kép is, melyet a német társadalom ma nyújt.

— A munkásosztály, a német nép kétharmada évtizedek óta nyomorban sinlődik.

— De micsoda azon nyomor, melyet te láttál Németországban ahhoz, mely most senyveszti százazrek életét. Barátom, fellázad ereimben a vér a gondolatra, hogy Németországban naponként áldozatokat szed az *éhhálál*.

— Tudom. Sem az állami, sem a magán jötekonyság nem segít a bajon. Én a munkásosztály és az emberiség érdekei miatt intéztem felhívást a gyárosok zsarnoksága alatt nyögő munkásokhoz, hogy vándoroljanak ki és telepedjenek meg a Szaharán, melynek nagy része már kultúra alá vehető. Ámde a socialista szélsők maradásra bírták a népet.

— Senki sem örömet távozik hazájából.

— A német faj könnyű szívvel vándorol ki. A baj oka ez esetben az volt, hogy a szélsők csak úgy remélnek győzelmes forradalmat szervezhetni, ha a kedélyek a végső elkeseredésre jutnak s a nagy tömegeket éhség és a nyomor szörnű képei tartják folytonos izgalomban.

— S a nyomor képei borzasztók, megrendítőek. A napokban néhány socialista társaságában meglátogattam a gyár-városrészt, a gyármunkások lakásait. Mily lakások! Egy alig tíz-tizenöt négy-szögméternyi lyukban van összeszorulva hat-nyolcz tagból álló család. S azon család még boldog, melynek különszoba jut. A legtöbb esetben azonban

két család is összeszorul. Mily egészségi és erkölcsi viszonyok. Hát az élelmezés!

— Az adórendszer, mely a fogyasztási adókra helyezte a fősulyt, megdrágította az élelmiszereket.

— Mesés módon megdrágította.

— A munkabér pedig nem emelkedett.

— Nem. A lelketlen munkaadók nemcsak nem emelték, hanem sokhelyen, ép az élelmiszerek megdrágulását adva ürügyül, leszállították a munkabért. A munkás, ily alacsony munkabér mellett, önmagát sem képes, emberhez méltóan fentartani, annál kevésbé tarthatja fenn tehát családját. Nejének szintén dolgoznia, s pedig a legterheesebb munkát kell végeznie, minek következtében gyermeknevelésről szó sem lehet. Ez azonban csak a kisebb baj. De mára gyermekeknek is, alig hatéves korukban, meg kell ismerkedniök a gyári rabszolgaság keserveivel.

— A gyermekek, játék helyett, kenyeret keresnek.

— S miként keresik! Naponként dolgoznak 14—16 órát. Hasztalan hoztak törvényt, hogy 6—12 éves gyermekeket nem szabad naponként 7 órán túl dolgoztatni.

— Hát az állami felügyelők?

— A munkaadók kijátszák, ha meg nem vesztegethetik őket. A gyárosok szövetségbe léptek egymással. A gyermekek egyik gyárban ledolgozva hét órájukat, a másik gyárba mennek, hogy ott újra kezdjék a munkát. Így tettek a gyárosok, nagyiparosok a felnőttekkel is, midőn meg akarták állapítani a munkabér minimumát. A munkások 12 óra helyett dolgoztak 18—20 órát a munkabér minimumért; mert különben elbocsátották őket a gyárból.

— Rettenetes!

— S így is boldog, aki munkát kap. Hát azon ezerek, kik semmi feltétel alatt sem jutnak munkához. Mily sorsuk van ezeknek! Akik pedig kapnak munkát, a gyári rabszolgaság megöli őket. Elpusztulnak a tulfeszített munkától, az élet minden örömének nélkülözésétől, s az önfeláldozó munka mellett is kikerülhetlen nyomortól.

— Hát az ifju nemzedék!

— A gyermekek elsatnyulnak, legnagyobbreszt elhalnak. S ez utóbbiak a szerencsésebbek. A nyomorultak testben, lélekben nyomorékokká lesznek. Testük kifejlődését lehetetlenné teszi a korán kezdett, tulfeszített munka. Szellemük, melyet nem világosít fel a nevelés, teljesen sötét marad. E sajnálatra méltó teremtményeknek nincs fogalmuk, vagy az örültséggel határos fogalmuk van az emberiség eszméiről. Vallás rájuk nézve nem létezik. Az Isten fogalmával senki sem ismerteti meg őket. Az emberiségről, a világról, a geographiáról, az életről és céljáról, gyakran a legbalgább nézetük van. Sokan közülök azt hiszik, hogy azon városban, sőt utcán kívül, hol élnek, nincs semmi. A gyár, füstölő toronyszertű kéményével, zakatoló gépeivel, s azon nyomorult alom, melyen kinyújtják fáradt, elkényszeredett tagjaikat, rájuk nézve a mindenség. A gyármunkások, ezek a szomorú, összeaszott, teljes apáthiába merült vázak, rájuk nézve az emberi séget képezik.

— Borzasztó!

— Szülői, gyermeki, testvéri szeretetről ilyen viszonyok közt szó sem lehet. A nyomorult létért küzd apa, anya, gyermek, testvér, nem egymás mellett egymásért, hanem szétválasztva, egymás ellen, kiszorítva egymást a helyről, melyet nem képes betölteni, elragadva előle a száraz kenyeret, melyet nincs ereje megvédeni. Jaj annak, a ki ki-

merült. Jaj a betegnek, aggnak. Az elsőt félre-rugják. Az utóbbiakat ki sem gyámolítja. Csak a halál szabadítja meg őket a földi gyehennától, hol nincs erény, csak bűn, nincs szeretet, csak harcz a létért, nincs öröm, csak folytonos keserv, nincs áldás, csak átok. Átok, melynek súlya alatt elsorvad a nemzet kétharmad része.

— Felettfébb elérékenyűlsz, szólt Arthur. A panasz nem segít. Tenni kell.

— Igen, le kell rombolni azt az államot, azt a társadalmat, mely ekként nyomja agyon tagjainak többségét. Éljen a socialista forradalom!

— A forradalomnak okvetlenül be kell következnie, de a tőke, és nem az állam ellen kell irányulnia, szólt Arthur meggyőződéssel.

— A tőke, társadalom és állam szövetségesek. Mind a három ellen kell fordulni. A vitás ügyet csak a fegyver oldhatja meg. A socialista forradalom legközelebb ki fog törni.

— Biztosan tudod ezt?

— A titkos forradalmi kormány felvett kebelébe. Minden elő van készítve egy roppant forradalom kitörésére.

— Együtt van most a forradalmi bizottság?

— Együtt.

— Vezess oda. Lehetséges?

— A forradalmi kormány megbízásából jöttem hozzád, hogy ülésébe vezesselek. Érintkezésbe akar lépni veled.

— Induljunk tehát.

— De elővigyázati rendszabályokra van szükségünk. A rendőrség kétségkívül szemmel tart.

— Nem vettem észre.

— Mert a felügyeletteddel megbízott közegek kétségkívül ügyesek. Mióta visszatértél, nem háborgatott a rendőrség?

— Egyetlen egyszer sem.
 — Ez felettebb gyanus. Utmutatónak akar használni.

— Hogyan?
 — Bizonyos benne, hogy érintkezésbe fogsz lépni a forradalmárokkal. Azt hiszi, hogy téged követve ráakad az üldözött vadak tanyájára.

— Mit kell tennem tehát?
 — El kell tűnnöd a rendőrség szemei elől.
 — Miként tehetem ezt?
 — Amint én tettem. Új alakot fogsz öltetni.
 — Én nem alakoskodom. Biztosságom miatt nem aggódok.

— De *mások* biztossága kötelességeddé teszi az elővigyázatot.

— Beismerem.
 — Helyes. Tehát a titkos bizottság utasításait teljesíted.

— Teljesítem.
 — Egy óra múlva ülj kocsiba, s hajtass X. vendéglőbe. A vendéglő a rendőrség előtt nem gyanus, mert tulajdonosa jó hírben áll. Pedig ő hívünk. Ott megkapod szerepedet és a hozzá való requisitumot. Ott találkozunk, s kalauzolni foglak.

— Helyes.
 — Tehát még ma este megismerkedel a forradalmi kormányval. Isten veled. Sietek, mert valamely leskelődő kém előtt gyanusnak tűnhet fel hosszú maradásom.

Fritz távozott.

III. FEJEZET.

Közel egymáshoz.

Arthur alig félóra múlva utána ment. Ha még csak pár perczet vár, de más fordulatot vehetett volna az ő és még más valakinek sorsa.

Alig távozott lakásáról, egy bérkocsi állt meg egyik közeli, néptelenebb utczában. Abban a kocsi-ban volt Arthur édes mindene, Olgája, a szerelmén és azon veszélyen kívül, melyben Arthur forgott, mindent feledő Olga. Ő, a büszke főhercegisasszony, kinek kezéért Európa legelső férfiai versenyeztek. A ragyogó szépségű leány, ki a berlini udvar gyöngye volt, kit császárok, királyok és hercegek, a föld hatalmasai bámultak, s tiszteletüknek jeleivel halmoztak el.

Miként került e főrangú nő, bérkocsin, Berlin egyik legféltreesebb utcájába?

Hohenhaus herczeggel folytatott beszélgetése óta teljesen hatalmába kerítette lelkét azon gondolat, hogy Arthurt meg kell mentenie a veszélyből, melyben öntudatlanul forog. Ez a gondolat foglalkoztatta éjjel-nappal. Rettegett, kétségbeesett Arthur miatt. Hohenhaus okvetlenül kelepcebébe csalja Arthurt, ha nem sikerül idejében értesíteni őt. De miként értesítse? Ki mondja meg neki,

hol van Arthur, kinek tartózkodási helyét csak Hohenhaus ügynökei ismerték?

A mély szomorúság, örökös félelem és aggodalom közepett, szíve mélyéből felfohászkodott istenhez, esengve kérte a gondviselést, hogy adjon neki jelet, idézzon fel valamely véletlenséget, mely nyomra vezetheti. Hasztalan. Nem könyörült meg fájdalmán az ég. Sétakocsizásai alkalmával figyelemmel vizsgált minden arcot. Egyben sem ismert Arthurra. Kétségbeesett. A veszély setét árnya óriásivá növekedett lázas képzelme előtt. Ez a baljóslatu árny ráborult az égre és a földre, elfedett előtte mindent. Olga nem látott mást, mint ezt a setét árnyat, mely ellen hasztalan küzdött, mely komor éjbe burkolta szellemének egész látóhatárát.

Egy napon titkos sugallat gondolatot juttatott eszébe. Hohenhaus ügynökei tudják Arthur tartózkodási helyét; ez ügynököktől megtudhatja ő is. Sikertől nyomára jönni, kik vannak az Arthurra való felügyelettel megbizva és sikertől az ügynökök egyikét, dus ajándékkal, megvesztegetnie. Az ügynök a legmélyebb titoktartás mellett, megígérte, hogy vállalkozik egy levél kézbesítésére. Olgának azonban volt oka attól tartani, hogy levele nem Arthur, hanem Hohenhaus kezébe kerül. Hátha az ügynök a herczeg utasítására vállalta el a megbízást! A boldogtalan leány tehát elhatározta, hogy személyesen fog beszélni Arthurral. Különben is szíve, szerelme ellenállhatlanul sürgette a találkozást. Beszélni Arthurral, tudtára adni főleg azt, hogy szereti végtelenül, minden feltétel, kikötés nélkül, hogy keserűen bűnhődött, a miért eszének megengedte, hogy egyébre is gondoljon, mint ő rá, szerelmére, boldog egyesülésükre; édes, szerelmes suttagás közt elmondani neki, hogy

mily jó lett volna ott maradni Afrikában, elfeledve élni, boldognak lenni a kölcsönös szerelemben, a szerelem által: ez volt Olga egyetlen vágya, egyetlen gondolata. Mit törődött ő most már egyébbel, mit bánta, ha a világ, az egész mindenség romba dől is körüle, alatta és felette, a míg Arthurt látja, a míg Arthur mellette lesz.

Elhatározta, hogy felkeresi Arthurt. Mit törődött ő jó hírnevével, rangjával, s annak fényes dicsőségével? A rendőrügynök azonban vonakodott őt Arthur lakására vezetni; mi a többi ügynöknek feltűnhetett volna. De arra vállalkozott, hogy Arthurt Olgához vezeti, az egyik közeli utczában.

Igy került Olga a bérkocsiban Arthur lakásának közelébe. Az ügynök Arthur lakására ment, de akit keresett, már nem volt honn.

Ott ment el az közel a lefüggönyözött bérkocsi mellett, melyre rá is pillantott; de aztán közönyösen fordította el róla tekintetét.

Ha szemeinek valamely természetfeletti hatalom oly erőt ad, hogy azok sugarai keresztülhatolhatnak a függönyön, a kocsi oldalfalain, s azon a sűrű fátyolon, mely a bent ülő nő arcát fedte, hejh, hogy rohant volna a szerény bérkocsihoz, hogy ragadta volna karjai közé Olgát, Olgáját, hogy elárasztotta volna csókjaival, hogy futott, menekült volna vele, hogy vitte volna el magával messze, messze ki Németországból, hol sohasem lehetnének egymáséi, s hol borzasztó dolgok fognak történni, melyeket nem jó lesz látni, tapasztalni Olgának, édes mindenének.

Hajh, de természetfeletti hatalom nem tette átlátszóvá szemei előtt azt a függönyt, s azt a fátyolt. Sőt a szerelem, ez a két szív közti delevillamos áramlat, s a szerető szívek ösztönszerű sejtelve, ez a titkos, varázserő sem árulta el neki

hogy közönyös arczezal, üdve, menyországa mellett halad el. Nem árulta el Olgának sem, hogy az a valaki, akiért megtette azt, mit meg nem tett volna a földön senkiért és semmiért; az a férfiú, akinek ő lett rabjává, pedig ő akarta rabjává tenni; a szívszorogató aggodalmak közt keresett Arthur, alig tíz lépésre halad el mellette.

Hejh, ha elárulja, ha egyiknek, vagy másiknak valamely égi, vagy földi hang megsugja, mily közel áll az üdvhöz, boldogsághoz, melyet Olga Tripolisban vonakodott feltétlenül, minden következményeivel elfogadni; mert meg akarta egyeztetni céljait szerelmével, mert nem tudott szerelmén kívül minden egyebet feledni, s teljesen átadni magát szíve hatalmas kiáradásának: hejh, mily másként történhetett volna minden! Tán még ki lehetett volna zökkenteni a sors kerekét azon csapásból, melyen megindult!

Ámde sem Olgának, sem Arthurnak nem volt tudomása, hogy a végzet hullámzó Oceánja, két játszi habon egészen közel hozta őket egymáshoz, oly közel, hogy csak ki kellett volna egymásért nyujtaniok kezüket. . . . A két játszi hab ismét — tán örökre — eltávolodott egymástól. Ki tudja, tán sohasem fognak találkozni a végtelen tengeren, az emberi lét Oceánján, mely felett szeszélyes szellők és orkánok uralkodnak, s mely ma édesen ringat hullám-öleiben, holnap feneketlen örvényébe sodor. Tripolisban még hatalmukban volt, hogy lelkük, életük egy égi harmoniába összevegyüljön. Ámde Olgának Európába történt visszatérte óta sorsuk a véletlenség, vagy a végzet kezébe került. Az első tud két emberi életből vigjátékokat, a második tragédiát csinálni. Ki tudja, melyik veszi kezébe sorsukat?

IV. FEJEZET.

A rejtélyes hatalom.

Arthur csak álruhában és bekötött szemmel juthatott azon helyiségbe, hol a forradalmi kormány üléseit tartotta. E helyiség Berlin egyik legnépesebb utcájában volt; de a beavatottakon kívül senkinek sem volt róla tudomása.

Fritz kocsin vitte Arthurt, melyet a socialista bizottság egyik tagja hajtott. Soká csavartak Berlin utcáin, hogy tévutra vezessék a rendőrke-meket, kikben esetleg gyanu támadhatott volna.

Végre a kocsii dőreje tompa dőbörgéssé vált, mint mikor faburkolaton, kapu alatt halad a fogat.

— Megérkeztünk, mondá Fritz Arthurnak. Add karodat, vezetlek.

Arthur érezte, hogy lépcsőkön lefelé haladnak. A titkos bizottság tehát valamely pinczehe-lyiségben tartja üléseit.

A lépcsőkön leérve, több perczen át puha talajon haladtak, mely elnyelte lépteik nesztét. Arthur végre egy ajtó nyílását és becsapódását hallotta.

A kendő lehullt szemeiről.

Fényesen világított nagy teremben volt. A fényes világítás első pillanatban úgy megkápráz-tatta szemeit, hogy alig látott.

— A titkos bizottság előtt állsz, sugta Fritz. Megmérlegeld minden szavadnak súlyát.

Arthur lassanként látni kezdett.

Terjedelmes, fekete posztóval letakart asztal mellett tizenhárom, szintén feketébe öltözött férfi ült. Valamennyinek arczát fekete álcza fedte.

— Barna Arthur! szólalt meg a tizenhármak egyike, ki úgy látszott elnököl. A titkos bizottság, a socialista forradalmi kormány beszélni óhajtott veled.

— A forradalmi kormány csak óhajomat előzte meg, szólt Arthur szilárdan, minden elfogultság nélkül. Az elnök hangját, bár az álcza tompává tette, ismerni vélte. E hang szomoru emlékeket keltett fel benne.

— Annál jobb, folytatá az elnök. Mialatt azonban tovább folytatnók beszélgetésünket, tudnodra kell adnom vala mit. A forradalmi kormány rettentő bosszút szokott állni mindazokon, a kik a socialistákat üldözik.

Arthur fejével bólintott hogy tudja.

— A legrettenetesebb büntetést azonban az árulók számára tartja fenn. Üldözőink csak egyszeres, de a kik elárulnak bennünket százszoros halállal halnak meg.

Arthur vállat vont.

— Láss egy példát — folytatá az elnök — miként bünhödik az áruló. Lépjenek be a vádlottak.

Arthur és Fritz félrevonultak s a háttérben letültek a számukra oda helyezett székekre.

Azon ajtóval átellenben, melyen beléptek, fekete posztófüggöny által maszkírozott másik ajtó volt.

A függöny szétlebbent. Tetőtől talpig feketébe öltözött fegyveres emberek sápadt, lánczra vert fiatal embert vonszoltak be. Aztán egy fiatal lány

következett, szintén megkötözve, szintén fegyveres örök által vezetve.

A fiatal pár a forradalmi kormány elé lépett.

A lány szemében bátorság, erély csillámlott. A fiatal ember csüggeteg volt, roskadozott.

— Bátorság Károly, suttogta a lány.

— Nem magam miatt, hanem azért esem kétségbe, hogy téged döntöttelek veszélybe, válszolt a fiatal ember.

— Szerelmed áldozatja vagy. Örömet meghalok veled, mondá a szép hajadon, miközben arcza égi fénytől sugárzott.

A titkos bíróság előtt feloldották bilincseiket.

— Mi a bűnök? kérdé az elnök, a fekete asztal végén ülő álczás egyént, ki irataiba tekintett s úgy látszik a vádló szerepét vitte.

— Elárulták a socialisták tervét.

— Halálos bűn. Miként történt?

— Werner Lajos, a legszivtelenebb gyárosok egyike az országban.

— Megtiltom, hogy atyámat rágalmazza! szólt közbe a lány.

— Feleded, hogy a forradalmi kormány előtt ülsz, szólt komoran az elnök.

— Nem feledek semmit; de nem feledkezhetem meg gyermeki szeretetemről sem.

— Werner Lajos, a legkegyetlenebben bánt munkásaival. Nemcsak nyomorult bért fizetett nekik, hanem azokat, kik szivtelensége miatt feljajdultak, socialista üzemekről vádolta a rendőrség előtt. E szerencsétlenek közül többen börtönbe kerültek. Werner könyvvezetője a jelenlevő vádlott, Derzinger Károly, a socialismus híve volt. Hosszu időn át szolgálatunkban állott, a legmegbízhatóbb és hasznavehetőbb ügynökünk volt. A gyárakra felügyelő socialista osztály tehát beavatta azon

tervbe, hogy Wernert meggyilkoltatja, s gyárát felgyújtatja. A terv azonban meggyúsult; mert Werner értesült felőle, ki viszont a rendőrséget értesítette. A tett végrehajtásával megbizott socialis-tákat elfogták és kivégezték.

— Wernert a jelenlevő vádlott értesítette? kérdé az elnök.

— Nem! szólt közbe Werner lánya, a szép Katinka. Én értesítettem!

— És te miként jutottál a titok birtokába?

— Megloptam kedvesem álmát, kilestem gondolatát, csókkal, szerelmes öleléssel kicsaltam belőle titkát, melyet mélyen rejtett szívébe. Szerettük egymást. A többit érthetitek. Szerettem atyámat is. Meg kellett mentenem.

— Hogy elveszítsd magadat és kedvesedet, szólt a fekete álcások egyike.

— Ez eset is mutatja, mondá az elnök, hogy a ki a socialismust hűen, igazán akarja szolgálni, nem szabad szeretnie, nem szabad lelkét nőnek átadnia, százak, ezerek életét, s egy nagy eszme diadalát egy asszony kényére bízni. A legtöbb árulást nők idézték elő, kik megejtik a férfit.

Arthur úgy tapasztalta, hogy az elnök fekete álcája alól célzatosan rátekint, mintha átakarná szurni éles pillantásával. E pillantást, e szemeket már valahol látta.

— Csak magamat veszítem el, mondá a lány. Károly semminek sem oka. Veszélyt sejtettem, faggattam őt. Mitsem vehettem ki belőle. Aadtam neki bódító szerekkel kevert bort, s itattam vele a szerelemnek még bódítóbb borát. Megittasult bortól, szerelemtől. Öntudatlanul beszélt. Én vagyok a bűnös. Büntessetek engem. Bocsássátok szabadon Károlyomat.

— Egy socialistának nem szabad megittasodnia sem bortól, sem szerelemtől, mondá az elnök. Ha érzi, hogy nincs ereje a titoktartásra, le kell harapnia nyelvét; de titkát, halálbüntetés terhe alatt, nem szabad elárulnia. Magadat vádolva nem mentheted meg büntársadat. Mindketten el fogtok veszni.

Katinka egy sikoltással kedvesének mellére vetette magát.

— Nem, Károlyomat nem fogjátok megölni. Öljetek meg engem. Szívesen szenvedek két halált. Meghalok helyette is. Ha van bennetek könyörület, pokolbeli bírák, kegyelmezzetek neki, a ki ártatlan. Ha emberek vagytok, könyörgök, esedezem előttetek, könyeimmel olvasztom fel szívetek keménységét. Ha ördögök vagytok, eladom lelkem üdvösségét nektek. Ára Károlyom élete és szabadsága. Könyörüljetek!

Katinka térdre vetette magát a fekete álcások előtt.

Néma csend következett.

Az álcázás bírakon azonban nem a részvét, nem a szánalom vett erőt. Némaságuk a szirt némasága volt, mely előtt az emberi nyomor, kétségbeesés hasztalan eseng könyörületért.

Károly tudta ezt. Ép azért átölelte térdelő kedvesét, s gyengéden felemelte.

— Ne térdelj ez emberek előtt, mondá. Előbb megindithatod e néma falakat, mint az ő szívüket. S ne vádold magadat, mert magadat elveszítve, nem mentesz meg engem. Én ismerem őket.

Aztán a bírák felé fordulva folytatá.

— Nem ő a bűnös, hanem én. Ő mitsem tudott a tervről, melyet közvetlenül atyjával közöltem. Sohasem részesített meg sem borral, sem szerelemmel. Szerettük egymást, de még az első, szűz csókban sem forrtak össze ajkaink. Csak fel

akarja magát áldozni értem, azt híven, hogy megment.

— Ne higgyetek neki, szólt Katinka. Az mutatja, hogy mily ittas voltál a bortól, szerelemtől hogy nem emlékszel arra a kéjes éjre, mikor —

Katinka eltakarta arczát, melyet biborvörösre festett a szégyen pirja.

— Hogy vádolja magát, ártatlanul! kiáltott fel Károly. Halljátok, ti könyörtelen néma szobrok, kik el tudjátok nézni a fájdalomnak ezt a vergődését. Tudom, hogy nem irgalmaztok, tudom, hogy rövid idő alatt egy nálatok irgalmasabb, tulvilági bíró ítélőszéke előtt fogok állni. Ép azért higgyetek el, hogy igazat mondok. Ez a lány, ki itt magát előttetek vádolja, oly ártatlan, mint a harmatcsep a virágszálon. Ezt a két szüzi ajkat még nem érintette férfiak, e karcsu derék körül még nem fonódott férfikar. Ez édes test mézét még nem éldelte férfiú soha. Nézzetek rá e tiszta homlokra, piruló arczra, s meggyőződtek, hogy ő nem csábíthatott a szerelem részegítő mámorával, észvesztő élvezeteivel, a titok elárulására.

— Ne higgyetek neki! Istenem, ó, istenem! zokogott Katinka.

— Neki ne higgyetek, kiáltott Károly.

— Mindkettőnek hiszünk, szólt most az elnök, ki a tizenkét fekete álczástól apró papirokat vett át. Mindkét vádlott beismeri tettét. Mindkettő lakolni fog. A bírák, a titkos kormány tagjai, kik az árulók felett törvényt ülnek, beadták szavazatukat. Werner Katinka, téged, mivel nem voltál a socialismus hive, a titkos bíróság csak egyszerűen, minden súlyosítás nélkül ítél halálra.

Katinka arczán egy izom sem vonaglott.

— Téged, Derzinger Károly, ugyanazon bíróság szintén halálra ítél. De mivel a socialismus

hive voltál, s elárultad azt, sulyosbitással. A bírák, tekintve, hogy a szerelem ejtett meg, nem ítélnék az ötszörösen sulyosított halálbüntetésre, mely az árulók számára van fentartva, s mely abból áll, hogy először kivágják áruló nyelvét, aztán forró ölmet öntenek szájába; aztán kiszurják szemeit, melyek bepillantottak a socialismus titkába, s olvasztott ölmet öntenek szemüregébe; aztán levágják kezét, melylyel hűséget fogadott a socialismusnak. A titkos bíróság kegyes. Négy sulyosítást elenged. Csak nyelvedet vágják ki, s úgy végeznek ki.

Katinka nem hallotta végig e rettentő szavakat. Már a második sulyosítás említésével kedvesének karjai közé ájult.

Az elnök intett a fegyveres szolgáknak, hogy az elítélteket hurczolják el.

Károly egyik kezével magához ölelve ájult kedvesét, másik kezével ellökte a közeledő poroszlót, aztán így szólt:

— Hadd átkozzalak meg előbb benneteket, ti álczás szörnyetegek. Zsarnokabbak vagytok a kormánynál és rendőreinél. Ti vagytok az emberiség csapásai. Ti fogjátok szerencsétlenségbe dönteni Németországot. Ti teszitek tönkre a socialismust. A munkásosztály jobban meg fog utálni benneteket, mint utálja a kormányt. Ellenetek fordul. És ez lesz büntetéstek a sok, ártatlanul kiontott vérért. Ez lesz büntetéstek, amiért vért ontjátok e nemes hajadonnak, kivel a halálban egyesítetek, miután az életben nem egyesülhettem vele. Átok reátok. Ez édes test kiömlő vére kiáltson boszút fejetekre. Pártoljanak el tőletek saját hiveitek. Szolgáltassanak ki benneteket a kormánynak. Végezzétek átkos élteteket a bitón. És ott fogjátok végezni.

E szavakat Károly a fegyveres szolgálkkal való küzdelem közben mondá, kik az elnök inté-sére el akarták hurczolni. Emberfeletti erőfeszítést tett, úgy hogy három-négy szolga sem volt képes le-küzdeni, s az ájult Katinkát karjai közül kiragadni.

Miután azonban elmondta a fentebbi szavakat, többé nem védte magát. Hosszu csókot nyomott kedvese zárt ajkaira, aztán engedte, hogy elhur-czolják.

Arthur, kire a jelenet leirhatatlan hatást gya-korolt, most előtérbe lépett.

Intett a szolgálknak, hogy megálljanak. Ezek bámultak, s miután az elnökre, felvilágosi-tást kérően, hasztalan tekintettek, megálltak.

— Én nagy szolgálatot fogok tenni a socia-lizmusnak, mondá Arthur a forradalmi kormány tagjai felé fordulva. E szolgálat fejében azonban előre jutalmat kérek.

— Vakmerőség részedről késleltetni a socia-lista igazságszolgáltatást. Azért tehát beszélj gyor-san, mit kívánsz, szólt az elnök.

— Szolgálatom fejében kérem e két elitelt megkegyelmeztetését.

— A socialismus nem kegyelmez!

— Szolgálatomnak ez feltétele. Ha nem tel-jesül, visszatérek a honnét jöttem.

A forradalmi kormány pár perczig halkan tanácskozott. Végre így szólt az elnök:

— Követelésed bár meglepő és szokatlan, a forradalmi kormány hajlandó teljesíteni óhajtásodat; de csak azon feltétel alatt, ha szolgálatod diadalra segíti a socialismus ügyét. A halálítélet végrehaj-tása addig függőben marad, míg előadod terveidet, mely ha kielégíti a kormányt, a két elitelt visz-szanyeri, nem ugyan szabadságát — mert újra el-árulna bennünket — de életét.

Arthur helyeslőleg intett. A szolgák elhurczolták az elítélteket, de a kivégzéssel az elnök újabb parancsaig várnak.

— Mielőtt felszólítanálak terved előadására, elmondjuk mi, mit akarunk és minő eszközök által akarjuk megvalósítani céljainkat. Ha a te eszközeid jobbak, azokat fogjuk alkalmazni. Mi le akarjuk rombolni a jelenlegi államot és társadalmat. Mi radicalis ujitók vagyunk.

— Nincs Isten! kiáltott közvetlen az elnök mellett ülő álcás.

— Nincs lélek! kiáltott szomszédja.

— Nincs halhatatlanság!

— Nincs tulvilág!

— Csak az örök anyag és mindenható erő létezik! folytatták egymásután az álcások.

— Le akarjuk rombolni a magántulajdont, kezdé újra az első, kinek hangját szintén felismerni vélte Arthur.

— A tulajdon lopás, mint már *Proudhon* mondta, szólt a másik. Mi erkölcsösek vagyunk.

— Vagy elidegenítés, mint *Lassalle* mondá, szólt a harmadik. Mi nem sáfárkodunk.

— Leromboljuk a magán tőkét, folytatta a negyedik. Mi az egész emberiséget részesítjük a föld javaiban.

— Csak az állam, a közösség lehet tőketulajdonos, vállalkozó, ipartűző s termelő egy személyben, mondá az ötödik. Csak az állam részesítheti megfelelő jutalomban a munkát, szólt a hatodik.

— Hadat üzentünk a pénznek, a tőkegyűjtés ez eszközének, e minden erkölcs megrontójának, szólt a hetedik. Mi el akarjuk venni az eszközt, mely bűnre csábítja az erényt.

— Minden ingatlan vagyon csak közös lehet,

mondá a nyolczadik. Csak e közösség biztosítja az egyenlőséget. Mi vagyunk a valódi demokraták.

— Kizárjuk az iparban a gyengét letipró versenyt. Mi képviseljük a szűkkeblű társadalommal szemben, a humanismust. Az egységes, közös tőkével dolgozó socialis productio lehetetlenné teszi a versenyt. Ami társadalmunkban dus senki sem lesz — csak a közösség — de még a leggyengébb sem fog éhen veszni, mint éhen vesznek anynyi ezrek a jelenlegi társadalomban. Ami társadalmunkban nem lesz elpuhult duskálkodás, de nem lesz nyomor sem. Nem lesznek herék. Mindenkinék dolgoznia kell; de a ki dolgozik, annak jóllétéről gondoskodik a közösség. Ami társadalmunk az egyenlőség, a testvériség és általános jólét aranykorát fogja megnyitni.

Minde dicséretet az új társadalomra a kilenczedik deklamálta el.

— Ami államunknak nem lesznek adósságai, mely alatt a nép roskadoz. Nem lesz hadserege, mely terhével agyon nyomja a jólétet, a zsarnokságot szolgáló fegyvereivel megöli a szabadságot. Mondá a tizedik.

— Mi tovább megyünk mint *Marx* és *Lassalle*. A mi társadalmunkban mindenki egyenlő neveltetésben részesül. A tömeget nem fogjuk mesterségesen elbutítani rosszakaratu nevelés és papok által. Mi kiirtjuk a vallást. Istenre nincs szükségünk. Erkölcsi törvényünk gyanánt csak a felebaráti szeretetet ismerjük el. S ez elég a társadalmi együttélésre. S a mi társadalmunk erkölcsösebb lesz minden eddigi társadalomnál. Bűnösök nem lesznek benne, mert megszüntetjük a bűnök indokait. A tulajdon abnormitását a jelenlegi társadalomban a lopás, rablás, sikkasztás, rablógyilkosság, s a többi büntetteknek bélyegzett cselek-

vények iparkodnak megszüntetni. E cselekvények a magántulajdon természetellenes állapotának szükségessé és természetes következményei, melyek megszűnnek, mihielyt megszűnik a magántulajdon. A mi államunk nem lesz börtön, hanem dologház, melyben mindenkinek munkálkodnia, szerepet betöltenie kell. Társadalmunk méhkas lesz, melyből kiüldözzük a heréket. A királyok, papok, nemeselek osztálya, s a mindezeknél bűnösebb harmadik rendnek a tőke ördög-párnáján heverő zsarnokai nem találhatnak helyet a mi társadalmunkban.

Igy a tizenegyedik.

— A házasság esztelen intézményét ledöntjük. Éljen a szabad szerelem! szólta a tizenkettedik. *Lassalle* és *Marx* hasztalan iparkodtak a socialismussal összebekíteni a házasságot. A házasság erkölcstelenység.

Arthur, ki mindeddig némán, mozdulatlanul hallgatta a socialista apostolok tanait, most egy türelmetlen, boszus mozdulatot tett.

— Igen, a házasság erkölcstelen, szólta a tizenkettedik apostol. Époly lopás, mint a magántulajdon. Következményei ugyanazok, mint a magántulajdon következményei. A magántulajdon következtében támadt egyenlenségeket iparkodik kiegyenlíteni a rablás, lopás, csalás, sikkasztás. A házasság chinai falát ledönti a házasságtörés. A természet lerombolja az emberi nem jólléte és terjeszkedése előtt emelt gátakat. A nő eladja magát, vagy eladják, a házasság által legtöbbször szerelem nélkül. Époly magántulajdonná válik, mint a föld, ház vagy barom. A szabad szerelem a természetes állapot. A szabadszerelem a két nem közt való érintkezés legegyszerűbb, s legtermészetesebb alakja. A szabadszerelem mellett csak azok egyesülnek, kik valóban szeretik egymást. A szabadszerelem

által szebbé lesz, megdicsőül az emberi faj, melyet most a házasság mesterséges üvegházában nevelnek. A jelenlegi rabló, tolvaj, sikkasztó, csaló és mindenek felett házasságtörő társadalom romjain nemesebb, magasztosabb társadalmat építettünk fel, melyben nem fordulnak elő az említett bűnök, mert nem lesz magántulajdon; nem fordul elő házasságtörés, mert nem lesz házasság.

Most rövid szünet következett, melyet az elnök szakított meg.

— Ezek röviden, terveink, melyeket bizonnyára te is ismersz. Megvalósításukra nincs más mód, mint egy a létező államot és társadalmat lebomboló forradalom.

— E terveket csakis forradalom, szörnyű vérontás által lehet megvalósítani, szólt Arthur. De elég erős-e a socialismus arra, hogy ily forradalmat diadalra vezethessen?

— Elég erős, válaszolt az elnök. Németország lakosságának hetven perczentje éhezik, nyomorog. Ez a hetven perczent egy napon megmozdul, s a harmincz perczent elé állva, azt fogja mondani: Én vagyok az állam.

— De a harmincz perczent kezében van a hatalom.

— Nincs. Csak a kisebbség terrorismusával uralkodik.

— Mellette van a vagyon és a hadsereg.

— A forradalom céljaira milliókat gyűjtöttek.

— És éhen hagytok halni egész munkáscsaládokat!

— A forradalom céljára szánt összeg szent letéttemény, melyet máshová fordítanunk tilos. Különben is, nem a mi hivatásunk, hogy gyógyítsuk a tényleges állam és társadalom bűnei által ütött

sebeket. E sebek látása felbőszíti a hetven perczentet a harmincz perczent ellen.

— Hát a hadsereg?

— A hadsereghez szintén mi szolgáltatunk hetven perczentnyi continenst. E contingensből legfelebb husz száztólit bilincsel a hatalomhoz a fegyelem. A hadsereg felére tehát számíthatunk. A socialista kormányzatnak egy osztálya évtizedek óta a hadsereg megnyerésén fáradoz. Müködése bámulatos eredményt ért el. A munkás proletariatust természetes alap, melyben a socialismus gyökerezik. Ez a *moles ingens*, mely súlyával nyomja agyon a tényleges társadalmat. Egy külön osztály az értelmi proletariatust vezette a socialismus zászlója alá. Ez képezi a socialismus szellemi fölényét. Egy harmadik osztály az ellenség táborát járja be, s ott gyűjt hiveket. Nemcsak rajongókat, hanem komoly férfiakat nyertünk meg a legmagasabb köröktől kezdve egész a kormány legutolsó hivatalnokáig. Herczegek, grófok, nemesek, papok, főtisztek tartózkodnak sorainkba. A hivatalnok és rendőrhad nagyrésze szolgálatunkban áll. A rendőrkémek a kormány terveit árulják el nekünk és nem a mi terveinket a kormánynak. Berlin egyik kerületének rendőrfőnöke, azon kerületé, melyben e ház van, szívvel-lélekkel socialista.

— Nagyszerű eredmények! kiáltott fel Arthur.

— A negyedik osztály a külföldön terjeszti a socialismust. Ez a socialismus missiója *pro propaganda fide*. Az ötödik az egész világon pénzt gyűjt a socialista forradalom számára. A hatodik ellenőrzi valamennyi osztály működését. Kiszemeli a megbízható egyéneket. Megakadályozza és felfedezi az árulásokat. Ez képezi a socialismus központi rendőrségét. A legfőbb hatóságot a hetedik

osztály, a forradalmi kormány képezi, mely előtt állsz. Husz tagból áll, de sorsolás útján kijelölt tizenhárom tagja hoz határozatokat. Egy a tizenhárom közül elnök. Ez osztály kormányoz, bíraskodik. Ez küld halálítéleteket a socialisták üldözőinek, mely ítéletek végrehajtása felett örökösök. Ez osztály kezében futnak össze a már tényleg, bár titokban létező socialista állam kormányzásának számai. Határozatai végérvényesek. Parancsainak mindenki feltétlenül engedelmeskedik.

— Nagyszerű szervezet! kiáltott fel Arthur.

— Csak ily szervezet mellett lehet remélnünk a sikerre. Ügyünk diadalmaskodni fog. A forradalom kitörésének már napját is meghatároztuk. Fegyvereink, lőszereink óriási mennyiségben vannak, nem is szólva arról, hogy a hozzánk pártoló ezredek hoznak magukkal fegyvert, lőszert, s mindenek felett harczedzett karokat. Azon a napon, midőn a forradalmi kormány által a főügynököknek pecsét alatt megküldött rendelet fel lesz bontva, két millió begyakorolt socialista haderő tör elő a föld mélyéből, hogy megsemmisítse a tényleges államot és társadalmat. A siker biztos. Akarsz-e osztozni a diadal dicsőségében?

Pár másodpercnyi szünet következett, mely után Arthur, határozottan, s minden elfogultság nélkül szólt:

— *Nem akarok!*

Vészjósló zugás keletkezett e szavakra a fekete asztal körül.

— Nem akarok! ismétlé Arthur. *S e forradalomnak nem szabad bekövetkeznie.*

V. FEJEZET.

Barna Arthur terve.

Arthur szavai a meglepetés moráját keltették fel. A forradalmi kormány több tagja, izgatottságában, felugrott helyéről.

Fritz megrémült.

— Mit beszélsz! Veszedelembé rohansz, sugta Arthur fülébe.

Arthur változatlan nyugalommal folytatá:

— Azért jöttem hozzátok, hogy a tervezett forradalom kitörését megakadályozzam. Különben sohasem léptem volna át e terem küszöbét.

— Vakmerő! kiáltott fel egyik álczás.

— Áruló! kiáltott, kezét ökölbe szorítva egy másik.

— Ez perduellió a socialismus ellen! folytatta a harmadik.

— Halálbüntetést érdemel! dörgé a negyedik, egy óriási termetű álczás.

Az elnök nyugalomra intette társait.

— Előbb ki kell hallgatnunk, aztán bűnhődni fog vakmerőségeért.

Majd Arthurhoz fordulva, baljóslatu hangon folytatta:

— Barna Arthur! Bizonyára megfontoltad vakmerő szavaid súlyát, s így ismered azok követ-

kezményeit. A forradalmi kormány nem tür ellenszegülést, habár az lázadna is fel ellene, kitől a socialismus ügyére legtöbb hasznót remél. Vakmerő szavaid halálra ítélték. További nyilatkozataidtól függ, lehull-e a pallos, melyet fejed fölé idéztél.

— Szavaim súlyát mérlegeltem. Ismerem azok következményeit. S mégis azt mondom: a forradalomnak nem szabad kitörnie. A socialismus nem győzhet az állam elleni forradalom által. Diadalmas csatákban letiporhatja a tényleges államot; de végre mégis le fog veretni.

— Ki fogja leverni? kérdé az elnök.

— A *tőke*. Az államot legyőzve, nem győzte le a tőkét. A socialismus csak a tőke és képviselőjének, a pénznek megsemmisítése által vivhat ki végleges diadalt.

— Fejtsd ki bővebben szavaid értelmét, szólt közbe az elnök.

— A socialismusnak csak két ellensége van: a magántőke, s a pénz. Nem ellensége az állam, mely azonnal socialistikus szervezetet nyerend, mihelyt a két ellenség megsemmisül. Hisz a socialistikus irányzat máris felettébb erős a modern államban. A közlekedési eszközök, vasutak, csatornák, hajózások államivá tétele határozottan socialis vívmányok. S ép a legkevésbé szabad államok legkönnyebben megbarátkozhatnak a socialismussal.

— Hogy érted ezt? kérdé az elnök.

— A socialismus, minden államforma közt, leginkább korlátozza az egyéni szabadságot. Az egyén beleolvad a közös, az állam lényébe. Én a socialismust nem viszem tulságra, s még az én socialismusomban is lenyomja az összesség sulya az egyént. Hát a ti socialismustokban! A ti socialismustok a legnagyobb zsarnokság. Ez a socialismus megsemmisíti ez egyéniséget, megtöri az akarat

szabadságát, minden embert egy gép alkatrészévé tesz. Ez a gép a társadalom, az állam. Megszünteti a társadalmi különbségeket. Jó, az én socializmusom is megszünteti. A társadalom születés, gazdagság emelte csúcsait az én socializmusom is ledönti. A ti socializmustok azonban nivellirozva lelapít, szabályozva, letarol. Az egyenlőség súlyával nemcsak a születés-, gazdaság- hanem az ész és műveltség okozta emelkedéseket is ledönti, agyonlapítja az egyéniséget, békót ver a szabadságra.

A forradalmi kormány tagjai ismét baljóslatu morajt hallattak.

Arthur folytatta:

— A ti socializmustok unalmas, sivár rónává teszi a társadalmat, midőn egyelősiteni akar. Nem lesz rajta egyetlen kiemelkedő pont, melyen megpihenhet a szem. Mindenütt csak az egyenlő, szürke tömeg: a nép, melyből egy fej sem emelkedik ki. A verseny megszüntetése megszünteti a szorgalmat, s a feltalálásokra vezető ösztönt. Utját állja a fejlődésnek, a civilizáció haladásának.

Az álcázások egyenként felugráltak.

— Nem türhetjük tovább a socializmus e gyalázását!

— A ti socializmustok a tulhajtás, képtelenség.

Az elnök csitította az álcázásokat, kiknek valamit halk hangon mondott, úgy hogy Arthur nem érthette. Aztán Arthur felé fordulva szólt.

— Nem akarunk veled vitatkozni, ámbár sok tekintetben tévedésben vagy. A mi socializmusunk nem szünteti meg az egyéni különbségeket, a szorgalmat és becsvágyat. Az állam nagy háztartási könyvében lelkiismeretes hivatalnokok fogják feljegyezni mindenkinek érdemeit, s ki-ki érdemei szerint részesül jutalomban. Egyben azonban meg-

egyeztünk. A tőkét, a pénzt te is meg akarod buk-
tatni. Mi is. Ámde miként vagy képes erre? A mi
véleményünk szerint ez másként lehetetlen, mint
csak győzelmes forradalom segítségével. Ha győ-
zünk, minden ingatlan vagyont kisajátítunk, s álla-
mivá tesszük. Magán tulajdont nem ismerünk el.
A pénzt kivetjük a forgalomból, s az értékcserét,
amennyiben a socialista-állam belső háztartásában
szükség lesz rá, a munkajegyek fogják képvi-
selni. A pénzegységet a munkaegység helyette-
sitendi.

— Igen, de miként fogjátok nélkülözni a
pénzt a külfölddel való érintkezésben? Ha Német-
ország ma socialista állammá lesz, a külföld hol-
nap megszakítja vele üzleti összeköttetéseit. A
külföld mitsem ad munkajegyekre, melyeknek
nincs *érfedezetük*, csak kényszerforgalmuk.

— Ugy hát nem fogunk a külfölddel érint-
kezni Saját szükségletünket ellátjuk önmagunk.

— Lehetetlen. A fényüzési és élelmiczikkek-
ről nem is szólva, melyek czimén Németország
évenként milliókkal adózik a külföldnek, csak az
élelmiszereket említem. A socialista államnak is
szüksége lesz gabona-importra. Hol adnak munka-
jegyeitekért gabonát? Magyarország bizonyára legke-
vesebb socialista hajlamokat táplál a continensen.
Amerikában szintén csak a dollárok nyithatják meg
a magtárakat. A socialista-állam tehát, ha elszí-
getelve van, vagy kénytelen fentartani a pénzt, s
így a tőkegyűjtés eszközét, vagy a külföld ki-
éhezteti. Egyik esetben sem számíthat tehát ál-
landóságra.

— Te csak gáncsolsz, kérdezesz; de nem
mondod meg saját tervedet, szólj most az elnök
szigorúan. Fejtsd ki, miként tartod te megbuktat-
hatónak a pénzt?

— Véres, politikai forradalom helyett *nemzetgazdasági* forradalom által.

— Miként érted ezt?

— Egyetlen puskának sem kell elstúlnie, s a pénz, s így az érték mérője és az árucseré közvetítője mégis megbukik.

— A forradalmi kormány tagjai figyelmesen hallgatták Arthurt, ki folytatá:

— A jelenlegi államok pénzvagyonának alapját a nemes fémek képezik; mert végelemzésben minden értékpapír csak annyit ér, amennyi ezüstre, vagy aranyra beváltható. A nemes érczeken alapszik a bankjegy, hitel, az egész forgalom. Igaz, hogy a modern államok gazdagságának, a magán vagyonnak csak elenyészőleg csekély részét képezi a fémállomány; de végre is ez a sarkkő, mely ha kimozdul helyéről, az egész nemzetgazdasági épület, melynek lényege a magán vagyon, összeomlik.

— De miként mozdítod ki helyéről ezt a sarkkővet? kérdé az elnök érdeklődve.

— Szeget-szeggel. A gazdagságot megülöm a gazdagsággal. Az aranyat az aranynyal. A nemes fémeknek, bár az érték mérői, maguknak is értékek van. Áruk a kereslet és kínálat szerint alakul. Ha sok nemesfém kerül piacra, értékük alábbszáll.

— De azt nem teheted meg, hogy értékük megsemmisüljön, szólt közbe egyik álczás.

— Ép ezt fogom végrehajtani.

— Lehetetlen.

— Sőt nagyon is lehetséges. Ha *végtelen* mennyiségű nemesfémrel árasztom el a világot, a fémek értéktelenné válnak. Miért nincs értéke e levegőnek? Mert mindenki hozzáférhet, annyit szí magába, a mennyi tetszik. Ha sikerülne a levegőt

a magántulajdon bilincseibe verni, a legdrágább élvezet bizonyára a lélegzés lenne. Így van ez a nemesfémekkel is. Ha mindenki annyit szerezhet a mennyi neki tetszik, s így elvesztik magántulajdonra valló jellegüket, oly értéktelenné lesznek, mint a sár, mint az utfélen heverő kődarab.

— De ily minőségű nemesércz nincs a földön, szólt közbe az elnök. Az arany és ezüst sohasem fog az utfélen heverni.

— De fog, erősíté Arthur. Én elárasztom a világot arannyal és ezüsttel. Az utakat nemes és nemtelen fémekből fogják építeni.

Fritz bámult. Ő jól tudta, hogy Arthur sohasem állít olyasmit, a miről nem teljesen bizonyos.

Az álcázások közül azonban többen felkaczagtak.

— Képtelenség! kiáltott fel egyik.

— Mi szükségünk e holdkóros ábrándok meghallgatására.

Az elnök közbeszólt:

— Hallgassuk ki egészen.

Aztán Arthurhoz fordulva folytatá:

— Honnét veszed e töménytelen mennyiségű fémet?

— A földből.

A gunyos kacaj ismét felhangzott.

Fritz lélekzetét visszafojtva figyelt.

— Tán gazdag fémbányát fedeztél fel? kérde az elnök.

— Nem.

— Nos tehát?

— *A föld belseje aranyból, ezüstből, s a többi nemes fémekből áll.*

A forradalmi kormány tagjai meglepetve kiáltottak fel.

VI. FEJEZET.

Melyben beh bizonyittatik, hogy a föld belseje nemes fémekből áll.

— Vannak erre bizonyítékaid? kérdé az elnök, meglepetése következtében támadt felindulását legyőzve.

— A legkétségbevonhatatlanabb bizonyítékaim vannak.

— Melyek azok?

— Elő fogom adni. Bizonyítékaim egyik része pusztán elméleti.

— Ezek mitsem érnek.

— A másik rész azonban gyakorlati.

— Halljuk ez utóbbiakat! sürgették a forradalmi kormány tagjai.

— Az elméleti bizonyítékokon előbb tul kell esnünk, mert csak úgy lesz teljes sulyuk gyakorlati bizonyítékaimnak. Ez elméleti bizonyítékok egyebiránt oly meggyőzők és evidensek, hogy semmi kétséget sem hagynak fenn.

— Megmondtam ugy-e, hogy Barna Arthur fogja diadalra juttatni a socialismust! kiáltott fel lelkesülve Hermann Fritz.

— Add elő bizonyítékaidat, szólt az elnök. — De óvakodjál a forradalmi kormány idejét képtelen tervek előadása által elrabolni. A valódi socialis-

mus elleni kifakadásaid miatt ugyanis sok van rovasodon. Vigyázz szavaidra.

E fenyegető megjegyzésekre Arthur büszkén tekintett végig a forradalmi kormány tagjain.

— Ha a forradalmi kormány ideje oly drága, megszakíthatjuk beszélgetésünket azonnal is. Én visszatérhetek.

— Folytasd beszédedet, szólt szigorúan az elnök.

— Van-e közöttetek, a ki ért a geológiához? kérde Arthur.

— Miért? szólt az elnök.

— Hogy megerősítse állításaimat, s megcáfolja esetleges tévedéseimet.

— Valamennyien értünk annyit hozzá, hogy képtelenségeket nem hitethetsz el velünk, mondá az elnök. — Egy társunk azonban behatóan ismeri a geologia tudományos vívmányait. Jól vigyázz tehát állításaidra. Ellenőrizve leszesz.

— Örvendek rajta, jegyezte meg Arthur. Így nem kétlem, hitelt fogtok adni szavaimnak. A geologusok hosszú idő óta gondolkodnak a földgömb tömörségének kérdése felett.

— Igaz! szólt közbe egy álcás, ki alkalmasint az elnök által említett tag volt.

— A vizet véve egység gyanánt, a földgömböt és felszer (szabatosan 5.42) nehezebb a víznél. Vagyis, akkora víztömeg mint a földgömb, öt és felszer könnyebb volna a földnél.

— Igaz! szólt ismét közbe, fejével bólintva a geologus.

— De mi köztünk nekünk a földgömbnek a vízhez való viszonyához? kiáltott fel az álcások egyike.

— A földgömb egy része, folytató Arthur, nem véve tudomást a türelmetlen közbekiáltásról, valóban vízből áll. A tengerek által tartalmazott

víztömegek 4400 trillió angol font súlyal bírnak; mert körülbelül négyszázszor súlyosabbak a kör-légnél, melynek abszolút súlya, Sir John Herschel szerint, $11\frac{2}{3}$ trillió angol font.

Az álczás geologus ismét bölintott fejével.

— A földgömb tulnyomó része azonban nem vízből áll. Tudjuk, hogy a föld kérgét különböző kőzetek képezik. E kőzetek jelentékeny része oly kemény és tömött rétegekből és sziklákból áll, minő a gránit, trachit, bazalt, porphyr, stb.

— Ime, máris okát adtad, miért nehezebb a földgömb egy hasonló kiterjedésű víztömegnél, szólalt meg az elnök.

Az álczás geologus fejét rázta.

— Ha a kérdés így egyszerű volna, nem okozt volna oly nagy fejtörést a jelen és a múlt század geologusainak, szölt az elnök felé fordulva.

Arthur folytatá:

— Vegyük az említett kőzetek közt a legnehezebbeket, a *bazaltot*. Még a bazalt, e legsúlyosabb kő tömötsége is csak háromszor mulja felül a víz tömötségét.

— És egy kis törttel, szölt közbe a geologus.

— Ezt a kis törtet leszámítjuk a gránit és trachit miatt, melyek a bazaltnál kevésbé tömötték.

— Láthatod, hogy szigorú ellenőrd van, mondá az elnök.

— Örvendek rajta, ismétlé Arthur. Ha tehát felteszszük, hogy a földgömb a legsúlyosabb kőzetekből, tehát gránitból, trachitból és bazaltból állna, s így sem víz, sem az említetteknek könnyebb ásvány nem képezné alkatrészét, mégis csak *háromszor* volna nehezebb a hason terjedelmű víztömegnél.

— Ugy van! szólt a geologus.

— Honnét veszi tehát a földgömb a $2\frac{1}{2}$ fajsúlytöbbletet? E fajsúlytöbblet végeredményét, a föld abszolút súlyában, könnyű kiszámítanunk.

— Fejtsd meg tehát e súlytöbbletet? szólt türelmetlenkedve az elnök.

— A föld belsejében rengeteg mennyiségű *ércznek* kell léteznie. Ez érczek súlya hozza létre az említett fajsúlytöbbletet.

— Bravó Arthur! Lángelméd nagyobb fényben tündöklök, mint bármikor, kiáltott fel lelkesülve Fritz.

— A geológiának e tekintetben más vélete is van, szólt közbe a geologus. A felső rétegek oly nagy nyomást gyakorolnak az alsókra, hogy ez utóbbiaknak okvetlenül sűrűbb tömeggel kell bírniok az előbbieknél.

— Ez a nyomás, szólt Arthur, csakugyan létezik. Ámde nem fejtí meg a tünetet. Bizonyos mélységben ugyanis e nyomásnak — ha azt progressívnak tartjuk — oly rengeteggé kell lennie, hogy az így kifejtett hőben a legszilárdabb testeknek is meg kell olvadniok, sőt légnemű állapotba kell átmenniök. Így az ón megolvad 228, az ólom 335, a horgany 500 C. foknál; az ezüst cseppfolyóssá lesz 20 pyrometer foknál, vagyis 2020, az arany 2900 hőfoknál. Kétségtelen ugyan, hogy a föld mélyeiben, hova ez ideig még nem sikerült lehatolnia az embernek, a fémek is cseppfolyós, sőt légnemű állapotban vannak; de ha ennek okát a felső rétegek nyomásában keressük, úgy lerontjuk a geologia főelvét, hogy t. i. a földgömb eredetileg légnemű test volt, a légnemű állapotból cseppfolyóssá lett; s végre, a kihülés következtében kéreg támadt rajta, s lehülése folyton tart, sőt az idők végtelenségében teljesen ki fog hűlni, mint kihűlt a hold.

— Miért? kérde a geologus.

— Mert a hó okának *változhatlan* tényezőt, t. i. a rétegek nyomását tartanók. E nyomás örök-ké ugyanaz maradván, a földgömb soha, egy C. fok ezredrészével sem hülhetne alább jelenlegi hőmérsékénél.

— A föld hőmérséke a történelmi időben, két ezer év óta csakis $\frac{1}{170}$ rész R. fokkal süllyedt, szólt a geologus.

— Amit annak alapján határozott meg a tudomány, hogy a nap kétezer év óta egy másodperc századrészével lett rövidebb.

— Tehát a nap rövidülése összefüggésben van a föld kihülésével? kérde Fritz.

— Kétségtelenül, válaszolt Arthur. Minél inkább kihül a földgömb, annál inkább összehúzódik, kisebb lesz. A mily arányban kisebb lesz, gyorsabban fordul meg tengelye körül. *)

— Valamikor tehát el fog érkezni az idő, mikor a nap sokkal rövidebb lesz, mint jelenleg? kérde Fritz.

— Kétségtelenül el fog érkezni. Ámde az említett arányból könnyű kiszámítani, hány millió évnél kell elmúlni, míg a nap észrevehetőleg meg fog rövidülni.

*) Ha felteszszük, hogy a földgömb közéghőmérséke egy egész fokkal alább szállt, a számítás ez lenne: Egy nap áll 86400 másodperczből, a föld körülete 5000 mértföld. Az egy fok hővesztesség következtében beállt kisebbedés a földrotációjának sebességét $\frac{1}{5000}$ részszer nagyobbá tenné s így a nap is $\frac{86400}{5000}$ részszer, vagyis $17\frac{1}{10}$ másodperczel rövidebb lenne. De kétségtelen, hogy a nap csak legfeljebb egy másodperc századrészével lett rövidebb a történelmi időben, amely rövidülés 170-szer kisebb $17\frac{1}{10}$ másodpercznél. Világos tehát, hogy a föld közéghőmérséke kétezer év óta legfeljebb csak $\frac{1}{170}$ R. fokkal szállt alább.

— Oly roppant tömeg, mint a föld, csak végtelen lassan hülhet le, szólt a geologus.

— Bármily végtelen lassan történik is a lehülés, a földgömb, fokozatosan, mégis veszti hőmérsékét, mondá Arthur. S e tény már magában véve elég annak bizonyítására, hogy nem a rétegek nyomása változtatja cseppfolyósokká a szilárd testeket, s gázakká a cseppfolyósokat a föld belsejében. Mint megjegyeztem, a föld tömege, s így a nyomás is örökké változatlan levén, sohasem hülhetne ki a földgömb; pedig tudjuk, hogy még a nap is, melynek tömege 2 *nonillio* kilogramm súlyal bír, valaha ki fog hűlni.

— Mennyi az a 2 *nonillio*? kérde Fritz.

— Tulhalad minden emberi fogalmat, válaszolt Arthur. A számok alig elégségesek kifejezésére. A 2 után *ötvennégy* zerust kell rakni.

— Rettentő mennyiség! kiáltott fel Fritz.

— Kétségtelen tehát, folytatá Arthur, hogy a föld központi tüze ősi eredetű, s nem a rétegek nyomása idézte elő. Ez a központi tűz oka a hőmérsék fokozatos növekvésének a föld központja felé.

— E fokozat azonban nem mindenütt azonos. Sőt a legújabb észleletek azt mutatják, hogy bizonyos mélységen túl a hőnövekvés aránya kisebb mint a felsőbb rétegekben, szólt a geologus.

— Igaz, mondá Arthur. De e tünet magyarázatát leli az illető vidék vulkanikus természetében és azon kőzetekben, melyek átfuratnak. S hogy a kőzet különbségeinek mily befolyása van a rétegek hőmérsékére, mutatják egy cornwalli bányában tett észleletek, melyekből kitűnt, hogy 1200 láb mélységben a pala 84 F., a gránit 81 F. fokú

hővel birt; a pala tehát három egész fokkal melegebb volt a gránitnál.

— Ugy van! helyeslé a geologus Arthur bizonyítását.

— De mi köze mindennek a kérdéshez: aranyból áll-e a föld belseje? szólt közbe türelmetlenül az elnök.

— A legközvetlenebb köze van, válaszolt Arthur. Mivel a föld hőmérséke a központ felé erősen növekszik, kell hogy a nagyobb mélységekben minden szilárdtest olvadt állapotban legyen. Tudva azt, mily hőfoknál olvadnak p. o. az érczek, s ismerve a hőnövekvés arányát, nem nehéz kiszámítanunk azon mélységet, hol a fémek olvadt állapotban vannak.

— Az aranyról és ezüstről beszélj, sürgeti az elnök.

— Az ezüst, mint mondtam, 2020, az arany 2900 C. foknál olvad meg. A föld felülete alatt három mértföldnyi mélyben megolvad az ezüst három és hét tized mértföldnyi mélyben megolvad az arany.

— Ugy van! bizonyítja a geologus.

— A *platina* és *vas* csak 30 mértföld mélységben olvad meg.

— Mi közünk a vashoz? szólt közbe az elnök.

— Nagy közünk van, szólt a geologus. A *vas* segít megczáfolnom Barna Arthur állítását.

Arthur ajkain futó mosoly lebbent át.

— Harmincz mértföldnyi mélységen túl tehát minden szilárdtestnek olvadt állapotban kell lennie, folytatá Arthur, nem véve tudomást a geologus megjegyzéséről.

— Iszonyu mélység! kiáltott fel Fritz.

— Ha a föld átmérőjével hasonlítjuk össze,

csekélység, mondá Arthur. Ez átmérő itt a hol állunk 12.732,800 méter. A föld központja tehát, a hol a félátmérő végződik, e teremtől számítva, 6.366,400 méternyire van.

— Tíz méterrel kevesebb, mert e terem tíz méternyire van a föld alatt, szólt közbe a geologus.

— Arthur tehát jól sejtett, hogy a terem mély pinczében van.

Az elnök haragosan tekintett a geologusra, ki megbánni látszott, hogy a számítás pontossága miatt elárulta, hogy a forradalmi kormány a föld mélyében tartja üléseit.

Arthur folytatá:

— Mivel pedig a testek olvadt állapotban nagyobb tért iparkodnak elfoglalni, mint mikor szilárdak, ebből az következik, hogy a föld mélyének kohójában felolvadt tömegek és összeszorított gázak *reactiót* gyakorolnak a felső rétegek nyomása ellen.

A geologus élénken figyelt.

— E *reactió* — folytatta Arthur — akkora, hogy ha nem is ellensúlyozza, legalább nagy mérvben gyengíti a felső rétegek nyomását. Mi következik ebből? Hogy a föld mélyében óriási mennyiségű fémeknek kell felhalmozva lenniök, s pedig az olvadási vonal felett szilárd, az olvadási vonal alatt cseppfolyós, vagy épen légnemű állapotban. És pedig a főtömegnek a legnehezebb érczekből, *aranyból, ezüstből és platinából* kell állnia, hogy nagy fajsúlyával ellensúlyozza a többi testek kisebb fajsúlyát. Ez érczek, fajsúlyuk miatt is, mélyen vannak, s a földgömb belsejét képezik.

A geologus tagadólag intett.

— Állhat a föld belseje *vasból* is, kiáltott fel diadalmasan. Sőt a geológiának e tekintetben határozott adatai vannak. A meteoritek, melyek egy szétrobbant világnak töredékei, utmutatást adnak

azon kérdés megoldására, miből áll a földgömb azon mélységeiben, hová az emberi kutatás nem hathat le. E meteoritek némelyike csak 2—3 fajsúlylyal bir, vagyis fajsúlya megegyez a föld felületének átlagos fajsúlyával.

Most Arthuron volt a sor, hogy helyeslőleg intsen a geologusnak.

— De e meteoritekben nincs vas, folytatta ez. Vannak azonban oly meteoritek, melyek tömörsége 5—6. Ezekben már sok vasrész van. A tisztán vasmeteoritek tömörsége 7.

Arthur ismét helyeslőleg intett.

— Jó lesz azonban itt constátálnunk, mondá, hogy tömörségük a 7-et nem haladja meg.

— Ugy van, szólt a geologus. Azon meteoritek, melyek tömörsége 2—3, képezték a szétrobant világ burkát, a mely a mi földünk burkával teljesen megegyezett. A vastartalmu, vagy tisztán vasmeteoritek pedig ama világ belsejét alkották. A mondottakat a mi földgömbünkre alkalmazva, azon itéletet állithatjuk fel, hogy a föld belseje vasból áll. Ez ad neki nagyobb fajsúlyt és épületének nagyobb szilárdságot. Ez a szilárdság vizsgálásunkra szolgálhat, hogy világunknak nem egykönnyen eshetik baja. Egy vasföldteke óriási megpróbáltatásokat állna ki.

A hallgatóság meglepetve kiáltott fel. Mindenki hajlandó volt a geologusnak adni igazat. Csak Fritz bizott rendületlenül Arthurban.

A geologus diadalmasan folytatá:

— Sőt, hogy a föld belseje vasból áll, e tekintetben nemcsak égi, de földi bizonyítékaink is vannak. Grönlandban nemrég a bazaltban vastömegeket találtak.

— A melyekről azonban *Nordenskiöld*, a jeles skandináv természettudós azt állította, hogy égi

származásuak. Meteoritek hullottak a még izzó állapotban lévő bazaltba, mondá Arthur.

A geologus élénken tiltakozott.

— Az ön tudásával szembe szintén tudóst, s pedig szintén skandináv tudóst állítok. *Sternstrup*, aki megvizsgálta ama vastömegeket, azt állította, hogy azok földi származásuak. A bazalt eruptiója alkalmával vetette ki azokat a vulkáni erő ama rengeteg mélységből, hol a vas izzó állapotban van.

A hallgatóság ismét a geologus részén volt. Fritz aggódva tekintett Arthurra.

— Ön teljes bizonyítékot szolgáltat az én feltevése mellett, szólt ez nyugodtan.

— Hogyan? kiáltottak a forradalmi kormány tagjai és a geologus.

— Ön csak megelőzött, folytatta Arthur. A gyakorlati bizonyítékokat későbbre akartam használni; de ön már kimondta, hogy a vulkanismus nagy mélységekről érzeket vet ki a földgyomrából. Az érczek közt vasat is. Ezt teljesen megengedem.

— Nos tehát? kérde a geologus. Miként bizonyíthat az az ön feltevése mellett, hogy a vulkanismus Grönlandban, az olvadt bazalttal, vasat vetett ki?

— Állítottam én, hogy a föld mélyeiben nincsen vas? Én érczekről beszéltem. Azt mondtam: a föld belseje érczekből áll, melyek főtömegét azonban arany, ezüst és platina, szóval a legtömöttebb érczek képezik. A föld belsejében felhalmozott vasmennyiség ezer és ezer billió mázsára mehet; de szintén oly nagy, vagy nagyobb mennyiségben kell létezniök a nemesfémeknek is.

— Miért?

— Mert ha a föld belseje csak vasból állna,

még nem fejthetnők meg a föld középfajsúlyának rejtélyét. A vas fajsulya ugyanis csak 7.

— Tehát nagyobb, mint a föld középtömöttsége, jegyezte meg a geologus.

— Ugy van. De mivel a kérdés vitássá lett, nem mulaszthatom el megjegyezni, hogy a föld középtömöttsége is vitás. A csillagászok a föld tömöritségét 6.62 fajsúlyunak állítják. *Airy* pedig a legpontosabb észleleteket tette. Az inga járását megfigyelte előbb a föld felületén, aztán mély akna fenekén, vastag földkéreg alatt, s az eredmény szintén 6.62 és nem 5.48 lett, mint a mely eredményre *Haughton*, más módszert követve, jutott. Feltéve tehát, hogy a föld átlagos fajsulya nem öt és fél, hanem valamivel több hat és félnél, úgy a 7 fajsúlyu vas mitsem magyaráz meg, szemben a roppant mennyiségű könnyű testekkel, a vízzel, kőzetekkel és légnemű testekkel.

A hallgatóság valamennyi tagja érdeklődve tekintett a vitatkozókra. Fritz örömeiben kezét dörzsölte.

A geologus megzavarodott. De csakhamar így szólt:

— Hisz e pillanatig ön is elfogadta, hogy a föld fajsulya öt és fél. Ezt tette számításainak alapjává. Látva azonban, hogy a *vas-elmélettel* legyőzöm az ön *arany-elméletét*, köpönyeget fordít, s a csillagászokhoz és *Airy*hoz csatlakozik.

— Legyen nyugodt, mondá Arthur. Az ön *vas-elméletének* megczáfolása czéljából nincs szükségem uj, bár teljesen jogosult tényezőre. Jóllehet azon tudósokkal szemben, kik a föld tömöritségét öt és félre számították ki, egy sereg szintén nagytekintélyű tudós áll, kiknek számítása 6 és fél tömöritséget hoz fel, megmaradok az öt és fél faj-

súly mellett, sőt még a felet is elengedem, mint fennebb mondtam. Vegyünk öt fajsúlyt.

— És akkor?

— A vaselmélet még sem követelhet magának kizárólagosságot; mert egyedül nem fejti meg a föld fajsúlyának kérdését.

— Miért?

— Említettem már, hogy a cseppfolyósokká vált szilárd testek nagyobb tért iparkodnak elfoglalni és el is foglalnak, miáltal tömörségük *fogy*. Ha pedig légneműekké válnak, terjeszkedésük még nagyobb mérvet ölt s ugyanazon arányban fogy tömörségük. A légnemű állapotban levő vas fajsúlya bizonyára nem 7, hanem még a vizénél is sokkal csekélyebb.

— De a felső rétegek nyomása ellensúlyozza az állapotváltoztatás következményeit, veté ellen a geologus.

— Ellensúlyozza, de nem akadályozza meg teljesen, mondá Arthur. A felülről lefelé irányuló actió felfelé törekvő *reactióba* ütközik, mint említettem. E két ellenható erő, a hol a reactió nem győzi le az actiót, — mert ha legyőzi, vulkanikus tüneteket, eruptiót hoz létre, — valamely középállapotot idéz elő, mely középállapotban a cseppfolyóssá és légneművé lett szilárd testek tömörsége kisebb, mint volna szilárd állapotban. Tudjuk, hogy az ezüstnek három, az arannak három és héttized, a vasnak, platinának 34 mértföld mélységben olvadt állapotban kell lenniök. De mily állapotban vannak még nagyobb, p. o. száz, ötszáz mértföld mélységben s azon több mint ezer mértföld vonalon, mely a földgömb egyik felén való olvadási vonalat elválasztja a másik félgömb olvadási vonalától? Bizonyosnak tartom, hogy a leg-

nagyobb mélységben minden anyag légnemű állapotban van s a föld magva sűrített gázakból áll.

— Sőt a föld közepe, *Leslie* szerint, üres gömb, melyet azután a képzelem megnépesített növényekkel és állatokkal, mondá gunyosan a geologus.

— Ez ürbe a szellemdus *Holberg* két bolygót is helyezett, a *Plutót* és *Proserpinát*. Ez ürben állandóan egyenlő meleg van. Világosságot az összeszorított levegő ad. Az északi szélesség 82. fokánál van egy nyílás, melyen át a föld belső üregébe lehet jutni. E nyíláson árad ki az északi fény. *Sir Humphryt*, *Davyt* és *Humboldt Sándort*, a nagy természettudóst, ismételten felszólították, hogy keressék meg e nyílást és hatoljanak a föld közepén levő ürbe. Ilyen hatása volt a jelen század elején egy szellemes mesének. Mert hogy mese és semmi egyéb, ahhoz kétség sem fér. De hogy a föld magva sűrített gázakból áll, ezt a hőtan és a föld melege bizonyítja. A legszilárdabb érczek csak légnemű állapotban lehetnek oly mélységekben, melyek hőmérséke, a hőnövekvés aránya szerint, a tízezer, sőt százezer fokot is meghaladhatja.

— Ugyvan! A föld közepe sűrített gázokból áll! kiáltott fel diadalmasan *Fritz*.

— Hogy tehát, folytatá *Arthur*, megfejtük a föld fajsúlyának rejtélyét, szükségkép fel kell tennünk, hogy a föld belsejének azon részeiben, hol a szilárd testek olvadt állapotban vannak, roppant mennyiségű réz, arany, ezüst és platina van felhalmozva. Így aztán megfejthető a föld tömörségének kérdése. Az ezüst fajsúlya 10, az aranyé 19, a platináé 21. Csakis e fémek nehézsége el-
lensúlyozhatja a viz, a kőzetek és a rengeteg mennyiségű gázok könnyű fajsúlyát.

— Ez világos, kétségtelen! kiáltott *Fritz*.

Az elnök a geologusra tekintett.

— S mit szólni hozzá te? kérdé.

— Mielőtt nyilatkoznám, egy kérdést intézek Barna Arthurhoz. Ha a föld magvát *comprimált* gázak képezik, miként maradhatnak ez aránylag könnyű testek a nehéz olvadt érczek alatt?

— Kérdésben a felelet, válaszolt Arthur. Mert *comprimált* gázak. Beszéltem az actióról és és reactióról. A gázak felettébb összenyomhatók; de bizonyos ponton túl nem; ekkor ellenállnak, mint a szilárd testek. A föld közepén levő gázak azonban, reactiót gyakorolván, nem nyomatnak össze egész azon határig, ameddig engednek a nyomásnak. E határon túl ismét cseppfolyósokká lennének. 1877-ben felfedezték, hogy a permanens gázak (O. H. N. stb.) nagy nyomás alatt cseppfolyóssá, sőt szilárdakká lesznek. Tudvalevő dolog, hogy *Caillet* Párisban és *Pictet* Genfben, a permanens gázakat 320 atmospherai nyomásnál cseppfolyóssá változtatta. Azon rengeteg nyomás szintén cseppfolyóssá változtatná a légneműekké lett szilárd testeket, ha e légnemű testek ellenállása legyőzetnék.

— De hát miért nem győzi le e rettentő nyomás e légnemű testek ellenállását?

— Kétséggkívül legyőzné, ha ama minden képzelmet túlhaladó hő, mely a szilárdtesteket is gázakká képes változtatni, állandóan jelen nem volna. Mivel azonban jelenvan, a nyomásnak nem csak a gázak ellenállásával, hanem — és főleg — e rettentő hővel kell küzdenie, mely, ha sikerülne is a gázak folyóssá, vagy szilárdá tétele, azonnal ismét folyóssá és légneműekké változtatná a testeket. Ha majd a föld kihűl, s így az ellenállás oka, a roppant nagyfoku hő megszűnik, a nyomás diadalmaskodni fog, s a föld közepét képező gázak

először folyóssá, majd szilárdakká fognak válni. Sőt ez a processus, fokozatosan, a föld kihüléséhez képest, már is folyamatban van. A föld kérge lassanként növekszik az olvadt állapotban levő föld-láva, s a láva a gáztömb rovasára.

— Bravó Arthur! Ezt mindenki kénytelen igaznak elismerni.

— De hát e gázak sohasem törnek elő a föld mélyéből? kérdé a geologus.

— E kérdésre adandó válaszzal kilépünk az elméleti bizonyítás köréből, s egészen *tapasztalati* térre jutunk, szolt Arthur.

— Végre! hangzott az álcázások ajkairól.

— E gázaknak néha sikertül keresztültörniök a cseppfolyó burkot, s a föld felszínére jutnak.

— Miként és hol?

— A tűzhányók tölcsérein át és akként, hogy behatolván az olvadt tűzanyagba, azt feltolják, láva gyanánt kiömlésre kényszerítik.

A hallgatóság érdeklődése tetőpontjára jutott.

— Ki bizonyította be, hogy e gázak a föld legnagyobb mélységeiből hatoltak fel? kérdé az elnök.

— Oly tények, melyeket kétségbe vonni nem lehet, válaszolt Arthur.

— Minő tények ezek?

— A leghatározottabban meg van állapítva, hogy a *tűzhányók kitérései alkalmával, gyakran arany, ezüst, réz, platina stb. ömlik ki gázalakban.*

A hallgatóság a meglepetés felkiáltását hallatta. Arthur folytató:

— E gázak aztán átjárják a vulkáni vidék bizonyos régióit, *impregnálják a kőzeteket.* Összevegyülnek, vagy különválva, mint arany-, ezüst- stb. por feltalálhatók. Mivel pedig e fémek gázakká csak a föld legnagyobb mélységeiben lesznek, vi-

lágos 1. az, hogy a föld legnagyobb mélységeiből törnek elő; 2. az, hogy a föld közepét képező gázak éppen a nemesfémek gázai. E szerint tehát a földgömb nagy része olvadt, vagy légnemtű állapotban levő nemesfémekből, s első sorban ezüstből és aranyból áll, mert a legtöbb kiömlő gáz arannyá és ezüstté tömörült.

E biztos hangon ejtett szavak és evidens bizonyítékok minden kételyt kizártak. A forradalmi kormány tagjai felugráltak helyeikről. Az elnök szintén izgatottan kelt fel. Fritz Arthur nyakába borult.

— Te vagy a század legnagyobb férfia! kiáltott fel lelkesedetten.

Az elnök tekintetével a geologust kereste, ki összezsugorodott székén, s lehetőleg iparkodott láthatatlanná lenni. Elismerte vaselméletének tarthatlanságát.

Az elnök azonban felfedezte.

— Mit szólsz e bizonyítékokhoz? kérdezte tőle.

— Hogy — hogy — kétségbe vonhatlanok, dadogta a geologus.

— Barna Arthur feltevése tehát biztos alapon nyugszik?

— A mennyire a tudomány és tapasztalat csálhatatlanok.

— A földgömb nagy része tehát nemes fémekből áll?

— Ugy van. Barna Arthur a vaselméletet megbuktatta. A tudomány eddig nem méltatta kellőleg a tűzhányókból kiömlő nemesfém-gázakat, melyekről pedig határozott adatokkal birt. Barna Arthurnak sikerült azokat oki összefüggésbe hozni a föld melegével, s e meleg különböző hatásaival. E felfedezés korszakot fog képezni a geológiában.

— És főleg a nemzetgazdaságban, melyet megfoszt az érczpenzforgalomtól, szólt diadalmasan Fritz.

E pillanatban harsogó kaczaj hallatszott.

Az elnök kaczagott, ki úgy ütött saját homlokára, hogy álarcza majd lehullott. Kaczaja átragadt a forradalmi kormány tagjaira is. Mindenki kaczagott, kivéve a geologust, Arthurt és Fritzet, kik nem tudták felfogni, miért csaptak át a többiek a legmélyebb bámulatból a vig kaczajba.

— Denique csak két tudósnek kell összekeverülnie, hogy aztán bolonddá tegye elméleteivel a szegény halandó emberiséget, szólt az elnök.

— Hogyan? Miként? kérdezték a forradalmi kormány tagjai, kik nevettek az elnökkel, anélkül hogy okát adhatták volna.

— Bebizonyították, hogy a föld közepe arany, ezüst és platina. Ez a bizonyítás azonban annyit ér, mintha bebizonyították volna, hogy a nap tányéra arany, s a holdé ezüst. Elhiszszük. Hanem tessék levenni az égről a napot és a holdat, s aztán tessék Lajos-aranyokat és tallérokat verni azokból.

— A hasonlatot époly kevéssé értem, mint a forradalmi kormány derült kedvét, szólt Arthur komolyan.

— Hisz nem te mondad, hogy az ezüst három, az arany három héttized, a platina pláne harmincznégy mértföldnyire olvad meg a föld belsőjében. A gázállapotban levő nemesfémek pedig tán száz és száz mértföldre vannak a föld felszíne alatt. Le tudsz oda hatolni? Bizonyára nem.

— Kétségkívül nem! kiáltott fel uj bátor-ságra tevén szert a megszorult geologus, ki most vette észre Arthur tervének gyengeségét. Ember még nem hatolt 2—3000 lábnaál mélyebbre a föld

kérge alá. Hol van még oda csak azon mélység is, a hol az ezüst megolvad. Ez a mélység 72,000 láb! Hát az arany és platina! Hát a gázak!

— Miután pedig nem hatolhatsz le, mondá az elnök, annál kevésbé hozhatod felszínre olvadt és gázállapotban levő nemesfémeket. E szerint tehát nem semmisítheted meg az érczpenz értékét. Terved halva-született. Mi haszna mondod a világnak: ez a föld, melyen járunk, egy rengeteg kincses láda: trillió mázsányi aranyat, ezüstöt stb. tartalmaz. Azt fogja válaszolni: Nyisd fel. És te nem vagy képes felnyitni.

— *De képes vagyok!* szólott Arthur határozottan.

VII. FEJEZET.

Miként nyílik meg a föld kincses ládája.

Arthur biztos hangon ejtett szavai pillanatra megzavarták a forradalmi kormány tagjait. A geologus azonban vérszemet kapván, ismét elakarta fogadni a csatát a valóban előnyösnek kínálkozó téren.

— Lehetetlenségre vállalkozik, pattogott. Az ember egy mértföldre sem halad le a föld belsejébe. Tudja-e ön, hogy már 24000 láb mélységben legalább 240 fok meleg van. Kétszáznegyven fok meleg! Száz C. foknál forr a víz! Miként győzi le ön e meleget?

— Nem szükséges legyőznöm, válaszolt Arthur.

— De úgy miként hatol be a föld mélyébe?

— Nem fogok behatolni.

— Ugy hát mit fog tenni?

— Oly erőt bocsátok le a mélybe, mely az olvadt érczeket és érczgőzőket a föld felszínére veti.

— Ilyen erő nem létezik.

— De létezik.

— És ez?

— A víz.

A geologus diadalmasan kiáltott fel.

— Képtelenség. Az ön terve agyrem. A víz 100 C°.nál gőzzé lesz. Az ön vize tehát már 10000 láb, sőt kisebb mélységben felmondja a szolgálatot.

— Nem mondja fel.

— Isten ön, hogy a természet törvényeit képes megváltoztatni?

— Nem változtatom meg, hanem csak célomra fordítom azokat.

— Lehetetlen!

— Fejtsd ki véleményedet! sürgette az elnök.

— Tervem igen egyszerű. A víznek azon legujabban tapasztalt tulajdonságán alapszik, hogy, *nagy nyomás alatt*, igen nagy hőfokra felhevítve sem forr meg. Tudjuk, hogy a víz rendes légnyomás mellett 80°R ., 100°C -nál forr. Ha a nyomás kevesbedik, a forrás sokkal kisebb hőfoknál bekövetkezik. S megfordítva, minél inkább növekszik a nyomás, annál később lesz gőzzé a víz. Megjegyzem még, hogy az új artézi kútforrások alkalmával nyert tapasztalatok szerint bebizonyodott, hogy a föld mélyébe hatoló víz hőmérséke nem egyenlően növekszik a kőzetek hőmérsékével. A budapesti artézi kut furása alkalmával *Zsigmondy* mérnök megállapította, hogy 970 méter mélységben a víz csak 73°C volt, míg az iszap már 758 méternél elérte ugyanezen hőfokot, s 970 méter mélységben jóval túlhaladta a 80 fokot.

— Ez igaz, szólt közbe a geologus.

— A természettudósok — folytatá Arthur — megállapították, hogy a víz nagyobb nyomás alatt $2-300$ hőfok mellett sem forr meg. Ha tehát sikerül oly nyomást gyakorolnom a vízre, mely a mélység növekedtének arányában öregbedik, ez öregbedő nyomás megakadályozza annak gőzzé válását. Így tehát levihetem a vizet nagy mélységre is.

— Mit szólna ehhez? kérde az elnök a geologust, akin ismét meglátszott, hogy zavarban van.

A geologus rövid gondolkodás után, mialatt összeszedte magát, így szólt:

— Tökéletesen igaz, hogy a víz nagy nyomás alatt, igen magas hőfok mellett sem válik gőzzé; a physikusok létrehoztak már oly eredményt is, hogy a víz 2—300 hőfok hatása alatt sem forrt meg. De hol veszi Barna Arthur a rengeteg, s a mélységhez képest növekvő nyomást, mely ellensúlyozhatná a 2—3000 hőfok hatását? Miként viszi le a vizet azon régiók alá, hol az arany, ezüst, s platina olvadt, vagy gázállapotban van? — Ez lehetetlenség. E kérdésre halandó ember nem adhat kielégítő választ, tette hozzá a geologus.

— Kielégítő választ adok, szólt önbizalommal Arthur. Mondtam, hogy a vízre, a mélységhez és hőfokhoz képest növekvő nyomást gyakorolva, megóvhatom azt a megforrástól. Ha most már felteszszük, hogy nagyobb mennyiségű vizet sikerül levinnem a nemesfém-regiókba, hol a föld belsejének a kéreg elleni reakciója, a gázok rettentő nyomása által nyomatva, örök harcban áll a földkéreggel, a kérdés meg van oldva. A vízre gyakorolt mesterséges nyomást — miután kellő mennyiségű víztömeg hatolt le — megszüntetem. Ekkor a víz, az iszonyu hőfoknak nyomás nélkül, nem állhatván ellent, egy percz alatt gőzzé válik, segít a föld belseje reakciónak. A fölszabadított erők áttörnek a kérgen. *Vulkán támad, mely nemesfém-lávát, s nemesfém-gázokat vet a földszinre, mint kisebb mérvben vetnek ki fémgázokat a jelenleg működő tűzhányók is.*

A hallgatóság meglepetve kiáltott fel. Csaka geologus rázta fejét.

— Ön tehát mindenütt, a föld bármily pontján képes mesterséges, nemesfém-lávát okádó tűzhányót létrehozni?

— Nem vagyok képes.

A geologus szeme diadalmasan villant meg.

— Szükségem van bizonyos körülmények találkozására, folytatá Arthur.

— Melyek e körülmények?

— Először is oly helyre van szükségem, ahol a föld olvadt belseje, a *láva-tenger* kevésbé mélyen van.

— Tehát a föld mélyében láva-tenger van? kérdé az elnök.

— Az egész föld magvát körülvevő lávaburok. E tenger, épugy mint a víz Oceán, alá van vetve a föld forgása és a nap, hold vonzása által előidézett változásoknak. Van *dagálya* és *apálya*. A lávatenger kitágul és összehúzódik. Ahol apálya van, nem érinti a föld szilárd kérget, mely ekkor boltozatot képez felette, a dagály alkalmával azonban a *láva-hullámok* (csupa olvasztott arany, ezüst, platina, vas, réz stb) nekifeszülnek a föld kérgének, s ahol nyílásokat találnak, magasan felhatolnak. A felhatolás legmagasabb lehet az egyenlítő alatt, mert a föld forgása következtében támadt röperő itt leginkább érezteti hatását. Az egyenlítő alatt a légoceán is legmagasabb.

A forradalmi kormány tagjai mélyen hallgattak. A láva-oceán ily biztos ismertetése meglepte őket. A geologus, ki elhatározta, hogy most már nem enged, fejét rázta.

Fritz csak bámult Arthurra. Bámulatának nem volt képes szavakban kifejezést adni.

Arthur folytatta.

— A lehatolás helyét tehát az egyenlítő alatt s vulkanikus vidéken kell keresnem.

— Önnek oly mély csatornáju vulkánt kell feltalálnia, mely a fémkohókkal összeköttetésben van, szólt a geologus.

— Ugy van, erősíté Arthur.

— Ily vulkánt azonban nem találhat. Az ame-

rikai vulkánokat mind megvizsgálta *Humbold* Sándor, de egyről sem jegyzett fel olyasmit, a mi az ön tervére nézve kedvező volna.

— *Afrikát* azonban a nagy természettudós nem járta be.

— Afrikát a föld öt része közt legkevésbé vulkánikusnak tartják a tudósok.

— Mert a világ öt része közt legkevésbé ismerik. Az egész egyenlítői Afrikát sötét köd borítja.

— Ön tehát az egyenlítői Afrikában akarja feltalálni nemesfém-lávat hányó vulkánját? kérde a geologus gunyos hangnyomattal.

— *Már feltaláltam!* szólt Arthur határozottan.

A forradalmi kormány tagjai meglepetve kiáltottak fel.

— Ez dicső, nagyszertű! Ugy-e megmondtam, hogy Arthur egy félisten! kiáltott lelkesülten Fritz.

A geologus le volt sujtva.

— Miként jutott eszedbe azt keresni? kérde az elnök.

— Sejtelmem azt sugta, hogy ily tűzhányónak az egyenlítői Afrikában kell lennie; mert a benszülöttek csodadolgokat beszélnek az arannyal impregnált kőzetekről. De hogy ily hamar megtaláltam, azt *másnak* köszönöm.

— Kinek?

— *Maggar* Lászlónak, a híres afrikai utazónak. E férfiú emlékiratait kezeimbe játszotta a szerencsés véletlen. Jegyzetei nemcsak a Szahara alatti tengert írják le, hanem egyszersmind felemlitenek egy vulkánt is, mely *arany-lávat* vetett ki magából.

— Hol van e csodálatos hegy?

— Az egyenlítőn, a keleti hosszúság 11-dik foka alatt van egy vulkán, mely nemcsak nemesfém-gázokat, hanem valóságos nemesfém-lávat vetett

ki, mely a kőzetek lávájával vegyült össze. Ez az oka az egyenlítői Afrika nemesfém-, de különösen arany-gazdagságának.

— Miként lehet az, hogy e tűzhányóról Stanley nem hallott? kérdé félenken a geologus. Egy ily aranyat okádó vulkán még a benszlűltek előtt is oly nevezetesség leendett, hogy Stanley bizonyára hallott volna felőle valamit, s felkereste volna azt.

— Ez a vulkán már rég kialudt, szolt Arthur. A benszlűltek csak az aranynyal impregnált földet turják fel; de nem tudják, hogy a nemes fémeket vulkán vetette ki.

— Az ön vulkánja tehát kialudt, nem működik, s így hasznavehetetlen, kiáltott fel a geologus, ki ismét remélni kezdte, hogy Arthur tervét képtelenség gyanánt mutathatja be.

A tudós legyőzte benne a socialistát. Tudósi hiusága fel volt keltve. Nem akarta magát megadni, habár Arthur tervének megvalósítása kedvező leendett is a socialismusra nézve.

— Ezt a vulkánt én *felgyújtom*, szolt Arthur. Ismét, s pedig sokkal nagyobb mérvben kell működnie, mint hajdan. E vulkán lesz a föld belseje kincses ládájának ajtaja. Ezen az ajtón fognak kiömleni végtelen mennyiségben, az arany, ezüst, s egyéb érczek, izzó láva és illanó gőz alakjában. A föld felszínét aranykéreg fogja borítani, a légből *aranyeső* fog hullani. A vulkán felett támadó felhők aranygázak, a bennük czikázó villámok aranysugarak lesznek.

Fritz lelkesült felkiáltásai szakították meg Arthur szavait.

Majd a geologus szolt közbe.

— De miként gyújtja fel e vulkánt?

— Azonnal megmondom, válaszolt Arthur.

A vulkánok részben akként alusznak ki, hogy az alattuk elterülő földkéreg megszűnik vulkanikusnak lenni. Az ily vulkánvidékek nincsenek összeköttetésben a föld izzó belsejével. Ahol pedig a vulkán összeköttetésben van a nagy láva-tengerrel, a kialvás úgy történik, hogy a vulkán csatornája bedugul. Ez történt azon vulkán csatornájával is, melyről szólok. Ezt a csatornát az utolsó kitörés alkalmával eltorlaszolták a helyökről kitolt kőzetek.

— E kőzeteket nem fog sikerülni önnek elhárítania, szólt közbe a geologus.

— Sikerülni fog. At fogom törni a sziklatorlaszt.

— Jó, megengedem. Láthatja ebből, hogy kegyes vagyok. De hol veszi és miként viszi le a a vulkán tölcserén és a csatornán át a vizet. A vizet uram, mely nélkül nem idézhet elő új és tetszése szerinti eruptiót! Miként gyakorol itt nyomást a vízre, hogy lejusson a fémkohókhoz? E kérdésre ön nem fog válaszolhatni.

— Ellenkezőleg. Válaszok. A szóban forgó vulkán alig emelkedik 6—7 ezer lábbal magasabbra a körülete elterülő síkságnál. A föld belsejében azonban roppant mélységre hatol. E tölcser nagy terjedelmű és mélyebb kilenczezer lábnál. *Jelenleg vízzel van tele.* Hogy került bele a víz? Valószínű, hogy kezdetben a föld alatt valamely folyó vizét vetette bele a földrengés, vagy más erő. A tölcsernek megtelését aztán előidézték az egyenlitői esőzések.

— Helyes magyarázat! kiáltott fel Fritz.

— A víz és a nyomás tehát megvan, folytatá Arthur. A sziklatorlaszt áttöröm, mire a víz a csatornába hatol. Tízezer láb magas vízoszlop nyomása ellensúlyozza a forróság hatását. Maga a körleg is egy négyszög hüvelykre tizenöt an-

gol fontnyi nyomást gyakorol. Mily nyomást gyakorol hétezer láb magas vizoszlop, oly vizoszlop, mely telítve van ásványanyagokkal! Hozzá, ez a nyomás oly mérvben fog növekedni, e mily mérvben az alsó víztömegek lehatolnak a vulkán csatornán át a mélybe. Ha a legalsó víztömegek 24,000 lábra hatoltak le, a nyomást többé nem 12, hanem 24 ezer láb magas vizoszlop gyakorolja és így tovább több mértföldnyire a föld alatt, egész a fémkohóig.

— Hohó, megálljunk csak! kiáltott közbe a geologus. A nyomás nem fog növekedni, mert a vulkán tölcsérében felgyülemlett víz színvonala oly mérvben fog süllyedni, a mily mérvben az alsó víztömegek a föld mélyébe hatolnak.

— Helyes észrevétel! mondá Arthur. Ámde ez esetről is gondoskodtam. Egy egész folyót vezetek fel gőznyomás segítségével a vulkán tölcsérébe. Ez a folyó mindig egyenlő magasságban tartandja a tó színvonalát; mert több vizet vet a tölcsérbe, mint a mennyi lehatol a földbe. A viz-többlet azonban a kráter oldalfalain ki fog ömleni.

— Ez lehetséges, szólt a geologus. Ámde kezdjük előbből a dolgot. Miként törí át a tölcsér fenekén levő sziklatorlaszt? Tízezer láb mély tölcsér fenekére lehetetlen embernek lehatolni, ha e tölcsér vízzel van tele.

— Ugy van, szólt Arthur. De nem is szükséges lehatolni.

— Tehát miként törí át a gátot?

— Robbantó szerrel.

— Ez lehetséges; de a kivitel módozataitól függ. Melyek e módozatok?

— Elég csak annyit constatalnunk, hogy az áttörés lehetséges. A módozatok iránt is tisztában

vagyok; de most felesleges a részletezésbe bocsátkoznunk.

Az elnök helyeslőleg intett.

— E szerint, szólt a geologushoz, te lehetségesnek tartod Barna Arthur tervét?

A geologus érezte, hogy le van győzve. De nem azért volt tudós, hogy legyőzetését egyenesen és nyíltan elismerje.

— Mindent összevetve, tekintetbe véve, a tudomány mérlegén mérlegelve, a priori lehetséges ugyan — mert elméletileg sok lehetségesnek látszik, ami a gyakorlatban nem az; — de a posteriori nem ítélném meg a kérdést, mert a szóban forgó esemény nem következett be. Eddig egy tudós sem látott aranylávát-okádó vulkánt; de ha majd látok, akkor constatalni fogom, hogy van aranyat hányó vulkán.

— Akkor már könnyű lesz constatalnod a sze-meid előtt lévő tényt. De ilyenek a tudósok, szólt az elnök. Én mindazokból, amiket hallottam, a leghatározottabban azt következtetem, hogy Barna Arthur terve megvalósítható.

A forradalmi kormány tagjai helyeslőleg bölintottak.

Fritz örömeben felkiáltott; az elnök folytatá:

— Barna Arthur vasutat épített a Szaharán, tengert fedezett fel Észak-Afrika talaja alatt. Ha tehát adatai nem is volnának minden józanészre nézve megfoghatók és következtetései világosak, az ő tudománya és lángelméje kezességet szolgáltatna a mellett, hogy terve kivihető. Mielőtt kifejtette terveit, nevetségesnek tűnt fel, hogy a föld mélyéből felhozhasson az emberre nézve örökre elzárt kincseket; most azonban már másként gondolkozom. Barna Arthur, a forradalmi kormány

teljesen igazad ád neked, s elismeri fölényedet egyik tudós tagtársa felett.

Arthur nyugodtan tekintett az elnökre; őt sem a dicséret, sem a kárhóztatás nem érintette. A geologus tagtárs mérgesen fészkelődött székén.

— Elismerjük, hogy a föld mélyéből nemesfémeket lehet elővarázsolni. Csak az a kérdés, tűzhányód képes-e annyi nemes fémeket vetni ki a föld gyomrából, a mennyi a fémek elértéktelenedését szükségkép maga után vonná?

— Képes, válaszolt Arthur határozottan. Az a tűzhányó, a viznek mértföldekre való lehatolása nélkül is vetett ki magából nemesfémeket, mi arra mutat, hogy ott a fémkohók aránylag közelebb vannak a föld kérgéhez, mint másutt. Nagy mennyiségű viznek e kohókba való vezetése pedig valóságos forradalmat fog előidézni a föld mélyében, mely forradalom eredménye az lesz, hogy óriási mennyiségű fémek kerülnek olvadt és gáz alakban a föld felszínére.

— De jelenleg is sok nemesfém birtokában van az emberiség, s a nemesfémek értéke mégis igen nagy a többi földi javakéhoz képest.

— E tekintetben is határozott adatokkal szolgállok. A legtöbb nemesfémeket Amerika szolgáltatja a világnak, s a kaliforniai bányák felfedezéseig, tehát egész 1847-ig összesen csak 12 $\frac{1}{2}$ millió márká aranyat s 522 millió márká ezüstöt bányásztak ki Amerikában, mely fémmennyiség értéke 16 ezer millió. A kaliforniai bányák azonban roppant gazdagok voltak. A mondott időtől 1875-ig Amerika 3200—3400 millió értékű aranyat és ezüstöt adott a világnak.

— De mennyi arany és ezüstkészlet van jelenleg az összes világon? — Az ókortól a jelenkorig felgyült egyetemes aranykészlet 170 ezer má-

zsát képvisel. A civilisált népek birtokában levő ezüstkészlet 180 millió kilogram, vagyis $3\frac{1}{2}$ millió mázsa súlylyal bírhat. Ha az összes aranykészletet, mely a világon van, egyetlen koczkába olvasztanák, nem foglalna el az nagyobb tért, mint 478 köbmétert.

— Biztosak ez adatok?

— Ha nem is teljesen biztosak, megközelítik a valót. *Chevalier, Rocher, Neumann* stb. állítják, hogy az összes aranykészlet elférne egy jómódu párisi polgár termében. Csekély mennyiség!

— Tehát ez oka az arany drágaságának?

— Ugy van. Minél inkább növekszik a nemesfémek mennyisége, annál inkább fogy azok értéke. S e tekintetben is biztos adataink vannak. A 16-ik század második felében, a spanyol és német fémbányászat felvirágzása következtében egyszerre felszaporodott a nemesfémek mennyisége. A következmény az lett, hogy a nemesfémek értéke rohamosan leszállt, s az általános jószágdrágulás 200 százalék volt. A gabona a 16. század végén háromszor oly drágává lett, mint a tizenötödik században. A kaliforniai bányákból a piacra vett nemesfémek 1850. táján ugy leszállították e fémek értékét, hogy a jószágdrágulás 25—28 százalékot tett. Sőt a francia hadisarcz következtében Németországba áradt nemesfémek is nagy drágaságot idéztek elő, vagyis az arany és ezüst értéke csökkent. E szerint tehát kétségtelen, hogy bár az értékforgalomnak csak kis részét képezi a nemesfém-forgalom, e fémek felszaporodása csökkenést idéz elő e fémek, és gyakran, szédületes emelkedést a jószágok árában. Mi fog akkor történni, ha a föld mélyei milliárd és milliárd mázsányi nemesfémeket vetnek felszínre? A jószágok ára egyszerre oly szédítő magasra szökik,

hogy magánembernek, még a leggazdagabbnak sem lesz annyi pénze, hogy a legszükségesebbeket beszeresse. Végre pedig, midőn ki fog tűnni, hogy a föld kincses ládája kifogyhatlan, a nemesfémek értéke leszáll a 0 fokig, vagyis teljesen értéktelenné lesznek.

— Ugy van, szólt az elnök. A forradalmi kormány nevében kijelentem, hogy terved a gytlólt pénzuralom megbuktatására teljesen alkalmas.

Az álczások helyeslőleg intettek; csak a geologus maradt mozdulatlan.

— Az ércpénzen alapuló pénzforgalomnak lehetetlenné tétele az egész világon oly rázkódást idézend elő, hogy mindenütt elfogadandják a *munka* pénzegységét, s a munkán alapuló értékszabályozást. Így tehát nemcsak Németország, hanem az egész világ socialistikus átalakuláson menend át. A német socialista állam tehát nem lesz kénytelen elszigetelni magát a világtól, mi okvetlenül bukását vonná maga után. A munkának minden érték alapja gyanánt való elfogadása egyszersmind maga után vonandja a társadalom gyökeres átalakulását. Születés, rang, gazdagság nem jogosítanak fel arra, hogy valaki többet markoljon a közjavakból, mint más. A társadalomban mindenki egyenlő lesz. Csak az emelkedhetik ki a tömegeből, ki nagyobb és értékesebb munkát teljesít. Az ekként kivívott győzelem nem fogja maga után vonni az élet örömeinek, a teljesített munkán alapuló jóllétben való különbségeknek, a család, az otthon szentélyének lerombolását. Nem fogja az egyént beolvasztani az államba, elnyeletni a zsarnok társadalom molochja által. Az új társadalom, mely ekként létrejő, méltó lesz az emberiség modern fejlődöttségéhez, s egy ezredéves civilizáció vívmányaihoz. S a mi fő: a

nagy átalakulás közgazdasági téren, nem a torlászokon, véres forradalom által fog kivivatni.

Arthur szavait csend követte, melyet az elnök szavai törtek meg.

— Mindez lehetséges, szólta az elnök.

— Örvendek, hogy a forradalmi kormány ezt belátja, mondá Arthur.

— De annál *rosszabb* rád nézve.

Arthur bámulva tekintett az elnökre.

— Nekünk nemcsak győzelem, hanem *boszu* kell. Boszut akarunk állni a zsarnok államon, mely lábbal tiprott bennünket; a szűkkeblű társadalmon, mely a nyomorba lökte, s ott elsenyvedni engedte a munkások százezreit. Boszut akarunk állni szenvedéseinkért, a kisajtott könyekért, a kiontott vérért. Fél század óta felgyülemlett boszu, átok zivatarának, istenítéletének kell lecsapnia a társadalomra és czinkos társára a kormányra; rettentőbb istenítéletének, mint mely a 18-dik század végén szakadt a bűnös társadalomra és kormányra Franciaországban. Nem is isten ítélete lesz az, hanem annál is irtóztatóbb: a nép ítélete. A nép mi vagyunk: a munkás osztály. Megalkudásról, békés átalakulásról nem lehet szó: az erősebb földre fogja teperni, ki fogja irtani a gyengébbet. Mi vagyunk az erősebbek. És ki fogjuk irtani, el fogjuk törölni a föld színéről, vérbe fogjuk fojtani a régi társadalmat.

Aztán Arthurra mutatva rettentő hangon folytatá:

— Halál arra, ki boszunkat meg akarja akadályozni! dörgött az elnök.

— Halál rá! viszhangozták az álcázások.

VIII. FEJEZET.

Tűz és víz között.

Arthur mozdulatlanul ült székén.

A fenyegetésekre nem is hunyorított.

— Ha a forradalmi kormány minden áron forradalmat akart, úgy mi célból akart velem érintkezni? szólt szilárd hangon.

— A forradalmi kormány azt hitte, hogy van benned önérzet és bátorság, válaszolt az elnök. Te telepeket szerezted Németországnak. Legyőzted a Szaharát, vasutat építettél a homoktengerre, az elsüllyedt tengert felfedezve lehetségessé tetted Afrika belsejével a vízi uton való közlekedést. A civilizáció egyik legnagyobb diadalát német lobogó alatt vívtad ki. A világ bámul. Minden nemzet irigyl Németszágtól. S mit tett veled a kormány? Kitiltott Németországból, mint valamely fekélyest, nehogy megmételjezd a „jó polgárokat.“

— Ezt valóban tette a kormány, szólt Arthur. De én nem a német kormánynak, hanem az emberiségnek akartam szolgálatot tenni, s így a német kormány halátlansága nem keserít el.

— Most pedig mióta visszatértél, rendőri felügyelet alatt állsz, mint valamely bélyegzett gonosztevő. Titkos ügynökök lesnek rád. El akarnak veszteni. A forradalmi kormány joggal hihette te-

hát, hogy önérzeted fellázad a zsarnokság ellen. Joggal hihette, hogy csatlakozol a socialistákhoz azon küzdelemben, melynek célja a zsarnok, lelketlen kormány és társadalom letiprása. Hihette, remélte, hogy nagy tehetségedet a socialismusnak szenteled. Eszközöket, felfedezéseket várt tőled. De a rombolás eszközeit. A jelenlegi állami rend felforratására szolgáló fölfedezéseket. Te azonban a harc előestéjén is békéről papolsz. Rombolás helyett békés átalakulásról álmodozol. A boszu lángoló érzelme helyett philantropikus eszméken tépelődöl. A socialismus megváltójának tartott, s nem vagy egyéb, mint a merész tettektől visszariadó ábrándozó.

Az álcázások helyeslőleg intettek.

Fritz szorongva várta, hogy mi fog ebből kifejlődni.

Arthur hallgatott, de arcán szilárd elhatározás tükröződött.

Az elnök folytatá:

— És miért? Mert beleszerettél egy fényes hercegnőbe. Egy gyenge asszony tart hatalmában. Megejtett, mint megejtette Delilah Sámson. Ám nincs benned meg az asszonycsóktól megrészegett, de kiábrándult Sámson boszuérzete. Nem rázod meg az állam és társadalom oszlopait, hogy a romok alá temetkezzél.

Arthur szólni akart. Az elnök azonban nem engedte, hogy szóljon.

— A kormány tudta kivel van dolga, folytatá. Tudta, hogy arannyal, ranggal, kitüntetésekkel meg nem vesztegethet. Megvesztegetett tehát egy fényes szempárral, egy csinos asszony édes szerelmi sottogásaival. Az az asszony jól vitte szerepét. Lángra gyújtotta szívedet. Dus hajfürteiből kiszakított egy szálát, s azt fesztette ki kordon

gyanánt közted és a socialismus között. És te ezen a korláton nem voltál képes keresztülgarni.

És ha még szeretett volna! De nem szeretett. Csak játszott veled. Azt hitte, hogy balgatag szenvedélyed arra fog kényszeríteni, hogy a kormány szolgálatába szegődjél, s megkísértsd a felhatolást a társadalmi Olympusra. Az ő kedvéért fogadtad el a rendjelet is, melyet azonban — akkor még volt önérzeted — visszavetettél. De a küzdelmet nem adta fel. És győzött.

— Arthur tiltakozó mozdulatot tett. Lesújtó pillantást vetett a rágalmazóra; ez nem engedve szóhoz jutni Arthurt, folytatá:

— Értem felindulásodat. Királynő, istennő ő a te szemeidben. Ránk nézve azonban semmi más, mint nő. Nő, aki politikába ártotta magát, küzdött a socialismus ellen; tehát ellenségünk. Nő, aki téged elbolonditva, legtöbbet ártott a socialismusnak, s ép azért logjobban gyűlöljük őt. Hogy azonban megismerd ezt a herczegkisasszonyt, ezt az istennőt, tudatom veled, hogy nyílt titok Berlinben, hogy Hohenhaus herczegnek, a socialismus legnagyobb ellenségének jegyese.

Az elnök e szavaitól nagyhatást remélt. Nem csalatkozott. Arthur megrázkódott. Habár bizott Olgában, s erős meggyőződése volt, hogy nem lesz Hohenhaus nejévé, bizalmának és meggyőződésének sziklája pillanatra megrendült.

— Ne félj, folytatá az elnök. Nem lesz Hohenhaus nejévé, a míg az állam és a socialismus közti harcz el nem dől. Addig szükség van arra, hogy te le ne mondj minden reményről. A házálnak addig nem szabad elszakadnia. De ha — tán, mit lehetetlennek tartok — a socialismus le lesz tiporva, akkor többé nem törődik veled. Akkor versenytársadnak nyújtja kezét és kaczag fe-

letted, mint Delilah kaczagott Sámson felett. Szerpe akkor véget ér. A kormány eszközéből és czinkosából asszonyná lehet; de nem a te számodra lesz asszonyná.

Arthur mint sebzett vad ordított fel. Bár első meglepetésében kétkedni kezdett Olgában, s a forradalmi kormány elnökének mérgezett nyila szívéen találta, a sértés, melyet szerelmének tárgya ellen intéztek, felrázta tépelődéséből. Kiszakította szívéből a mérgezett nyilat, s elhatározta, hogy megtorolja szíve oltárképének megszentésteleltetését.

— Egy nő ellen elkövetett e sértésért lakolni fogsz, kiáltott az álcások elnökére. Bár álcza fedi arcodat, azt hiszem ismerlek. Rádismerek hangodról, a szemeidben villogó tüzről, a szívedben égő boszúrol. Te *Sturm* vagy.

Az elnök fagyasztó gunynyal kaczagott fel. Aztán eldobta álcáját. Valóban *Sturm* volt.

— Igen, én vagyok, kiáltott. De tudd meg, hogy midőn felismertél, s midőn eldobom álcámat, halálitéleted olvastad arczomon. A ki nem feltétlen hívtünk, s álcánk alá pillant, az a halál rémes arcját látja ott. Innét csak mint feltétlen hívtünk távozhatol, vagy nem távozol.

— Fel kell esküdnöd a forradalom zászlájára! kiáltott az álcások egyike, ki közvetlenül az elnök mellett ült.

— Te *Walter* vagy! szólt Arthur.

— Az vagyok! szólt *Walter* szintén elvetve álcáját. Kétszeresen halálra vagy ítélve, ha nem esküszöl.

— Soha! kiáltott fel Arthur. Azért léptem elétek, a socialista titkos bizottság elé, hogy megakadályozzam a forradalom kitörését, a vérontást,

a rombolás démonának felidézését. Bebizonyítottam, hogy a tőke megbuktatható.

— Bebizonyítottad, mondá Sturm. S ép ez lesz oka vesztednek. Kihallgattunk. Eleintén azt hittem, hogy a nemesfémekre vonatkozó terved képtelenség, agyrém. S örvendettem volna, ha ez leendett. Ámde a leghatározottabban bebizonyítottad terved megvalósíthatóságát. S e tervnek nem szabad megvalósulnia.

Arthur kérdőleg tekintett Sturmra.

— Nem szabad megvalósulnia, ismétlé Sturm. A boszut ragadná az ki kezeinkből. A tömeg, látva, hogy véres forradalom nélkül is megszabadulna a tőke és társadalom zsarnoksága alól, cserben hagyja bennünket, elpártolna tőlünk. Lemondana a boszúról.

— Most már értelek, ismerlek benneteket, szólt Arthur haraggal. Ti nem vagytok socialisták, hanem felforgatók. A socialismust csak eszközül használjátok, árulást követtek el az emberiség szent ügyén. Megcsaljátok a munkásnépet, rászeditek hiveiteket, tönkreteszitek a socialismust, megölitek az eszmét, felgyújtjátok a polgárháboru tüzét, felidézitek a rombolás démonait, patakokban ontjátok a vért, s végre is lever benneteket a hatalom. És ez lesz a szerencsésebb esély. Legnagyobb szerencsétlenség azonban az leend, ha győztök. Zsarnokabbak lesztek minden eddigi zsarnoknál. Megsemmisítitek egy négyezredéves fejlődés eredményeit, a polgáriasodást. A ti diadalotok napja gyásznapi lesz a civilisatióra nézve.

— Áruló! Halál reá! El vele! kiáltottak az alcázások.

Sturm tanácskozássra szólította fel társait. Halkan, suttogva beszéltek; de szenvedélyes taglejtéseiken meglátszott, hogy nagyon fel vannak

boszankodva Arthurra. Sturm ismételtén beszélt, s úgy tűnt fel, mintha meg akarná győzni valamiféle társait. Végre megegyeztek. Sturm így szólt :

— Barna Arthur! Számtalan okból megérdemelnéd a halált. Nemcsak behatoltál a forradalmi kormány titkaiba ; nemcsak megtagadod a hozzánk való csatlakozást, hanem a legvakmerőbb kifakadásokat intézed ellenünk. A forradalmi kormány azonban nem akar elveszteni. Tiszteli benned a felfedezőt, a lánghelmét. Az emberiségnek hasznára válhatsz. Sőt a socialismus sem mond le egészen támogatásodról. Csalatkoztunk ugyan benned. Az általunk tervezett forradalomban nem vállalsz szerepet. Jó. Légy tehát egészen szenvedőleges. Szorítkozzál semleges térre. Ne avatkozzál ügyeinkbe. Azt hiszem, a forradalmi kormány szabadon bocsát, ha megigérsz kettőt. Először azt, hogy az itt látottakat és hallottakat elfelejted. Másodszor azt, hogy tervedet nem valósítod meg, legalább addig, míg a socialista forradalom sorsa el nem dől.

— Az elsőt megigérem, szólt Arthur. A második feltételt azonban határozottan megtagadom.

— Ugy hát teljesedjék sorsod.

A forradalmi kormány halk hangon folytatott rövid tanácskozás után határozatot hozott.

— Barna Arthur! szólt Sturm. A forradalmi kormány kötelessége volna ugyan, hogy azon két áruló sorsára juttasson, kiket az imént íteltünk halálra, s kiknek ítélete most már végre fog hajtatni. Ámde csak ártalmatlanná akarunk tenni. A forradalmi kormány elhatározta, hogy mindaddig, míg a forradalom diadalt arat, e boltozat egyik legmélyebb fülkéjében leszesz elzárva.

— Méltóbb volna hozzátok, hogy halálra

küldjete, mint ama két ártatlant, szólott Arthur megvetéssel.

— Engem is zárassatok el. Én is Barna Arthurral tartok! Ti nagyobb zsarnokok vagytok, mint kik ott fenn laknak a császári és kormányzói palotában, szólott elkeseredetten Fritz.

— Téged halálra küldünk, dörgött Sturm. Te a socialismus hive voltál. Az árulók büntetése csak a halál lehet.

— Halál reá! kiáltották, felkelve helyükről, a forradalmi kormány tagjai.

Sturm egy villamos csengettyű gombját megnyomta. A fekete öltönyű fegyveresek beléptek.

— Ezt, szólott Sturm Fritzre mutatva, a másik két halálra ítélttel együtt kivégezték. — Amazt pedig újabb parancsig a legmélyebb fülkéek egyikebe zárjatos. Induljatok.

— Átok rátok vérengző zsarnokok! káltott Fritz, ki Arthurral váltott egy bucsu-kézzsoritást.

— Meg leszesz boszulva! monda neki Arthur. A fegyveresek kifelé vitték a két foglyot.

E pillanatban lélekszakadva rohant be egy socialista.

— Elvagyunk árulva! kiáltott. Katonák vették körül az épületet. Már a földalatti helyiségbe hatolnak. Mindenki meneküljön.

— Utánam! kiáltott Sturm, ki egy titkos ajtót nyitott fel, melyen át a socialista kormány tagjai eltűntek, mielőtt a katonák beléptek volna.

A fegyveres szolgák az oldalajtón át menekültek, a teremben hagyva Barna Arthurt és Hermann Fritzet.

Ezek is menekülni akartak; de a socialisták minden ajtót bezártak maguk után, hogy az üldö-

zőket feltartóztassák. A gázlámpák is kialudtak. Bizonyára a socialisták zárták el a vezető csövet.

Csak azon ajtó volt nyitva, melyen át a hirt-hozó socialista berohant. Ez oldalról azonban a katonák közeledtek. Már lehetett hallani lép-teik zaját.

Az ajtó csakhamar feltárult. Hohenhaus herczeg lépett be, kivont karddal, egy csapat lövés-rekész katona élén. Több katona fáklyákkal világított.

— Adjátok meg magatokat a császár nevében! kiáltott, mihelyt belépett.

A fáklya világánál azonban csakhamar ész-revette, hogy a terem üres.

— Elmenekültek! szólt. — Ámde ott két alakot látok. Ah! tehát mégis. Uraim! Önök fog-lyaim!

— A tűzből vízbe! sugta Fritz Arthurnak.

IX. FEJEZET.

A szirthez lánczolt Prometheus.

Miként fedezte fel a rendőrség a titkos forradalmi kormány székhelyét, s miként jutott Hohenhaus herczeg egy csapat katona élén, a földalatti boltozathoz? Hohenhausnak ügyes közegei voltak. Arthur visszatértének idejében rájöttek, ki — Fritz — rejlik a skót nemes álczája alatt. A herczeg rendeletére azonban békét hagytak neki; mert Hohenhaus meg volt győződve, hogy Fritz föl fogja keresni Arthurt. Ugy történt.

Egy rendőrkém kileste Arthur és Fritz találkoztát, s követte kocsijukat.

Igy ért azon házhoz, melyben a két üldözött eltűnni látta. A legközelebbi rendőrtanyáról ügynököket küldött a gyanus ház kapujának szemmel tartására; maga pedig Hohenhaus herczeghez sietett.

A herceget nem lepte meg az ügynök jelentése. Várni látszott arra. Egy őrsapatot fegyver alá szolgált. Az expedíció élére állt. A biztos sietert nem akarta kibocsátani kezeiből.

A többit tudja az olvasó.

A forradalmi kormány tagjai közül senki sem került kézre. A rendőrök és katonák feltörték a zárt ajtókat; de a socialistákra sehol sem akad-

tak. A földalatti folyosók egész labirintja tárult fel előttük. E folyosók összeköttetésben voltak a szomszédházak pinczehelyiségeivel. A forradalmi kormány tagjai elillantak.

A rendőrök csak Derzinger Károlyt és Katinlát találták meg egy fülkében. A socialisták nem értek rá kivégezni őket.

A szerelmes pár öröme leirhatatlan volt. A szabadtás akkor érkezett, midőn már minden reményről lemondtak.

Arthurnak, aggasztó helyzete daczára, örmére szolgált, hogy ugyanazon esemény, mely őt a legnagyobb veszélybe döntötte, Károlyt és Katinlát megmentette.

Saját helyzete tekintetében egy pillanatig sem volt csalódásban. Most már belátta Hohenhaus herczegnek egész nyomorultságát. Belátta, hogy a látszólagos közöny alatt gonosz czélzás rejlett. A herczeg azért nem üldöztette a rendőrséggel, azért engedett neki látszólagos szabadságot, hogy elve-szítse. A terv sikerült. Arthurt éj idején, a forradalmi kormány tléstermében, s hozzá áruhában lepték meg a rendőrök. Ily körülmények találkozására elvesztene egy szentet is.

Hasztalan fogja Arthur mondani, hogy azért jött Németországba, azért kereste fel a forradalmi kormányt, hogy egy nagy szerencsétlenséget megakadályozzon, hogy megakadályozza a socialista forradalom kitörését. Hasztalan fog hivatkozni arra hogy a socialisták, e miatt, ellene fordultak, majd halálra ítélték, s hogy a föld alatt, öröksötétségtl fogságra akarták vetni, míg barátja Hermann Fritz felett az árulók halálbüntetését mondták ki.

Senki sem fog szavainak hitelt adni. A haditörvényszék, mely elé állítani fogják legkevésebb.

Hohenhaus herczeg még leginkább hihetne;

sőt — ismerve őt — hinne is neki. De Hohenhausnak érdekében van, hogy elveszítse őt. S ha *általa* menekülhetne? E gondolatot méltatlankodva utasította vissza magától.

Arthur tudta, hogy a játszma elveszett; de az erős lelkek nyugalomával nézett megváltozhatlan sorsa elé. Csak azt sajnálta, hogy nem valósíthatja meg nagy célját, s nem akadályozhat meg egy nagy szerencsétlenséget, melynek Németországra és az emberiségre nézve kiszámíthatlan következményei lesznek. Sajnálta továbbá Fritzet, ki barátságának lett áldozatává, midőn azon bánásmód miatt, melyben a forradalmi kormány részesítette Arthurt, a socialisták ellen fordult. Különben velük együtt elmenekülhetett volna.

S Olga?

Azon czellában, hova elfogatása után vitette Hohenhaus herczeg Arthurt, benépesítették magányát, bevilágították a ráboruló setétséget Olga iránti szerelmének emlékei. Megjelent szemei előtt a mult, s a reményei által — tegnap még — ragyogóra festett jövő. Titáni küzdelem által elnyerhetni vélte Olgát. Tegnap még remélte, hogy az emberiség javáért harczolva, elnyerheti a legnagyobb jutalmat, Olga kezét. Arthur tudta, hogy Olga szíve az övé. Tudta, hogy ez a szív hozzá nőtt az ő szívéhez, s ha Olgát óhajtása ellen való házasságra kényszerítik is, ez a szív mindig az övé marad. De bizott abban, hogy Olgát semmi hatalom sem kényszerítheti, hogy kezét másnak adja. Ha környezete, viszonyai és előítéletei megakadályozzák, hogy az övé legyen, nem lesz senkié. Ezt sugta neki egy titkos sejtelem. Ehhez a reményhez, mint vizbefuló a szalmaszálhoz ragaszkodott.

De ha sikerül neki nagy terve, mi akadályozhatja Olgát, hogy nejévé legyen? Miként áll-

hatna ellent egy oly szenvedély hatalmának, mely feltörte a földgömb kérgét, hogy a mélységes mélységekből hozza fel az akadályok elhárítására szolgáló eszközöket, s mely átalakította a földszínt, a modern társadalmat, hogy megszüntesse a közte és vágyainak tárgya közti távolságot?

Igy gondolkodott Arthur tegnap, midőn még karjait szabadoknak érezte a titáni munkára. Ámde ma, mikor e hatalmas karokat bilincs sebztette véresre, ott a setét börtön fenekén, ebben az örvényben, hová az elérhetetlenért küzdve lebukott, ma már le kellett tennie nemcsak reményeiről, hanem, a mi életeleme volt, a harcáról.

Terve valósulatlanul marad, hacsak a socialisták, kiknek előadta azt, belátva erőszakos fellépésük sikertelenségét, nem folyamodnak e terv megvalósításához. De fog-e sikerülni nekik? Fog-e sikerülni bárkinek is, rajta kívül, aki minden tényezővel számolt, minden akadály leküzdésének ismeri eszközét? Ha nem fog sikerülni, ha avatatlan kezek alatt ama terv hiu ábrándnak fog bizonyulni, a földgömb kincses ládája még tán századok múlva sem fog megnyilni, hogy kincsének árjába fojtja az emberiség aranyborju imádását, a pénzhajászat egész cultusát, s annak erkölcstelen bachanáliáit. Az aranyborju továbbra is az oltáron marad. Papjai, a börzék csarnokában, a középületekben, sőt a család szentélyében továbbra is körül fogják tánczolni azt. A hívók seregeinek szeme előtt nem törik meg varázsa. A munka, az emberiség megnevelője, újjáalakítója, megmarad alárendelt szerepében, az aranyborju cultusa mellett. Az ember-vásár továbbra is népes lesz. Venni fogják az erényt, a becsületet, a hitet, vallást, a férfi barátságát, a nőszerelmét, az emberiség legdrágább kincseit, a leghaszontalanabb érczen, az aranyon,

melyet a föld jó szelleme, a Γῆ legmélyebben elrejtett az emberi kapzsiság elől, a gonosz daemon azonban feltörve a mélységek jótékony zárait, ellopta annak egy részét, csalfán belerejtette a hegyekbe, hogy fáradság árán lehessen megszerezni; de porrá törve elszórta a homokba, folyamok fővényébe, hogy az ember birvágyát, csillogási hiuságát felkeltse és ingerelje.

Arthur eliszonyodott a rémes, az emberiség méltóságát meggyalázó képtől. Bilincsbe vert kezeivel olyan volt, mint egy sziklához lánczolt Prometheus. Lelkében egy isteni eszme világolt; testét azonban nem használhatta ez eszme szolgálataira. El kell temetkeznie egy sötét sirba. S ez a sir nemcsak porhüvelyének, hanem a világot átalakító eszmének is sirjává lesz.

Hát szerelme? Hát Olga?

Hü lesz-e Olga egy meggyalázott emlékéhez? Fog-e könyvet ejteni érte, fog-e gyászt viselni lelkében? Nem nyújtja-e kezét ama becestelennek, a ki gonosz számítással örvénybe döntötte versenytársát, a ki gyilkosává lesz?

E kérdésekre hideg veríték gyúlt Arthur homlokán. Eszébe jutottak Sturm szavai, melyek megerősítették az Olga eljegyzésére vonatkozó híreket. Ha Olga olyan nyomorult lenne! Mennyivel jobb lett volna meghalni ott a szaharai homok-sirban; vagy örökre elveszni vele együtt az afrikai ismeretlen vadonokban!

Ámde egy hang, Arthur lelkében, Olga védelmére kell.

Nem, Olga sohasem lesz Hohenhaus herceg, a becestelen, a gyilkos nejévé, mondá e hang. Ha elfeled téged, mást teend boldoggá; de undorral fog elfordulni Hohenhaus hercegtől.

Ily gondolatokon tépelődött Arthur sötét czel-

lájában, midőn egyszerre a földalatti lyuk ajtaja (ide záratta Hohenhaus herczeg Arthurt, nehogy ez kiszabaduljon kezei közül,) megnyílt. A börtönőr világított.

Hohenhaus lépett be.

Arthur legkisebb meglepetést sem árult el. Jól tudta, hogy a rendőrminisztert nem barátságos érzelmek indították a látogatásra.

— Felettébb sajnálom, szólt a herczeg, hogy így kell önt vizontlátnom. Hivatalos kötelességem teljesítése még sohasem okozott nekem ily fájdalmat.

A herczeg szünetet tartott. Barna Arthur hallgatott, s megvető tekintetet vetett a szőlóra.

— Afrikában, folytatá a herczeg, láttam az ön nagy alkotásait, s így mély sajnálkozást érzek, hogy ön oly ügybe keveredett, mely miatt megtörténhetik, hogy a civilisáció egyik zászlóhordozóját vesztí el önben.

— Hagyja ezt a herczeg, szólt Arthur, kit boszantott a rendőrminiszter ez okoskodása. Mondja meg nyíltan, határozottan, mit kíván tőlem?

— Megmenteni önt.

— A herczeg még most sem őszinte, szólt komolyan Arthur. Hisz ha meg akart volna menteni, nem ügyeltetett volna fel rám titkos rendőreivel.

— És mégis meg akarom menteni. Ezt szavamra mondom. Még nem terjedt el elfogadásának hire. Csak én és egy rendőrügynök tudjuk, hogy a forradalmi kormány tanácstermében elfogott két socialista egyike Barna Arthur. Most még hatalmamban áll megmenteni önt. Mire teljesen megvirrad, már nem lesz hatalmamban. Most reggel 5 óra. Még két óránk van a cselekvésre.

Arthur elgondolkodott.

— S minő árát szabja jó szolgálatának a herczeg? kérdé kis szünet után, nem iparkodva enyhíteni a szavaiban rejlő gunyt.

— Ön azt mondta az imént, hogy legyen őszinte. Valóban, nem szeretem az alakoskodást. Megmentem a biztos haláltól, attól, hogy életét a vérpadon végezze, ha —

— Ha? kérdé Arthur.

— Ha lemond Olga nagyherczegnő iránti képtelen szerelméről. Ha ezt neki tudtára adja. Ha úgy eltávozik Németországból, hogy ide többé soha sem tér vissza. S minderre, hogy megteszi, becsületszavát adja.

Arthur már az első mondatnál felugrott. A herczeg cinikus ajánlata arczába kergette minden vérét. A testében, lelkében rejlő minden önérzet, büszkeség, szenvedély tüze, lángja ott lobogott szemeiben. Mint sorhajó-kapitány, évek előtt, kardot viselt. Önkénytelenül oda akart kapni, hol hajdan kardja volt. Mozdulatát azonban bilincsei akadályozták. Fájdalmas sóhaj szakadt ki erős melléből.

— Ha ön jót akar tenni velem, mondá aztán. Ha van lelkében egy szikrája a becsületnek és lovagiasságnak, szabadíttassa ki kezeimet a békókból, adjon kezembe kardot, tört, kést, vagy bármely gyilkoló eszközt. Álljon ki velem szembe, mint férfiúhoz illik, a ki egy másik férfi arczába gyalázatos sértést vág. S aztán harczoljunk. Mártsuk egymás szívébe a gyilkot, s a gyűlölet még gyilkolóbb mérgével irtsuk ki egymás életét. Ezt tegye meg ön, ha mellében lovagias férfi s nem cselszövő szíve dobog.

Hohenhaus herczeg felkaczagott.

— Még nem hallottam, szólt, hogy a fegyencz párbajra hitta volna bíróját, s annál kevésbé azt, hogy a bíró megverekedett volna az

elitélttel. Ön a vádlott, én bírāja vagyok. Nincs más választása, mint, vagy a szégyenletes halál, vagy feltételem elfogadása.

Arthur testén rettentő convulsio czikázott át. Emberfeletti erőfeszítéssel megkísértette bilincseinek szétszakítását; de hasztalan. Erre Hohenhaus herczeg elé lépett.

— Nem vagy bíró, szólt leirhatlan megvetéssel, hanem kém. Nem vagy katona, hanem rendőrtügynök. Nem vagy lovagias férfiú, ki legyőzött ellenfelében is tiszteli a lovagias férfiút, hanem gyáva sehonnai. Büntetlenül azonban még bilincseimben sem sérthetsz. Büntetlek úgy, mint a gyávákat szokták.

Erre, mielőtt a herczeg félreugorhatott volna, meglánczolt két kezével úgy vágta arczul Hohenhaus rendőrminisztert, a herczeget, Németország dictatori hatalommal felruházott kormányzóját, hogy annak dictatori kalapja a czella plafondjáig felrepült.

A herczeg meginogva hátralepett; majd kardot rántott, dühtől, szégyentől fuldokolva, hörögve rohant Arthurra, ki mozdulatlanul, nyugodtan állt helyén, mint egy oszlop.

Várta, hogy a herczeg szívébe mártja kardját. Örült ennek. Szivesebben hal meg így, gondolta, mint hogy meghaljon a vérpadon, hóhér keze által.

Hohenhaus azonban, a végső pillanatban, visszarántotta kardját. Nem ellenfelének fegyvertelensége fegyverezte le, hanem rettentő felindulása daczára, neki is az jutott eszébe, a mi Arthurnak.

— Ezt a sértést, hörögé erőt véve felindulásán, csak vér moshatja le. De nem kard által, nem

lovagias párbajban, hanem a — vérpadon kiontott vér. Barna Arthur el vagy ítélve felebezhetetlenül. Az *isten* sem elég hatalmas arra, hogy megmenthessen a hóhér pallosától.

Ezt mondva távozott a czellából.

X. FEJEZET.

A végzet.

Miért akarta Hohenhaus herczeg Arthurt rábirni, hogy Olgáról mondjon le, s örökre távozzék Németországból? Hiszen a hadi törvényszék ítéletét, melyet az, az ő elnöksége alatt volt hozandó, előre tudhatta, s így semmi kétsége sem lehetett az iránt, hogy ez ítélet megszabadítandja versenytársától.

Ámde megszabadulva Barna Arthurtól, nem fog-e egyszersmind végleg elfordulni tőle, nem fog-e kiolthatlan gyűlöletet érezni irányában Olga ép azért, mert őt fogja Arthur gyilkosának tartani? Ettől tartani erős oka volt Hohenhaus herczegnek.

Előbb tehát kísérletet akart tenni Arthurral. Ha sikerül őt Olga előtt gyávának, nyomorultnak feltüntetnie — s kétségkívül ilyennek tűnik fel, ha lemond szerelméről, s hátat fordít a küzdelemnek — Olga bizonyára kiábrándul, s minden habozás nélkül fogja nyujtani kezét neki.

Hohenhaus kísérletének eredményét látta az olvasó. Ez eredmény felforgatta a herczeg számítását.

Rettentő boszu felvillanó gondolata tartotta vissza kardját, midőn az már Arthur mellét érinté.

Nem gondolt többé semmire: csak boszujára. Arthur sorsa el volt döntve.

Nem ítélte volna-e halálra a hadi törvényszék már azért, hogy a socialista titkos kormány túlstermében, álöltönyben került a rendőrugynők hatalmába? Nem volt-e ez biztos jele a socialistákkal való összeesküvésének? Hát midőn Hohenhaus maga, személyesen, szavának egész súlyával fogja állítani, hogy Arthurt tetten kapta s midőn, mint dictator fogja követelni a tőle függő hadbíráktól Arthur halálra ítéltetését?

S ha Arthurt a haditörvényszék halálra ítélte, ki fogja megakadályozni ez ítélet végrehajtását.

A császár a kegyelmezési jogot Hohenhausra, mint dictatorra ruházta. Nem kegyelmezhetne meg Arthurnak, habár a legbefolyásosabb férfiak vetnék is közbe magukat. Hohenhaus pedig nem kegyelmez senkinek; s legkevésbé fog kegyelmezni Arthurnak.

A szégyenteljes halál tehát számtani bizonyossággal fogja sujtani Arthurt.

A haditörvényszék másnap reggel volt tartandó ülését. Előtte való este Hohenhaus herczeg szobájában járkálva, a fentebbi gondolatokat forgatta elméjében.

A kielégítését biztosnak tartó boszu zord öröme tükröződött arczán. Lábalával toppantva felkiáltott:

— Meg fog halni az utonállók, a rablók gyátlázatos halálával. Nem fog menekülni. Nem mentheti meg sem ég, sem pokol!

— Arthur mégis mentve lesz! szólt egy hang a háttérben.

Hohenhaus herczeg meglepetve tekintett a szólóra, mert azt hitte egyedül van szobájában.

Mélyen elfátyolozott nő állt előtte.

A nő félrelebbentette fátyolát.

Olga nagyhercegnő volt.

— Ön itt, nálam, nagyhercegnő! hebegett Hohenhaus herceg, ki a világon mindenre inkább el lett volna készülve, mint arra, hogy Frigyes Ágost nagyherceg leánya látogassa meg.

Valóban, ha valaki másnap azt a hirt próbálta volna elterjeszteni, hogy *Olga* nagyhercegnőt, az esti órákban, Hohenhaus herceg dolgozó szobájába látta belépni, a legcsufosabb kudarczot vallotta volna. Szemeibe nevettek, sőt a nagyhercegnő bámulói a legkomolyabban rendreutasítottak volna. Ha pedig a hír eljut vala Frigyes Ágost, vagy épen a császár füleibe, ezek anélkül, hogy csak egy pillanatig is gondoljanak ama tény lehetőségére, a legszigorubban megbüntették volna a rágalmazót, a császári ház becsületén ejtett csorba miatt.

És mégis úgy volt.

A büszke nagyhercegkisasszony, a szeplőtlen hirtű hajadon, az esti órákban, egy nőtlen férfi lakába lépett. Igaz, hogy a közvélemény azt hitte, hogy ez a férfi jegyese, jövődöbeli férje; de ép a beavatottak tudták jól, hogy a Hohenhaus herceg és *Olga* nagyhercegnő közt Frigyes Ágost és a császár által tervezett házasság sohasem állt oly távol megvalósulásától, mint e pillanatban.

Olga nagyhercegnő nem is állítólagos jegyesénél, nem is a férfinál, hanem a rendőrminiszternél, a dictátornál tett látogatást, mint tett volna bárkinél, aki a rendőrminiszter, a dictátor leendett.

Értesült Arthur és Fritz elfogatásáról. Hejh, hogy lesujtotta ez a hír, hogy találta szíven a csapás! Látta megnyilni lábai alatt az örvényt. Feje szédült. Ki fogja fentartani, hogy bele ne bukják?

Tudta, hogy másnap a haditörvényszék ítéletet fog mondani a két fogoly felett. S habár sejtelve sem volt az Arthur és Hohenhaus közt a börtönben lefolyt jelenetről, mégis bizonyos volt benne, hogy a haditörvényszék halálra fogja ítélni Arthurt.

Ismerte Hohenhaus herceget. Tudta, hogy ez tervszerűleg ejtette meg Arthurt, s hogy el akarja háritani utjából versenytársát. Tudta, hogy ki nem bocsátja kezéből zsákmányát.

És mégis, a lesújtó hír hallása után az első pillanatban, megesküdtött Arthur iránti szerelmére, lelki üdvére, hogy Hohenhaus tervének nem szabad teljesülnie.

Hogy mit fog csinálni, mily eszközökhöz nyul, az első percekben nem is sejtette, csak azt érezte, hogy Arthur halála az ő halála is volna.

Kábultságából eszmélve gondolkozott a teendők felől. Legelső és legtermészetesebb gondolata volt, hogy atyja lábai elé veti magát, s anyja emlékére hivatkozva kéri fel őt: vesse közbe magát, mentse meg Arthurt.

Ugy tett.

Frigyes Ágost nagyherceget meglepte Olga kérelme.

Kezdetben haragudott, keserű szemrehányásokat tett lányának, hogy ez még most is szereti „azt a forradalmárt“. De utóbb látva Olgának szívzaggató, halálos kétségbeesését, megszánta. Elment a császárhoz. Hasztalan járt. A császár kijelentette, hogy habár akarna sem adhatna kegyelmet Arthurnak, mert a socialista perek tekintetében, a kegyelmezési jogot Hohenhaus herczegre ruházta.

Olgát ugyszólván végső reményétől fosztotta meg a tagadó válasz.

De — mondá — ha a császár a kegyelmezési jogot Hohenhausra ruházta, úgy a herceg kegyelmet adhat Arthurnak. Frigyes Ágost nagyherceg azonban a leghatározottabban megtagadta Olga azon kérelmét, hogy Hohenhaus herceghez forduljon.

Lehetetlen, ugymond, azon férfiú, kinek lánya kezét igérte, egy másik férfiú életének megmentésére kérnie, midőn ezt a másikat leánya szereti.

Olga belátva, hogy atyjának nemcsak igaza van, hanem egyszersmind meg nem ingathatja elhatározását, megnyugodni látszott. Ettől a percztől fogva azonban készen volt elhatározásával.

Ha atya nem megy Hohenhaus herceghez, elmegy ő és kegyelmet fog kérni Arthur számára.

Mit törődik ő tettének következményeivel? Csak czélt érjen, csak megmenthesse Arthurt. Jó hirvének kockáztatása egyenrangú betét azon nyereménnyel, melyet elérhet, mely a legnemesebb férfiúnak a leggyalázatosabb haláltól való megmentése. De különben is, bizonyos-e az, hogy jó hírére hátrány háramlik? Nem lovagias ember-e, legalább egy nővel szemben, Hohenhaus herceg, avagy nyerne-e hitelt, ha nem akarna lovagias lenni? Olga komornája biztosította urnójét, hogy Hohenhaus palotájában még a cselédséggel sem találkozik. Van egy titkos bejáró, melyen át a rendőrtügynökök szoktak a herceghez jutni. Ez a herceg dolgozó szobájába vezet, s aajtáját villamos sodronnyal való jeladásra a herceg maga szokta kinyitni.

Olga nem soká gondolkozott. Félt, hogy határozatát meg fogja ingatni a higgadtabb megfontolás, vagy megakadályozza annak végrehajtását valamely esemény, mely lehetetlenné teendi, hogy

Hohenhaushoz menjen. Szerelme, mely egész lényét áthatotta, a veszély nagysága, mely megremegettette, s végzetes erővel szorította össze szívét, ellenállhatatlanul hajtotta a cselekvésre.

Olga, mint az olvasó tudja, bizonyos szabadsalmakat élvezett, melyeket a gyenge atyai kormány ellenére vivott ki magának. Ilyen volt azon szabadalma, hogy társalkodónói közül egynek, vagy többnek kíséretében kikocsizott. E szabadsalmát használta most is, csak hogy ezuttal komornáját vitte magával. A palotában kissé ugyan feltűnhetett, hogy Olga este távozik; de a nagyherczeg és lányának környezete — ismerve Frigyes Ágost nagyherczegnek Olgával szemben való gyengeségét, s a nagyherczeg kisasszony szeszélyeit — megszokott minél kevesebbet törődni Olga tetteivel.

Hohenhaus palotájához közel, egy elhagyottabb téren, Olga megállította fogatát. Szokott sétálni, mialatt fogata várt reá. Mélyen elfátyolozva lépett az utcára.

Szive dobogott. Reszketett. Térdei inogtak. Gyakran azon ponton állt, hogy visszaforduljon. Ámde mindannyiszor győzedelmeskedett félenksége felett szerelme, mely föltétlenül követelte, hogy Arthurt megmentse.

Amint így Berlin utczáin, keresve a kevesbé népes sikátorokat, Hohenhaus palotája felé közeledett, olyan volt, mint egy az elbűvölt erdőben tévelygő Erminia, ki halálos sebekből vérző Tankrédjét meggy megmenteni.

A komorna ismerte a titkos bejárót. Észrevétlenül eljutottak az álcázott ajtóig. Nem kellett jelt adni. Nyitva volt; a legutoljára távozó után a herczeg elfeledte bezárni azt.

Igy jutott Olga Hohenhaus dolgozó szobájába.

A herczeg első meglepetéséből magához térve, végtelenül megörült a váratlan látogatásnak. Anyyira nem volt ugyan hiu, hogy azt higgye, miszerint Olga miatta, tán iránta való vonzalomból vállalkozott a koczkáztatott lépésre. Sőt egy pillanatra sem kételkedett abban, hogy Olga Arthur érdekében jött. De tudta, hogy Arthur élete az ő kezében van, s ezt az életet csak Olga kezéért cseréli be. És bizony remélte, hogy ez a csere meg fog történni.

A herczeg diadalának biztos érzetében mosolygott.

Ez a mosoly mélyen sértette Olgát, ki azt félre magyarázta. Ismét azon ponton állt, hogy visszatérjen. De ha eddig megtette a veszélyes utat, most, a célnál nem hátrálhatott meg.

A herczeg ülással kínálta meg a kereveten. Olga azonban határozottan visszautasította azt. Állva maradt.

— Gyorsan fogok végezni, szólt felindulástól reszkető hangon. Azért jöttem, hogy megmentssem Arthurt.

— Nem könnyű feladatra vállalkozott a nagyherczegnő, mondá a herczeg hangnyomattal. Váratlan belépésének pillanatában mondtam, hogy nem ég, sem pokol meg nem mentheti.

— De megmentheti ön. És meg kell mentenie.

— Én nem fogom megmenteni. A törvény szabad menetét nem tartóztathatom fel.

— Önnek kegyelmezési joga van.

— Nem fogom használni.

— Miért?

— Még kérdezheti! Őszinte leszek. Utamban

van. Elrabolta tőlem a nagyhercegnő szívét. S végre én is ember, s így alá vagyok vetve a szenvedélyeknek, a szerelem és féltékenység hatalmának. — Én szeretem önt, Olga — folytatta a herceg hévvel — szeretem mélyen, szívem egész erejével, szeretem oly szenvedélyesen, hogy képes volnék bünt elkövetni önért. Ha versenytársamat megölném jogtalan harczban, ha orgyilkost bérelnék, mint III. Richárd, hogy utamból elhárítsam az akadályt, még ekkor is menthető volnék. Ki követelhetné tehát, hogy megmentsem versenytársamat, kit saját balgasága, saját bűne döntött meg.

— És az ön ravaszsága, herceg! tette hozzá Olga szigoruan. Első pillanattól fogva tudtam, hogy kelepczébe fogja csalni őt.

— S ha elkövettem volna ezt, elkövettem volna minden bünt, e szép szemekért, e bíbor ajkakért — —

A herceg közelebb lépett Olgához. Ez viszszahátrált. Hohenhaus szavai vérig sértették. Szégyenpir borította el arczát.

— Herceg, ha ön visszaél helyzetemmel, s a szívem sugallatának ellenállhatatlan nyomása alatt elkövetett lépésemet arra használja fel, hogy sértegethessen, úgy azonnal visszatérek.

A herceg nem ijedt meg e fenyegetéstől. Azt mondta magában: Ha egyszer eljöttél idáig, nem egykönnyen térsz vissza a megtett uton. Különben is te jössz hozzám, hogy kedvesed életeért esengj, s nem én esengek te előtted. Szerepeink felcserélődtek.

Olga mintegy belátott Hohenhaus lelkébe, s kitalálta annak gondolatait. Így folytatta:

— Midőn azon lépésre határoztam el magamat, hogy önhöz jöjjek, számoltam e lépésem követ-

kezményeivel. Számoltam a többi közt azzal is, hogy a herczeg nem lesz irányomban elég lovagias. S ha mégis megtettem elépést, úgy gondolhatja, elszántam magamat mindenre, s így arra is, hogy az ön sértései ellen védjem magamat. Valóban, ön gyorsan felismerte helyzetének előnyeit. Én jöttem önhöz, s nem ön én hozzám. Én esedezem ön előtt, nem ön én előttem. De ha ön meg is feledkezik arról, hogy Frigyes Agost nagyherczeg atyám, ne feledkezzék meg arról, hogy *nő* vagyok.

— A legszebb, legbájosabb, legkedvesebb nő a világon! szólt Hohenhaus, ki sehogy sem akart tragikai hangulatba átcsapni.

— Tehát hallgasson egy nő kérésére, szíve nemesebb sugallatára. Mentse meg Barna Arthurt.

— Vetélytársamat, s ugyanazon nő kedvéért, kit szeretek! Nem, nagyherczegnő, ily balgaságot el nem követhetek, s helyemben senki el nem követne.

— Ellenkezőleg. Minden nemes, lovagias férfiu megtenné ezt. A lovagias férfiu egyenlő fegyverekkel, jogos harczban küzdi le ellenfelét, s nem ejti azt meg gáncscsal, nem támadja meg, hátulról, orgyilokkal.

— A pallos nem orgyilok.

— De ön orgyilokká akarja azt lealjasítani. Rettenjen vissza szándokától. Bocsássa szabadon Arthurt. Versenyezzen vele kezemért nemes küzdelemben. Az ön részén sok előny van. Győzhet. De ha ön elveszti Arthurt, esküszöm, sohasem leszek öné.

— Eddig is vonakodott enyém lenni.

— Mert ön nem győzte le nemes versenyben ellenfelét. Győzze le most. Érdemelje ki becsülésemet és vonzalmamat. Az első nagy lépést megteendi már ama nemes tett által, hogy megmenti őt,

szólt melegen Olga. Hejh, mit nem lett volna képes mondani, igérni csak megmenthesse Arthurja életét!

— Sokkal hosszabb időtől fogva küzdök az ön kezéért, nagyhercegnő, szólt a herceg, hogy sem újra előlről kezdhetném a harczot. En már diadalt és nem küzdelmet óhajtok. Ha a nagyhercegnő oly kiváló sulyt helyez Barna Arthur megmentésére, hogy megvallom, egy felettébb koczkáztatott lépésre is elszánta magát, menjen végig azon uton, melyen indult. Legyen nőmmé, s akkor megmentem Barna Arthurt. — Ez az ember képes volt feláldozni bosszuját, férfibüszkeségét egy asszony, de egy fényes, előkelő asszony elnyeréseért!

Olga hosszan rá nézett nagy, fénylő fekete szemeivel. E szemek határtalan megvetést fejeztek ki.

— És ön, mondá, képes volna elvenni anélkül, hogy szerelmet érezzek ön iránt; sőt nőül venni akkor, midőn egy *másik* férfi számára kérek kegyelmet?

— Ez a másik férfi — így, vagy úgy — meghalt önre nézve. Ha nőmmé lesz, meghal, mint versenytársam; ha nem adja nekem kezét, meghal a — bitón.

Olga felsikoltott.

— Nem, nem fog meghalni. Ha ön valaha szeretett, vagy, mint mondja, szeret még ma is, mentse meg őt a gyalázat halálától. Lemondok róla örökre. Még nevét sem ejtem ki soha. Emléket kitörlöm szivemből. — Hajh, hogy akart hazudni a szerencsétlen szerelmes leány!

— És nőmmé lesz? vágott közbe a herceg.

— Nem leszek. Legalább most még nem volnék képes erre elhatározni magamat. De idővel,

ha ön nemessége, lovagiassága, nagy tettei által kinyerendi vonzalmamat. Tovább nem tudta folytatni. Nyelve megtagadta a szolgálatot tőle. Nem volt képes tovább menni a szerelme elleni szentségtörésben.

— Nem, nagyhercegnő, szólt Hohenhaus. Üres biztatással többé nem érem be. Vagy — vagy. Vagy megtartjuk ünnepélyes eljegyzésünket még holnap, vagy — holnap összeül a haditörvénysszék.

Olga mélyen le volt sujtva. Reszketett a felindulástól. Többször fel s alá járt a teremben. Szerelme, a szeretett férfiról való aggodása döntő csatát vívott büszkeségével, Arthur iránt érzett igaz, magasztos szerelmével. Végre, mintegy szilárd elhatározásra jutva, határozottan szólt.

— Nem. Ily árt adnom Arthur életeért bűn volna önmagam és Arthurom ellen. Megmentve őt, megérdemelném megvetését.

Aztán a herceg felé fordulva folytatá:

— Megérdemlem a büntetést, amiért jobbnak, nemesebbnek tartottam önt, mint minő valóban. Önnél még a nemeslelkűségnek is ára van. Ez az ár azonban, melyet ön követel, nagyobb, mint mennyit megadhatnék. Inkább meghalok. Meghalok vele. Ő a vérpadon. Én saját kezem által! S önt megvetjük még a halálban is, mely egyesíteni fog bennünket. Kiomló vérünk szálljon az ön fejére!

Erre indult a titkos ajtó felé, mely mögött komornája várta.

E pillanatban a terem nagy ajtójának szárnyai feltárultak.

— A császár ő felsége! hangzott az ajtón álló szava.

Olga egy pillanat alatt a titkos ajtónál ter-

mett, s fel akarta azt nyitni, hogy meneküljön, mielőtt a császár megpillanthatná. Az ajtó be volt zárva!

Hohenhaus ajkain diadalmas mosoly lebbent át. Olga halálsápadt arczzal fordult vissza, s a földön létező minden megvetést, minden undort, minden gyűlöletet egy másodpercnyi időre, s a szem egyetlen sugarába koncentrálva pillantott végig Hohenhaus herczegen. Mintha mondta volna — ez a te műved, gyalázatos!

A császár a bejelentővel majdnem egyidejűleg lépett be, négy főhivatalnokának kíséretében.

Látta, és kísérői látták, midőn Olga, ki sietésében fátyolát is elfeledte arczára tenni, a titkos ajtón át távozni akart.

Bámulatában a császár nem volt képes szavakat találni. Fölváltva Hohenhaus herczegre és Olgára tekintett.

Kísérőinek távozást intett.

Olga sáppadtan, felindulástól, szégyentől reszketve lépett a császár elé, ki elfordult tőle.

— Bocsánat felség! szólt Olga fuldokolva.

— A nagyherczegnő meggyalázta atyját, a nevet, melyet visel, s családomat, melynek feje vagyok. Nejévé nem akart lenni Hohenhaus herczegnek és lett — kedvesévé.

Olga felsikoltott.

— Ez ember kedvesévé? Soha!

— Miként találom tehát önt, esti órákban Hohenhaus herczeg szobájában? folytatta a császár. E sérelem megtorlást követel, kiáltott fel haraggal. — Herczeg, önt felmentem hivatalai alól, s a nagyherczegnőt száműzi, kiveti magából családom, melyben nem volt még magáról megfelekezett nő soha.

Hohenhaus szólni akart.

Olga gunyosan pillantott rá, mintha mondaná :

— Még menteni fogja magát!

Aztán, a herceget megelőzve, mondá :

— Hallgasson ki felség! A herceg nem oka itt létemnek. Tudta nélkül léptem e terembe.

— Ugy tehát csak ön a bűnös.

— Én vagyok felség. És bűnhődni fogok.

A szemeiben égő lázas fény hirdette, hogy Olga miként akar bűnhődni. .

— Tehát miért jött a herceghez?

— Hogy kegyelmet kérjek tőle Barna Arthur számára. Holnap reggel ül össze a hadi törvényszék, mely őt kétségkívül halálra fogja ítélni. Azért jöttem, hogy e szerencsétlenséget megakadályozzam.

A császár gondolkodni látszott. Rövid gondolkodás után, mialatt nyugodtságát visszanyerte s arcán a harag kifejezését a szilárd elhatározás váltotta fel, így szólt Hohenhaus herceghez ;

— Ön ismételen kérte tőlem Olga nagyherczegnő kezét. Hajlandó-e *most is* nőül venni őt?

— Szívem legfőbb vágya teljesülne, ha őt elnyerhetném, válaszolt Hohenhaus.

A császár most Olgához fordult :

— Ön azonnal a hercegnek fogja nyújtani kezét.

— Soha! kiáltott fel határozottan Olga. Nem szeretem, gyűlölöm őt. Szívem Barna Arthuré! A hősiess szerelem diadalmas hangján mondta e szavakat.

— Ily körülmények közt teljesen közönyös érzelmeinek kérdése, szólt szigoruan a császár. Itt az ön női s a család becsületének megmentéséről van szó.

— Fogok meghalni tudni! mondá Olga magasztos hévvel.

— Ha meghal, csak igazat fog adni azoknak, kik kárörömmel, gunyosan hirdetni fogják, hogy egy nagyherczeg-kisasszony, a császári ház tagja, szeretője volt a rendőrminiszternek. Azon uraknak, kik kísérték, s kik önt szintén látták, egyelőre számíthatok ugyan discretiójukra; de végre is hire megy, hogy Olga nagyherczegnőt éj idején Hohenhaus herczeg szobájában találták. Nem szabad tehát meghalnia. Feltétlen engedelmességet követelek öntől. Meg kell mentenem az ön és a császári ház becsületét. S ha ön saját becsületével nem gondol, alá kell rendelnie személyes érzelmeit a család érdekeinek. Ezt, mint császár, mint családunk feje mondom. S nem kérek, hanem parancsolok.

Olga meg volt rendülve. Érezte, hogy a császárnak igaza van. Ha csak saját jó hírnevéről leendett szó, kétségkívül ellenszegül. Inkább meghalt, s a sirba temette volna magával gyalázatát, melyet a külszin, a látszat süttött szűzies fényben ragyogó homlokára. Ámde a rossz nyelvek udvari botrányt, a forradalmi párt a legfőbb körök erkölcsstelenségét emlegettek volna. A gyalázat a császári házra is reflectálta volna sötét árnyát. Kikerülhetlen végzet, a halálnál iszonyubb súlylyal, nehezedett Olga lelkére. Láta, mint sötétül el egész szellemi látköre, melyen nem jelent meg egyetlen mentő gondolat világossága sem. Érezte, mint szorítja össze szívét egy ellenállhatatlan kényszer vasmarka. Feje szédült. Érezte megállni a vért ereiben. Halálos apathia kezdett erőt venni lényén. Ámde egyszerre, mintha a vészben a mentő horgonyt ragadott volna meg, felkiáltott.

— De hisz ha családom becsülete fenye-

getve van, nem menti azt meg Hohenhaus herczeggel való házasságom. A rossz nyelvek azt fogják hirdetni, hogy *mielőtt* a herczeg nejévé lettem, *kedvese* voltam.

Olga arcán az öröm derűje ragyogott, mikor e szavakat mondá! Hogy gyűlölhette ezt az embert, s hogy szerethette azt a másikat, hogy saját maga forgatta meg a kést becsületének nyitott sebében, csakhogy a Hohenhaus herczeggel való házasságtól menekülhessen.

A császár szavai azonban lerontották pillanatnyi illúzióját, elvágta reményének utolsó szálát.

— Kisérőimet, szólta a császár, azért hittam magammal, hogy Hohenhaus herczegnél fontos ügyben segédkezzenek. A socialistákra vonatkozólag akartam sürgősen értekezni a herczeggel. Most azt fogom nekik mondani, hogy Olga nagyherczegnő és Hohenhaus herczeg házasságkötésénél kell tanuskodniok, s hogy ezért hittam magammal őket. E házasság politikai okokból köttetik titokban, s gyorsan azért, mert Hohenhaus herczegnek politikai missióban el kell utaznia. (Szinleg el is fog utazni herczeg, szólta a császár Hohenhausnak.) Frigyes Ágost nagyherczeget azonnal idehivatom. A kényyszerhelyzet nyomása alatt bele fog egyezni a rögtön való összekelésbe. Kisérőimnek azt kell hinni, hogy Olgát atyja kísérte ide.

Hohenhaus herczeg vállalkozott, hogy a titkos ajtón át azonnal Frigyes Ágost nagyherczegért és egy udvari papért megy. Az egész dolognak titokban kellett történnie.

Mind a nagyherczeg, mind a pap — nem sokára a nagyherczeg után — megérkeztek. Frigyes Ágost egészen helyeselte a császár intézkedéseit. Amugyis Hohenhaus herczegnek szánta lánya kezét, s a frigy megkötését csakis Olga vonakodása

akadályozta meg. A család becsületének megmentésével szemben azonban lánya minden ellenállásának meg kellett törnie.

Megtörött.

Olga halványan ült a kereveten. A kétségbeesés, halálos apathia kerítette hatalmába. Láta, hogy végzete, mely ellen hasztalan küzdött, beteljesült. Lebukott a lábai alatt megnyílt sötét örvény fenekére. Most már közönyös volt rá nézve minden. Hejh, ha meghalhatott volna! De a sorsa kétségbeesők, az élet terhet tovább harcolni nem tudók, végső menedékét, a halált is megtagadta tőle. El volt kárhoztatva az — életre. Hajh, minő élet lesz ez! Lelkileg már meghalt, csak teste fogja hurcolni a rávert bilincseket. Nem szólt semmit. Nem mozdult semmit. Nem kérdezett semmit. Nem szegült ellene semminek. Engedte, hogy történjék, a minek vaskényszeretiséggel meg kellett történnie. Mintha lelke nem, csak teste, ez élettelen márványvá vált szép szobor, volna a földön, s ezt a szobrot adnák nőül Hohenhaus herceghez.

Atyja nem tett neki szemrehányást.

Ki pirongathatna egy élettelen szobrot?

De ha szemrehányásokkal tetézte volna is, hallotta, megértette volna-e Olga e szemrehányásokat? A szobrok nem hallanak, nem éreznek, nem értenek. Frigyes Ágosttól azonban távolállott a szándék, hogy ily végzetes pillanatban még szemrehányásokkal tetézzé lánya keservét. Sőt megszánta őt. Ha lánya és családjának becsülete nem követeli vala Olga és Hohenhaus összekelését, örökre lemondott volna kedvencz tervéről. Ámde a kényszerítő helyzetből nem volt menekülés. A házasságnak meg kellett történnie.

Frigyes Ágost nagyherceg azonban valamivel mégis meg akarta vigasztalni lányát.

Miután értekezett a császárral és Hohenhaus herczeggel, oda lépett a kereveten ülő, mereven maga elé bámuló, fehér szobor mellé, s ezt sugta fülébe :

— Hohenhaus herczeg nászajándékol Barna Arthur életét adja neked.

A márványszobor elpirult. A mereven bámuló, hideg szemekben delejes fény villant fel. A néma ajkak megmozdultak.

— Köszönöm atyám! suttozták.

Majd hozzátették:

— Eszközölj ki kegyelmet Hermann Fritz számára is.

Olga tudta, mily benső ragaszkodással viseltetik Arthur Fritz iránt. Ha Arthur elveszti szerelme tárgyát, legalább ne veszítse el barátját is. Ezt az ajándékot, Fritz életét, Olga akarta adni Arthurnak, emlék gyanánt, ha megtudja, hogy az ajándék tőle származik.

Pár percz múlva a márványszobor fülébe ezt sugta Frigyes Ágost nagyherczeg :

— Hermann Fritz szintén kegyelmet nyert. Ennek életét szintén a nászkosárba tette Hohenhaus herczeg.

A szobor még egyszer mondá:

— Köszönöm.

Majd hozzátette:

— Atyám, bocsáss meg!

S aztán nem nyitotta fel többé ajkait, mint csak akkor, midőn a pap előtt halk igent akart, de nem sikerült mondania. Csak ajka mozgását látták, s vették igen szó gyanánt. Halaványabb, szomorubb menyasszony nem állt még eskető pap előtt soha. Nem szólt, nem hallotta, ha hozzá szóltak, úgy tűnt fel saját maga előtt is, mintha mély rettentő álomba volna merülve, vagy hogy lelke és

teste különvált volna, s az első látja, mint gyújtják meg a gyertyákat, mint lépnek be fényes egyenruhás férfiak, mint magyaráz nekik suttogva a császár és Frigyes Ágost nagyherczeg valamit, mire azok helyeslőleg intenek, vagy fejüket csóválják, mint vezetik azt a halavány alakot, melyben előbb élt, egy oltárrá rögtönzött asztal elé, mint megy végbe az esketési szertartás, mint nyitja ajkait fel, hogy igent mondjon a halavány szobor; de nem képes szólni, mert nincs benne lélek. Ez a lélek elrepült, ott lebeg a szobor feje felett. Ha ez a lélek visszaszállna abba a fehér szoborba, hajh, mit mondanának akkor azok a most hideg, néma ajkak! Mint kiáltanák a szenvedély harsonáján, hogy gyűlölik, megvetik azt, a kinek hűséget kell esküdniök, s hogy örökre emlékezni fognak arra — a halálveszedelemben is boldog — perczre, mikor *annak* ajkaihoz tapadtak, forrtak egy lázas, az élet minden erejét, a vér minden hevét, a szenvedély minden lángját egyesítő csókban, ki most a börtön fenekén várja halálát, nem tudva, hogy a haláltól megváltatott. Megváltatott testi halála egy *lelki* halál által!

Az a márványszobor felett repkedő lélek látott még egyebet is.

Látta, hogy a fényes egyenruhás urak távoznak. Megrettent, mert félt, hogy a márványszobor egyedül marad Hohenhaus herczeggel. A császár és Frigyes Ágost nagyherczeg azonban még maradtak. Suttogva beszélgettek egymással, hogy a szobor ne hallja. Az pedig amugysem hallotta volna. A lélek látta, mint nyilik meg nemsokára az ajtó, mint lép be Barna Arthur. Az a márványszobor, hogy megélénkült volna e látványra, hogy repült volna a belépőnek karjai közé — ha lelke lett volna! Ámde lelke már elröppent. Így mozdul-

latlanul maradt. Az elröppent lélek látta, mint derül fel pillanatra Arthur arcza, midőn az ő és Hermann Fritz megkegyelmezését tudtára adták, de mint sötétül az el, s mint lesz rettenetessé, midőn megmondják neki, hogy Olga Hohenhaus herczeg nejévé lett. Arthur hosszan tekintett, mély fürkésző pillantással a márványszoborra, mintha meg akarná tudni, vajjon önkényt, vagy kényszerítve lépett házasságra a herczeggel.

Az a mozdulatlan szoborarcz azonban mi választ sem adott. Hogy fájt ez Arthurnak, mily kétségbeesésbe döntötte ez őt! Kétségkívül azt hitte, hogy a márványszobor önkényt lett Hohenhaus nejévé; mert e feltevést a szobor mozdulatlan, hideg arcza nem czáfolta meg.

Pedig ha az a mindentlító és mindenthalló lélek még egyszer visszatérhet vala abba a szép márványszoborba, fájdalomtól, szenvedélytől hullámzó kebelével kiáltotta volna ekkor ez a szobor:

— Arthur! Szeretlek! Nem lettem hűtlen hozzád, de végzetes kényszerűtött ez általam gyűlölt férfiu karjai közé. Ments meg, ments meg Arthurom!

Ámde az elszállt lélek többé nem térhet vissza porhüvelyébe.

A szobor néma maradt.

Arthur emésztő kétség és gyötrellem által szétzdult arczczal távozott.

Aztán távozott a császár, a nagyherczeg. Csak a szobor és Hohenhaus herczeg maradtak a teremben. Sőt ez is csakhamar távozott. Hova mehettett? Ezen gondolkozott a szobor lelke.

A szobrot nászágyba fektették. Ez a nászágy azzal a hideg, mozdulatlan testtel rajta olyan volt, mint a ravatal.

A néma szobor lelke nem látta azt a mélyen megvető, s mégis kihívó pillantást, melyet Barna Arthur vetett Hohenhaus herczegre.

E pillantás azt mondta Hohenhaus herczegnek:

— Gyáva, becstelen! Magadhoz kényszerítesz egy nőt, a ki téged nem, de egy más férfit szeret, s eltűrted a gyalázatot, mit rajtad e férfi követett.

Hohenhaus herczeg megértette az Arthur pillantása által hozott üzenetet, s visszatüzent neki egy dühtől villogó tekintettel.

— Harczolni fogunk életre-halálra. A halálraítéllettel nem mérhettem össze kardomat, mert nem helyettesíthette az a hóhér pallosát. De a megkegyelmezettnek éles pengét fogok szívébe mártani.

A szobor lelke nem látta e hadüzenő pillantásokat, nem hallotta a herczeg szavait, melyek azt sugták Arthur fülébe:

— Egy óra múlva önnél leszek! Ott meghatározzuk a helyet! Mely szavakra Arthur suttogása ezt válaszolta:

— Ölni, gyilkolni, szétmarczangolni fogjuk egymást, gyertyafénynél, be sem várva a hajnal felhasadását.

S jobb is, hogy mindezt nem látta, mindezt nem hallotta annak a fehér szobornak a lelke; mert még megtalálta volna sugni a szobornak s ezt Arthurért való rettegése felrázta volna siri nyugalmaiból, életre kelt, s így ismét érzett volna. Pedig annak a szobornak nem volt szabad élnie, éreznie azon a nászágyon; mert oly borzasztó sorsa leendett, mint a halottnak, ki mélyen eltemetve a koporsóban éled fel, hogy annál rettenetőbb kinok közt szenvedjen új halált. Olgát csak

az érzéketlenség, a siri nyugalom menthette meg.

Az első érzés, mint éles kés, mint mérgezett tűr metszett volna szívébe. Az öntudat, az élet lett volna a fehér szobor halála. Az élet első szikrájának felvillanása megismertette volna vele helyzetét egész borzasztóságában. Hohenhaus nászágyában — minden koporsónál, minden sirtűregnél borzasztóbb helyen — ébredt volna fel a tetszhalott. Hejh, hogy halt volna újra meg százszoros halállal, ezerszeres gyötrelmek közt!

Ámde nem ébredt fel. Mozdulatlanul feküdt nászágykoporsójában, mialatt édes mindene, Arthurja ellenfelet, Hohenhaus herceget várta, várta el attól a nászágytól, melyhez ennek nem volt szabad visszatérnie. Arthur megesküdött az égre, földre, pokolra, hogy nem fog ahhoz a nászágyhoz visszatérni. Kardot fog döfni mellébe, egész gonosz szívéig. Golyót fog röpiteni agyába, egész agyvelejéig, a cselszövények e kohójáig. Nem szabad érintenie annak az asszonynak a testét.

Mit gondolt azzal Arthur, hogy Hohenhaus a hadsereg egyik legvitézebb katonája, legjobb vívója, s célját sohasem tévesztő lövő? Feltámadt benne a régi ember, a sorhajó kapitány, kinek a fegyverforgatásban nem volt párja.

Tudta, hogy neki nagy előnye lesz az olthatatlan, gyeheenna módjára lángoló gyűlölet, melyet megejtője, szerelme tárgyának elrablója iránt érez. Ez a gyűlölet fokozni fogja erejét és ügyességét.

Milyen lesz az a párbaj, melyben a német császárság két legjelesebb vívója fog egymással mérkőzni. Hogy szikráznak kardjaik az aczélban rejlő tüztől és szemeik a gyűlöletnek a szívében, epében, vérben rejlő tűzétől. Hogy osztanak sebet könyörtelenül, s hogy vesznek sebet szóltanul, el-

fojtva a fájdalom kiáltását, összeszorítva lázas ajkaikat.

A jó és gonosz szellem mérkőzése, rettentő harc lesz ez, miként csak a daemonok tudnak harcolni.

Fritz lesz segédje.

Már meg kell érkeznie, valamint ellenfelének is.

Arthur nem számítja az időt. A külvilág rá nézve nem létezik; mint nem létezik a fehér szoborra nézve, kinek elvesztése nagyobb, halálosabb csapást mért agyára, mintha bunkóval ütötték volna fejbe.

Hohenhaus azt a kint tartotta számára fenn, hogy az esketési szertartás után felvezettette, s tudtára adta, hogy Olga nagyhercegnő férjhez menetelének alkalmából kegyelmet nyer. Bizonyára Olga kért kegyelmet számára. Ezt nem mondták meg neki. Sőt tán Olga feláldozta magát, hogy megváltsa a gyalázatos haláltól.

Hajh, hogy megrázkódott e gondolatra. Ha Olga ezt tette volna! Ha csak azért mentette volna meg a testi haláltól, hogy ezerszeres erkölcsi halálra ítélje! Hogy megvetette volna ez áldozatért. Hogy megvetette volna, a miért feltette róla, hogy elfogadja az életet ily áron is.

Ha kényszerítették, s úgy lett Hohenhaus nejévé, bűne kevésbé súlyos. Nem volt ereje. Gyenge, törékeny jelleme nem volt képes kifejtetni elég ellenállást. Ekkor csak szánalomra volna méltó.

De ha feláldozta magát, úgy Arthur nem fogadhatja el ez áldozatot. Követelni fogja, hogy ítéljék el, végezzék ki. Ha elutasítják, összeszűszik, forradalmárrá lesz, fellázad, a míg csak visz-

sza nem helyezi magát előbbi állapotába, melyből Olga a gyalázat árán szabadította ki.

De melyik feltevés igaz? Hasztalan kért, könyörgött, fenyegetőzött; nem mondták meg neki. Hasztalan akart olvasni a szobor arczában, hasztalan akarta megnyitni annak néma ajkait.

Olga fénytelen, üveges szemei mereven bámultak rá. Meglátszott, hogy nem ismeri föl, vagy ha fel is ismerte, olyan, mint a tetszhalott, ki látja a temetkezési előkészületeket, látja, hogy kedvesei bucsut vesznek tőle, siratják, irtóztató kinokat szenved, de nem képes mozdulni, ajkait a halál keze tartja zárva, szemei mitsem képesek ki-fejezni, csak a teljes, halálos érzéketlenséget.

Mi történhetett?

Erre a kérdésre tán sohasem fog Arthur választ kapni. De e válasz nélkül is megértette szerencsétlenségét, mely mint egy torony szakadt fejére, lesújtva, eltemetve őt.

Azon setéségen át, mely Arthur lelkére nehezedett, csak a boszu fertegetének villámai cikáztak át. Boszut állni, megölni azt az embert, a ki üdvének templomát rombadöntötte, ez volt az egyetlen eszme, mely még gyökeret tudott verni eltompult agyvelejében.

Ez az eszme, a boszu, az ölés, rombolás vágya jóltevője. Ez menti meg az örültségtől. Ez eszme tartja fenn agya munkásságának folytonosságát, mely a nélkül megszakadna.

Fritz, kit börtönéből szintén szabadon bocsátanak, megérkezik. Arthur alig veszi észre. Fritz szól hozzá, Arthur nem felel; tán nem is hallja, mint nem hallotta a fehér szobor a hozzá intézett kérdéseket.

Hohenhaus még mindig késik. Már órák multak el, s mégsem jött sem maga, sem segédei

nem jöttek. Arthurra nézve közönyös az idő folyása. Egy perc, vagy egy század; mindegy arra nézve, a ki nem gondolkozik, nem kíséri figyelemmel a külvilág eseményeit. A kit halálos kábultság sujt le, nem tudja, mikor ébred, egy percet, vagy egy századot töltött-e önkívületben. Ha lesz feltámadás, a feltámadottak azt fogják hinni, hogy csak tegnap döltek, az élet fárasztó nappala után, a sir éjelének nyugalmas ölére.

Amde Arthur egyszerre eszmélni kezdett.

Mint sebzett vad felordított:

— Hol késik Hohenhaus herczeg?

Egy rémes gondolat villáma hasította át azt a sötét éjet, mely elméjére borult.

Hisz azt az embert nászágy várja; a nászágyon egy asszony, a fehér szobor van, örületet, bódulatot keltő bájaival. Ez az asszony törvényszerint, hitvesi eskü szerint azé az emberé, a ki nek ő a kard pengéjét akarja szívébe mártani, a gyűlölet mérgét akarja a fegyver által vágott seibe fecskendezni.

Ennek az embernek eszébe juthatott, hogy az az édes asszonytest az övé; azt emberi isteni törvény szerint magához lánczolta, habár annak az asszonynak lelkét meg is ölte. Ezt az embert a nászágy tartja vissza. Mellét egy gyengéd, szédítő báju keblen pihenteti, a helyett, hogy kitenné azt a gyilkoló vas állének. Karjával egy puha asszonytestet ölel át, a helyett, hogy kemény, szikrázó aczélt forgatna, halálos csapásokat háritna és adna. Gyönyörbe merül el, a helyett, hogy elmerülne a kiontott vérbe.

— Hajh, a gráva! Hajh, a becestelen!

Hogy izzott Arthur agyában ez a gondolat. Mintha a nászágy képét tüzesített vaslemezzel sütötte volna agyvelejének sejt szövetére. Hogy

gyújtotta fel e tűzben-lángban égő kép Arthur minden csepp véréét.

Felugrott. Fegyvert ragadott. Elhatározta, hogy betör Hohenhaus herczeghez s meggyilkolja a gyönyörök közepett, melyeket tőle rabolt el. Fritz nem volt képes visszatartani. Amint azonban ki akart rohanni, két fényes egyenruhás tiszt lépett be. Hohenhaus segédei voltak,

— Valahára! kiáltott fel Arthur. A tisztek azonban azt jöttek jelenteni, hogy a párbaj nem történhetik meg.

Arthur, mint zsákmányától megfosztott fenevad ordított fel.

— Hah, a gyáva, becsstelen!

A tisztek azonban kijelentették, hogy Hohenhaus elindult, hogy a mérkőzés színterére jöjjen; de midőn palotájából kilépett, merényletet követtek el ellene a socialisták. A merénylet most sikerült; mert a herczeg, párbajra jővén, letette pánccél-ingét. A socialista-golyó áthatott mellén.

— Meghalt? kiáltott fel Arthur.

— Nem halt meg, válaszolt a tisztek egyike. Élete veszélyben forog ugyan, de az orvosok kijelentették, hogy tán sikerül megmenteniök őt.

Senki sem kívánta jobban, őszintébben, hogy sikerüljön, mint Arthur. Ez az élet az övé, az ő tulajdona. Sem istennek, sem embernek nem szabad azt elrabolnia tőle. Reszketett ellenségének életéért. Ezt az életet neki kell kioltania. Ő fogja kioltani!

A tisztek, katonás üdvözlés után, távoztak. Arthur és Fritz magukra maradtak.

Arthur megkönnyebbültnek látszott. Habár nem ölhetette meg Hohenhaus herczegét, a sors elégtételt látszott szolgáltatni neki.

Az az ember nem fogja élvezni a nász-éj gyönyöreit. Az az észbontó asszonytest érintetlen marad!

Hajh, mily vigasztalására szolgált ez Arthur-nak. Nem engedi felgyógyulni ellenfelét. Amint képes lesz arra, hogy megnyomja egy pisztoly ravaszát, szembe kell állnia vele, a halált osztó csövet egymás szívére kell irányozniok. Arthur kénytelen volt elnapolni boszuját, mert a sors keze nyult közbe.

De már is kéjelgett jövődöbeli boszujának előreérzett gyönyörében. Amde Fritz, börtönéből kiszabadulva, s mielőtt Arthurhoz jött, tapasztalt valamit, ami Arthurra nézve fontos, döntő befolyású lesz. A rendőrség a herczeg szobájába vezető titkos folyosóban elfogta Olga komornáját, ki urnőjének visszatértére várt. Ezt a nőt, a legközelebbi rendőri hivatalban, sommásan kihallgatták. Fritz, kit szintén oda vezettek börtönéből, hallotta a komorna vallomását. Megtudta, hogy Olga önként és titokban ment Hohenhaus herczeghez, s hogy ott a császár meglepvn őt, azonnal férjhez kellett mennie a herczeghez. A cseléd a titkos ajtón át hallotta a beszélgetéseket, s így megértette a történeteket.

A kihallgató rendőrtügynököt e vallomás ugy meglepte, hogy elfeledkezett Fritz jelenlétéről.

Fritz, Arthur életének e fontos pillanatában, kötelességének tartotta, hogy közölje barátjával a hallottakat. Ha a komorna vallomása rossz világitásba helyezi Olgát Arthur előtt, annál jobb Arthurra nézve. Kiábrándul, s megszabadul végzetes helyzetéből.

Arthurt lesujtotta a váratlan hír. Miért ment Olga Hohenhaus herczeghez, miért ment titokban?

E kérdésre csak két válasz volt lehetséges. Vagy azért ment (az oktalan, a boldogtalan!) hogy Arthurt megmentse; vagy pedig — Arthur vére megállt ereiben e gondolatnál! — mert Hohenhaus kedvese volt!

Hajh, hogy akarta Arthur visszautasítani ez utóbbi választ, hogy támadt fel egész lénye e gondolat ellen, hogy ütött homlokára, hogy ezt a gondolatot még csirájában elfojtsa agyvelejében. És mégis! Eszébe jutott, amit Sturm mondott neki, hogy Olga csak játszott vele, csak eszköz gyanánt akarta használni, míg Hohenhaus hercezet szeretete! Hohenhausnak kedvese volt!

Ez iszonyu gondolat gyújtó kanócza lángra lobbantotta agyának egész épületét. Hiában oltogatta azt a józan megfontolással, Olga szerelme és erényei iránt táplált hitével. Legyőzte, elfojtotta a lelkében dúló tűzvészt; de ott maradt, undok szárnyait kiterjesztve a füstölő romok fölött, a kétely vampirja, mely testének véréből, életerejéből fog táplálkozni.

Arthur kinos vergődése közepett egy székre hanyatlott. Mozdulatlanul ült ott, szívében egy gyötrő pokollal, agyában egy sötét chaosszal, mely kioltással fenyegette elméjének világosságát.

Fritz látva e gyötrődést, s kétségbeesve barátjának állapota felett, egy új eszme szikráját akarta vetni abba a sötét mélységbe, mely elnyeléssel fenyegette Arthurt.

— *El Afrikába!* sugta Arthur fülébe.

Arthur megrázkódott. Kezét végig huzta lázas homlokán. Aztán meredt, megtört fényű szémeivel feltekintve, tompán, fájdalmas sohajjal, mondá:

— Igen, el Afrikába!

XI. FEJEZET.

Uj élet.

1. Az ébredés.

Fritz Arthurt, szívének hajótörése után Afrikába, a munka e nagy küzdterére vitte.

Miután Arthur szívének kincsei mind a mély-séges mély tenger hullámaiba süllyedtek, meg akarta menteni a hajótörésből legalább barátja elméjének kincseit. Soha, egy pillanatra sem mozdult barátja mellől, akin a buskomorság oly aggasztó tünetei mutatkoztak, hogy a legrosszabbtól tartott. Minden törekvését arra irányozta, hogy Arthur gondolatait elvonja a mult setét emlékeitől. Mily hosszú, gyengéd, önfeláldozó munka volt ez!

A javulásnak, enyhülésnek semmi jelét sem tapasztalta, míg Hamburgból Tripolisba jutottak.

Sőt Tripolisban sem mutatkoztak a javulás jelei, hol a kikötő, a kormányzó palotája, minden, minden Olgára emlékeztette Arthurt.

Fritz tehát a szabad természetbe vitte barátját, hogy ott leljen enyhülést és gyógyulást. Az úde ligetek a Szaharán, ott a hol nem rég még a számum- király tartotta tanyáját, a futó homokból elővarázsolt ültetvények, gyorsan benépesedő telepek, az életnek, tenyészetnek, civilizációnak térfoglalása, diadala a halál, a korhadás, s a vad-

barbarság felett: ezek fogják megmenteni, s önmagának visszaadni Arthurt.

A Csad-tó közelében, árnyas pálmaligetben, szellős sátor alatt töltötte Fritz Arthurral napjait. A napokból hetek, a hetekből hónapok lettek, s Arthur tétlen buskomorsága, melybe elmerült, mégsem ért véget. Szomoruan bámult maga elé, homlokát, melyen azelőtt a lángész sugárkoronája ragyogott, komor fellegek borították. A sivatagra életet varázsolt, s az a termékeny lélek, melyben egy nagy földrész átalakításának gondolata megfogamzott, sivár, élettelen pusztasággá lett.

Nagy tervei nem léteztek ránézve. Mintha azon a rettenetes napon megszakadt volna az összekötő kapocs multja és jelene között, mintha elméjének táblájáról egy végzetes kéz letörölte volna az oda irt nagy eszméket, világátalakító terveket.

Fritz már komolyan kétségbeesett barátjának sorsa felett. Közelállt ahhoz, hogy végleg lemondjon.

Egy napon azonban Németországból hire érkezett, hogy a szocialisták az orosz nihilistákkal egyetértve, adott jelre fellázadtak a német és orosz kormány ellen. A hadsereg egy része hozzájuk állt, a másik részt véres utcái harcokban, vagy a sik mezőn a stratégia minden szabályai szerint vívott csatákban megverték. A német császárság és orosz csárizmus egy és ugyanazon nap dőlt le. A társadalom utána bukott a chaosz feneketlen örvényébe. A legdurvább szenvedélyek felszabadultak. A népek földforradalma rettenetes erővel rázta meg a vén Európa korhadt talaját.

Sturm teljesítette fenyegetését. Borzasztóbb, iszonyúbb, véresebb forradalom tört ki Német- és Oroszországban, mint a mely a 18-ik század végén Franciaországban explodált. A nihilizmus ki-

irtott, megsemmisített, lerombolt mindent. Az Uraltól a Visztuláig egy félelmes, vért szomjazó, minden emberit és istenit kikaczagó daemon, a *Nihil* uralkodott. Németországban a socialismus mindent nivellirozott, testet és lelket egyaránt megbénító, rideg schemaiba kényszerített. Proclamálta a magántulajdon, a tőke és pénz megsemmisítését. Száműzte, vagy kivégeztette a vagyont, születés és rang képviselőit.

A többi Európa megdöbbenve szemlélte azt a rettenetes kataklizmát, mely két hatalmas birodalmat semmisített meg. A trónokat az északról és keletről egyszerre érkező szélvihar ingatta. A hatalmasok, a kormányok, reszkettek. A népcsozományok lábuk alatt. Két nagy állam tűzben, lángban állott szomszédságukban. Ha a német és orosz forradalom tűzvésze átsap Európa többi államának épületére is, mi történik akkor? Nem semmisül-e meg a civilisatio az általános convulsióban, nem jut-e oda, a hova eljutott annyi dicső, ezredéveken át fejlődött civilisatio?

Ugyanaz nap, midőn Fritz a socialismus és nihilismus diadaláról értesült, egyéb is történt. Fátyolos arab nő érkezett a telepre, hol Arthur tartózkodott. Arthurral akart beszélni. Bebecsátották. Reszketve, könyeit elfojtva lépett be, s Arthurt megpillantva hangos zokogásban tört ki — örömtől, fájdalomtól, a viszontlátás édes érzetétől.

Félrevetette fátyolát. *Fatima* volt. A mindig szerető, életben és halálban, közelben és távolban mindig hű Fatima. A gyönyörű arab nő megjelelése mint villanyütés rázta fel pillanatra Arthurt merevségéből. Lelke, ez a fényes genius ismét megjelent szemeiben. Kereste az események közt az összekötő kapcsolatot. Emlékezni kezdett.

De hisz Fatima feláldozta magát, hogy meg-

mentse a socialisták üldözésétől a szeretett férfit és versenytársát! — Az ég nem fogadta el azt a nagy áldozatot; mert nem lett volna képes megfizetni érte méltó jutalommal. Mohamed paradicsomában hét menyországot tartott fenn a férfiak számára; de elfeledkezett gondoskodni a nőkről. A nők erényét, nemes önfeláldozását jutalom nélkül hagyta. Fatima tehát nem halhatott meg. Neki az életben kellett elvenni jutalmát.

Arthurnak eszébe jutott az is, hogy Európába való visszatérte előtt egy arab iratokat adott át neki. Magyar László emlékiratai voltak. Makacsul vonakodott megmondani, ki bizta meg az átadással?

Fatima küldte neki a becses iratokat, melyekben részletesen le volt írva az elstülyedt tenger, Magyar Lászlónak e tengeren tett utazása, s a mi — az elstülyedt tenger északi részét a délitől elválasztó sziklafal ledőlte után — Arthurra nézve sokkal fontosabb utmutatást képezett, az az aranyvulkán földrajzi fekvésének megjelölése volt. Miként jutott Fatima e fontos, a magyar kormány által az összes diplomatiái apparatus daczára hasztalan keresett iratok birtokába?

Mint később elbeszélte, hallotta Arthurtól, hogy egy fehér utazó soká tartózkodott Angolában, s e tartomány fővárosában Bihében. Ez az utazó leírta felfedezéseit. Iratai azonban elvesztek. Arthur kifejezte beszélgetés közben Fatima előtt, mily becsesek volnának ránézve ez iratok. A nemes leány, miután a Csad-tóból atyja megmentette, ki megbocsátott a halálos veszedelemből menekült gyermekének, visszatért törzséhez; de nem feledte szerelmét és emlékezett Arthurnak csak véletlenül kifejezett óhajtásáról. Atyjának törzse folytonos érintkezésben volt Angolával, s a többi

belső afrikai tartományokkal, hol a rabszolgateleskedés a portugál kormány bűnös elnézése miatt, még a tizenkilencedik század második felében sem volt kiírható. Ez összeköttetés segítségével sikerült Fatimának az, a mi nem sikerült a magyar kormánynak és diplomatiának. A keresett emlékiratok Fatima birtokába jutottak, ki azokat megbízottja által Arthurnak küldötte; de elhallgatta a küldő nevét. Megesküdött, hogy lemond szerelme tárgyáról, s hogy nem zavarja meg Arthurnak a fehér nővel való szerelmi viszonyát. Arthurt és Olgát tehát meg akarta hagyni azon hitben, hogy ő elveszett a Csad-tavában.

Midőn azonban meghallotta, hogy Arthur testben, lélekben megtörve, halálos szomorúsággal szívében, visszatért Afrikába, elhatározta, hogy felkeresi őt, vigasztalni fogja, szolgálni fog neki, mellette lesz, mint ama szomorú, s rá nézve mégis boldogemlékezett napokban, midőn Arthurt ápolta, halálos sebét gyógyította. Arthur most is sebesült; de lelkén tátong a halálos seb. Ennek ápolása, gyógyítása még nagyobb önfeláldozást, még nagyobb gyengédséget követel, mint követelt testének halálos sebe.

Fatima lelkesült örömmel szánta el magát minden áldozatra. Ámde nem lesz-e terhére Arthurnak, nem üzi-e el magától?

E gondolat, e baljóslatu sejtelem gyötörte Fatimát, míg a telepre jött; e gondolat miatt reszketett, midőn Arthur elé lépett.

Milyen volt a szegény leány öröme, midőn Arthur ajkain mosolyt pillantott meg és szemeiben az öröm tüzeit látta kigyulni. Hogy rohant Arthurhoz, hogy kulcsolta át két gyönyörű karjával Arthur térdeit, mint ott az egyenlítői Afrika

rengetegében, s hogy ujongott, szökölt örömeiben, végtelen boldogságában, mikor Arthur megengedte neki, hogy a telepen maradhat, mellette lehet mindig, mindig.

Ez a „mindig“ volt Fatimára nézve az idővözültek örök boldogsága, maga az öröklét, melynek soha nem muló végtelensége, soha nem szűnő világossága, soha el nem enyésző gyönyörei mind bele voltak foglalva e szócskába: mindig.

Ámde Fatima csakhamar tapasztalta, hogy ez az örökkévalóság, melynek küszöbét most lépte át, nem csupán rózsákat, hanem töviseket is fog teremni számára.

Arthur arca, mely Fatima váratlan megjelenése miatt, pillanatokra felderült, ismét a szomorúság felhőibe burkolózott. Fatima érezte, hogy a fehér nő árnya köztük áll és szerelme napjának nagyobbmértű elsötétülését idézi elő, mint mikor együtt voltak az ismeretlen földön. Fatima azonban méltóan tudta viselni a szerelemnek töviskoszoruját is. Lehetőleg óvakodott attól, hogy felidézze Arthur emlékeit, vagy hogy terhére legyen. Leborult azon nagy fájdalom Golgothája előtt, mely Arthur szívét betöltötte. Gondoskodásával, gyengéd figyelmével, mint valamely jótkony tündér vette körül Arthurt, ki csak gondoskodását érezte, jelenlétének kellemes, meleg légkörében élt, de őt magát ritkán — és csak kifejezett óhajára — látta.

Fatima megjelenése jótkonyan hatott Arthur tetterejének ébredésére. Eszébe jutottak nagy tervei, s az azok megvalósítására szolgáló eszközök. Nehéz zsibbasztó álmából ébredni kezdett. Ébredését azonban ama hír befolyása tette teljessé, mely Európából érkezett Afrikába.

A nagy katasztrófát — nem sikerült megaka-

dályoznia. A socialista és nihilista forradalom borzasztó szerencsétlenségbe döntötte Európát. Az örvongók és szédelgők kezükbe kerítették a hatalmat. Kihágásaik, bűneik és képtelenségeik tönkre fogják tenni azon ügyet, melynek szolgálivá tölték fel magukat. A felszabadult szenvedélyek bűnös orgiáinak elmulta után a népek óhajtvá óhajtandják vissza a régi zsarnokságot, a régi társadalmat, melyek visszafoglalandják helyüket. Meg fog bizonyodni, hogy a socialismus képtelenség, agyrém, valóságos átká az emberiségnek.

E gondolatok mint villamszikrák csaptak Arthur agyára, midőn az Európában történetekről értesült. Villamos áramlatot képeztek azok, mely felrázta Arthurt lomha tompultságából, s megtisztította elméjének láthatárát a fátyolként ráboruló ködhomálytól. Innétul gondolkodni, érezni és cselekedni tudott.

A szerencsétlenséget többé nem akadályozhatta meg; de enyhithette annak hatását, s megakadályozhatta azt, hogy a socialismust, tulbuzgó, vagy lelkiismeretlen apostolai, tönkretegyék. Azoknak pedig, kiket nyomor, kétségbeesés, s a vad szenvedélyek uralma elűz Európából, otthont kellett találniok Afrikában.

Afrika volt a civilisatio bölesője. Ott fejlődött ki az egyiptomi, onnét indult ki a görög műveltség. Afrikának most a férfikort ért emberiség szolgálatába kell állnia, táplálnia kell azon millió és millió emberi lényeket, kiket két elaggott és tulnépesedett világrész, Európa és Ázsia kivet magából. Afrika szűzföldjében új, életerősebb, a felvilágosult emberiség igényeinek megfelelőbb polgáriasodás fájának kell gyökeret vernie. Az európai civilisatio megifjulva fog feltámadni Afrikában. Levetkőzi azon ferde társadalmi formákat, melye-

ket Európában öltött, s melyektől kétezredéves fejlődés daczára sem volt képes szabadulni. A felforgatás és zsarnokság, mint két ellentétes súly, váltakozva lenyomta egymást, mindig mély, sajgó sebeket ütve az emberiségen, megbecstelenítve a szabadságot és polgáriasodást. Végzetes átok terjesztette ki sötét szárnyait Európa felett. Afrika fris talajára, erős, a corruptió miázmái által meg nem mételyezett légkörére, a természet ki nem fáradt erőinek hatalmas működésére van szükség, hogy egy új, nemesebb, nagyobb jövőjű társadalom jöjjön létre.

Arthur lelkében újra életre kelt ama vágy, hogy Afrika talajában ültesse el az emberiség meg-nemesített fáját. Hányszor utálta, hányszor átkozta meg Európa szüklátkörű, s a formálismus bilincseibe vert és erkölcstelen társadalmát. Hányszor óhajtott menekülni e társadalomból, Afrika vado-naiba!

Szívében most elszakadt azon utolsó szál is, mely őt Európához kötötte. Ujraéledő lelke hatalmas erővel ragadta meg a gondolatot, hogy Afrikában, a befásított Szaharán, a szaharai vasut által megnyitott Szudánban új társadalmat, új civilisatiót teremtsen.

E nagy czél megvalósításaért való küzdelem méltó lesz Arthurhoz. E küzdelem törli ki emlékezetéből nagy szerencsétlenségét. E czél megvalósítása lesz a legnemesebb, legáldásosabb boszu, melyet állhat azon vakságtól és előítéletektől megvert társadalmon, mely áthághatlan korlátot emelt közte és szerelmének tárgya között. Az európai társadalom berendezése, balga fogalmai s a pénz, gazdagságon, születésen alapuló különbségei választották őt el örökre Olgájától. Nagy tervének megvalósítása által le akarta rombolni ezt a

társadalmat. Felhagyjon most már isteni terveivel, a miért az nem adhatja többé vissza neki Olgát? Nem. Meg fogja azt valósítani, mert tartozik vele az emberiségnek, s mert boszut, édes boszut állhat. Arthur megesküdött, hogy megvalósítja tervét, s végrehajtja boszuját.

Az európai polgáriasulásból csak a jót, csak a nemeset és igazat fogja átvenni. Megrostálja azt a salaktól, megtisztítja a szennyől.

A pénz, a csillogó ércz a corruptió, az emberiség kárhozatát akaró daemon ez eszköze, ki lesz zárva az új társadalomból. Az a sárga fém, melybe egy irigy szellem költözött, s mely a ráragadt erkölcsi piszoktól nyerte színét, hitvány, megvetett tárgy lesz Afrikában, mint a sár, melyet lábunkkal tapodunk.

— Hasztalan semmisited meg a nemesfémek értékét, szólta Fritz, e tárgy körül forgó beszélgetéseik alkalmával, ha nem szünteted meg a gonosz szenvedélyeket: a nagyravágyást, birvágyat, irigységet, a csillogásban való gyönyörködést, a munkanélküli meggazdagodásra való törekvést. E szenvedélyek, e bűnök az emberiség kísértő ördögei. Ezek a gonosz daemonok. Ezeket irtsd ki, semmisítsd meg, és boldoggá teted az emberiséget.

— Az emberi természetet, szólta Fritz kéteyre Arthur, nem változtathatom meg. De elvehetem az alkalmat, hogy a gonosznak az emberben rejlő csirái kikeljenek. Az afrikai társadalom socialistikus alapon fog nyugodni. Magántulajdon nem lévén, nem gyűjthetja fel a szenvedélyeket az irigység, kapzsiság daemonai. A földbirtok, a földmíveléshez és ipartűzéshez szükséges gépek a közösé lesznek. Mindenkit a közös lát el, munkájához arányban, élelemmel, kényelmi eszközökkel.

Mindenki dolgozni tartozván, a munka, az emberiség e megnemesítője mindenkire gyakorolni fogja hatalmas, bűn- és szenvedélytisztító hatását. A hegyesség párnáján senki sem gédelgetheti a bűnöket és rossz szenvedelmeket. Születési és rangkülönbség nem lévén, s mert csak a szellemi képességek nagyobb mérve emelhet valakit a tömeg fölé, megszűnik az osztályok közti harcz, s megszűnnek maguk az osztályok. Az afrikai társadalomban senki sem lesz dus, de senki sem is lesz szegény, senki sem lesz zsarnok és senki sem lesz rab-szolga; senki sem lesz a többi felett magasan álló előkelő, de senki sem lesz a sárba tiport nyomorult. Boldog középszertűség leend az afrikai társadalom jellege, melyről a római költő álmodott, s mely fölé csak a lángész fog világító torony gyanánt emelkedni.

— Hát a nemesfémeket mi fogja pótolni társadalmadban?

— A nemesfémek, a mennyire kényelmi és iparczikkeknél alkalmazhatók, az emberiség javára fognak válni, s pedig végtelenül nagyobb mérvben, mint eddig, mert mennyiségük végtelenül nagyobb lesz. Ámde el fogják veszteni ama két főtulajdonságukat, hogy az értékeszerének eszközei és az érték mérői legyenek. Az a sárga fém, mely megejtett annyi nőérényt, férfibecsületet, nem fogja többé életre kelteni az irigység, a kajánság sápadt daemonát. Az a fehér ércz, mely álnokul ölti fel az ártatlanság mezét, nem fog beszennyezni többé ártatlanságot, nem fogja többé elárulni érte Ephialtes hazáját s Judás istenét.

Arthur lelkesült hévvel ejtette ki ez utóbbi szavakat. A lelkesedésnek oly hatalma van, hogy még erős lelkeket is képes magával ragadni. Mennyire elragadhatta tehát Arthur lelkesedése Fritzet,

ki barátja hatalmas szellemének befolyása alatt állt, s ellenvetéseit csakis azért szokta tenni, hogy Arthur megcáfolja azokat. Fritz örült azon nagyszerű tervnek, melyet Arthur még akart valószínűsíteni, s mely az emberiség számára új irányt volt kijelölendő. Ámde még egy végső kétely támadt benne, de bizonyosnak tartotta, hogy Arthur azt is megszünteti.

— De mi fogja képviselni társadalmában a csere-értéket, s mi lesz az érték mérője? kérdezte

— A nemzetgazdák sokat törték ezen fejöket. Felesleges fejtörés volt. Aki a csereértéket képviseltetni és az értéket valamely állandó érték által mérni akarja, annak minden okoskodása, végeredményben, a nemesfémekre jut ki. Hasztalan tettek kísérletet bármivel, a nemesfémek uralma rendithetetlen volt. De ha ez uralmat egy váratlan esemény, olyan, melyet én készítek elő, megdönti, a nemzetgazdák kénytelenek lesznek a szilárdnak tartott tényező nélkül számolni. Kénytelen-kelletlen le kell mondaniuk azon axiómáról, hogy a forgalom csak közvetítőre, s az értéknek mérőre, szóval a társadalomnak pénzre van szüksége.

— Tehát nincs szüksége?

— Nincs. Van-e a család belső háztartásában szükség pénzre? E szükségesség csak akkor következik be, ha a család a külvilággal érintkezik.

— E szerint tehát —

— Ha az afrikai társadalom, sőt az emberiség *egy családdá* lesz — a mint eredeti hivatása az volt s boldogságának, hatalmas kifejlődésének, e földön való üdvének egyetlen feltétele, hogy *egy családdá* alakuljon — nem lesz szüksége a külső érintkezésre, értékmérőre, szóval pénzre. Minden

szükségletét fedezheti pénz nélkül is. A társadalom lévén, mely az emberiséget fogja magába ölelni, minden vagyon tulajdonosa, földművelő, ipartízó stb. az egyeseket, mint családtagokat ez látván el a szükséges élelmi és kényelmi cikkekkkel, nemcsak nélkülözheti, de szükségkép nélkülöznie kell a pénzt.

— Igaz, úgy van! kiáltott fel Fritz lelkesülten. Mielőbb hát munkára! Rombold le az aranyuralmat, kényszerítsd az emberiséget, hogy gyökeresen átalakuljon. Négyezer éven át tévutakon járt, az aranybálványtól várta boldogságát. Titáni kezddel zuzd össze ezt a bálványt, s tedd boldoggá az emberiséget, ha kell, akaratja ellenére.

— Előbb azonban, szólt Arthur, elő kell készíteni Afrikát egy új társadalom, az emberiség jelentékeny részének befogadására.

— Ugy van, mondá Fritz. És te elő fogod készíteni.

— Elő fogom készíteni. A Szahara befásítása már megtörtént. Ott már is százezerek és milliók letelepedhetnek. A természet productiv erői, melyek ezeredéveken át a romboló homok koporsójába voltak zárva, felszabadultak, s oly hatalmasan működnek, mintha évezerek mulasztását akarnák helyrehozni. Hogy e működést még erőteljesebbé tegyem, levezetem az elstülyedt tengerbe a Csad és az egész Szudán édes vizeit. A Csad folyamai, a Sári, a Logone stb. közvetlenül az elstülyedt tengerbe fognak ömleni. A Csad mocsárai megszűnnek a miazmák fészket képezni. Belső Afrika égalja egészségessé lesz. Azon ezer és ezer négyszögmértőföldnyi területek, hol most a posványokban az enyészet szelleme tanyáz, dús termőfölddé fognak válni. Az elstülyedt tengeren való hajózást megvalósítom. Óriási furókkal áttöröm a

Szahara talaját, hogy hajókat vihessek az elszűnyedt tengerre. A civilizáció gyorsan meghódítja Afrikát, diadalmasan bevonul nemcsak a Szudánba, mely Afrika folyamrendszere miatt csak nehezen volt megközelíthető, hanem az egyenlítői Afrikába, a *terra incognitara* is, melynek buja tenyészeté eddig az emberiségre nézve hasztalanul szűnyedt saját tűzében.

— Dicső, nagyszertű! kiáltott fel Fritz, elragadtatva Arthur lelkesült szavai által.

— Akarsz-e résztvenni végső, nagy küzdelemben? kérdé most Arthur.

— Hogy kérdezheted ezt? Most is, mint mindenkor a tied, bámulód és igaz jó barátod vagyok.

A két barát melegen szorított kezét.

Innéttul a tevékenységnek, soha nem szűnetelő munkának új korszaka következett. A munka érezte a fájdalommentesítőt, sebhegesztő hatását Arthuron is. Nagy szerencsétlenségének szomorú képére mindig sürűbb fátyol borult. A hatalmas tetterő, mely mellét és izmait feszítette, mindinkább kiölte belőle a nagy csapások által összezuzott szív sentimentalismusát. A szabad mozgás, munka és az ősi természet közvetlen hatása alatt új pezsdülésre ébredt életerő hatalmas működésbe hozta organismusát. Az a baljóslatu felhő, mely hónapokon át úgy vette körül homlokát, mint a köd a havasok koronáját, ritkán, s akkor is csak futólag jelent meg. A nagy sikerek, melyeket a természet hatalma ellen, ugyancsak a természet erőit használva fel, kivivott, a diadalmas önértet napjának sugaraival azonnal szétoszlatták azt.

Neki, aki meg tudta találni a Földközi-tenger mélyében az elszűnyedt tengerrel való összekötő

csatornát, könnyű volt levezetnie a Csad-tavát az elsüllyedt tengerbe, azon sziklafolyosó kimélyítése és kiszélesítése által, melyen át, a socialisták elől menekülve, társaival az elsüllyedt tengerre jutott. A Szahara talajának áttöréséhez óriási furókat készítettetett. Az átfurással azonban késhetett. Sürgebb dolga volt a szaharai vasutnak az egyenlítő felé való kiépítése.

Az európai árukat, úgy e vasuton, mint az elsüllyedt tengeren csak a Szudánig lehetett szállítani. A forgalmi utat, s a civilizációt azonban ő messze be akarta vinni Afrika belsejébe. A vasut kiépítésével azonban egyéb célja is volt. A nemesfémek uralmát csak úgy buktathatta meg, ha tömegesen képes azokat Európába szállítani az eruptió helyéről. Ép azért a vasutnak el kellett érnie azon vidéket, hol az aranyvulkán működni fog.

---

2. Fatima szerelme.

E munkálatok nem engedték, hogy Arthur soká egy helyen tartózkodjék. Fritz és Fatima, továbbá az öreg János mindig követték őt.

Fatima folyton megőrizte Arthurral szemben tartózkodását. A derék leány természetes ösztönénél fogva érezte, hogy Arthur gyógyuló testi organismusában legtovább marad betegen szive. E szív sebe behegedt ugyan; de a hatalmasabb érzelmek következtében támadt convulsió felszakíthatná azt. Ép azért óvakodott megzavarni azon apathiát, mely uralmat vett Arthur szive felett, s mely apathia

annyira szükséges a gyógyuló testi és lelki szer-
vekre nézve.

Ez azonban nem akadályozta, hogy Arthur gyengéd figyelmének, önfeláldozó gondoskodásának mindazon csodáival vegye körül, mely csodák mivelésére csakis a szerelmes nő képes, aki a szerelemnek, s a szerelem által él. Arthur, habár tán nem méltányolta kellőleg a szerelem e csodáit, érezte, hogy azon sajátságos légkörben él, melyet egy hű, figyelmes, szerető asszony tud csak támasztani szerelmének tárgya körül. Ez a légkör langyos, meleg, illatos, s valami sajátságos, ingerlő és mégis bágyasztó, finom anyaggal van telítve, mint megtelíti a trópusok levegőjét — ozonnal a villamosság.

Arthur a pusztai életben kevés kényelemhez szokott. Mióta azonban Fatima vele volt, lassankint azt tapasztalta, hogy el van kényeztetve, s az életnek bizonyos apró kellemei nélkülözhetlenekké lettek rája nézve. Ritkán kellett azokat nélkülöznie. Bárhol járt, bármely égalj alatt tartózkodott, embertől lakott, vagy lakatlan vidéken, az afrikai benszülöttek primitív városaiban, vagy az őserdőkben, majd mindenütt kényelmes, boldog ott-hont, s ez otthonban szelid, gondos nőt talált, ki önfeláldozó fáradozásainak fejében még elismerő szót sem, annál kevesbé követelt csókot, szeretmet, gyönyört keltő ölelést.

Fatima eltanulta az európaiak bizonyos szokásait, hogy Arthur természetes légkörében élhessen. Az európai nők öltözetét, a forró égaljhoz alkalmazva viselte. Mielőtt szerelmes lett Arthurba, nem szégyenlette félmeztelenségét. Most pirulással töltötte el a gondolat, hogy Arthur valaha is látta, bronzfényű Venus-keblének gyönyörű halmait.

Megtanult írni, olvasni, hogy némileg kimű-

velje szellemét, mely oly gazdag volt természetes adományokban. Fritz volt oktatója.

A szerelmes nő azonban, ki meglepetésben akarta részesíteni Arthurt, ezt lehető titokban tartotta. Rejtegetett ő még más titkot is.

János urtól, ki Arthurt kísérte második afrikai utjában is, a magyar nyelvből vett leczkéket. János ur persze csak olyan szegedi magyarságra taníthatta; mivel azonban Arthurnak voltak magyar könyvei is, s János be tudta vezetni a magyarolvasásba, a nagy természeti tehetségekkel megáldott lány, éjjelt nappallá téve, megtanult magyarul olvasni, s egy kevéssé beszélni.

Mily lelki gyönyörtséggel képzelte el Fatima azt a meglepetést, melyet Arthurnak fog okozni, mikor elő fog állni magyar tudományával! Hogy kigyuladt az öröm tüze szemeiben, hogy emelkedtek felindulástól keblének duzzadt halmái, mikor erre a jelenetre gondolt!

S a meglepetés ideje nem sokára elérkezett.

Ha rossz idő volt, s nem lehetett a munkát folytatni, vagy ha Arthur, fáradságtól megtörve, pár napig pihenni volt kénytelen eltűrte, (eltűrte, ő, az elkényeztetett nagy gyermek!) hogy Fatima mulattassa. Ott hevert kerevetén, mint egy keleti kényur. Fatima volt az odaliszk, a mulattató.

Hejh, hogy tudta volna mulattatni, kéjjel, gyönyörrel megrészesíteni ez az élvre teremtetten isteni asszonyt azt, a kire szerelmesen néz, a kinek átadja magát!

Ámde Arthurra óvakodott szerelmesen nézni, óvakodott átadni magát. Fatima szerelmet követelt szerelem, s a nyujtott gyönyörök fejében. A szerelem rá nézve oly feltétlenül parancsoló törvény, mint a világegyetemre nézve a nehézkedés törvénye. Ha Arthur szerelmesen fog rája pillantani,

hajh, hogy engedi akkor kicsapni szemein, a lélek e nyílásain át, azt az emésztő lángot, mely egész lényét égeti. Ha Arthur szerelmes ölelésre fogja kitérni karjait, hajh, hogy fogja magát Arthurra vetni, hogy fogja őt átkarolva tartani, hosszuan, végtelenül, hogy fog egy perc alatt elkárhozni a szenvedély izzó, édes poklában és üdvözülni a szerelem gyönyöreinek menyországaiban!

Ámde Arthur, az érzéketlen szikla, nem pillantott rá szerelmesen, karjait nem tárta ki ölelésre. Arthur nem rég még más valakinek szemeibe, s e szemeken át más örvénybe, fájdalommal és gyönyörökkel telített szédületes mélységbe pillantott. Karjai más kebelt, egy felejthetetlen, hófehér édes asszonytestet öleltek át. Bár szíve hajótörést szenvedett, bár szörnyű csalatkozás rázta fel boldog álmódosásából, még most is azon szédületet érezte agyában, mely elfogta akkor; testén még most is azon érintés gyönyörének villamfolyama futott át, mely minden ízében zsibongott a homok-sirban, s Tripolisban, midőn szerelmét megvallotta.

Arthur szidta, átkozta magát, hogy még most sem képes kibontakozni azon kötelékekből, melyekkel megkötözte Olga, ki azóta más nejévé, hajh, tán „boldog“ nejévé lett; ki őt cserben hagyta, megcsalta, kit meg kellene átkoznia, s mégis áld; s kit gyűlölnie, megvetnie kellene, s mégis (volt lelke bevallani magának!) szeret, imád. Hányszor tett összehasonlítást Olga és Fatima közt. Ez összehasonlítás mindig Fatima javára ütött ki. Olga a művelt nők példányképe. Szelleme eléri a férfi szellemét legmagasabb röptében is. Minden ismerettel bir, amivel birhat a férfiú. Lelke férfiúi lélek a leggyönyörűbb asszonytestben. Hajh, de ép azért, mert egyenlő színvonalon áll, nem képes felolvadni a férfiú lényében, nem tud megolvadni,

áthasonulni a szerelem tüzeiben. Egyénisége van, s így nem lehet egy testté, egy lélekke a férfival. Nem tud csak a szerelemnek, a szerelem által élni. Vannak eszméi és céljai. Olga nem valódi nő, kinek a szeretett férfiú istene, mindene.

Hát ez a másik?

Fatima a valódi nő.

Nem versenytársa, hanem kiegészítő része a férfinak. A szerelem légköre. Ezt szíja magába, ezt leheli ki. A szerelem által él. Valamint a test nem élhet levegő, úgy az ő lelke nem élhet szerelem nélkül. A szerelem rá nézve nap, mely nélkül elhervadna. A szerelem melegíti fel vérét, s képezi azon indító erőt, mely szellemi és physikai organismusát működésbe hozza. Ha megszűnnék Arthurt szeretni, megszűnnék egyszersmind élni. Nála a szív nemcsak az érzés, hanem egyszersmind a gondolkodás szerve. Szívével nemcsak érez, de gondolkodik is. Nem esztétől, hanem szívtől kér tanácsot, s amit szíve jónak, helyesnek tart, azt követi. Hibázhat, tévedhet, de tévedése magasztos, mert a nemes érzelmek dicsfényvel veszik azt körül. Fatima akit szeret, annak egész lényét átadja minden feltétel, minden kikötés nélkül. Teste, lelke, minden gondolata, szívének minden dobbanása a szeretett férfiúé, legyen ez bár a legdicsőbb, vagy a legnyomorultabb, mindenki által megvetett. Neki a bírálat, összehasonlítás nem jut eszébe. Akinek ő szívét adja, az rá nézve, a teremtés legfőbb remeke. A szerelem rá nézve egész világ. Ebben a világban a szeretett férfi az egyedül uralkodó király, maga az Isten. Fatima szerelme több, mint szerelem: vallás. Fatima bálványimádó. Bálványa szerelmének tárgya.

Az a bálvány azonban, kit a szegény leány imádott, époly kegyetlen volt, mint egy kőbál-

vány, mely előtt a vad népek vetik porba magukat.

Ott hevert kerevetén, némán, mozdulatlanul, míg Fatima imádkozott hozzá. Szívében azonban heves küzdelem folyt. Szemrehányásokat tett önmagának gyengesége miatt, hogy még mindig elvesztett üdvét siratja, pedig csak ki kellene nyujtania kezét, hogy egy jelenlevő, kínálkozó üdvöt érjen el.

Egy forró napon Arthur félig álmodva, félig ébren fektött kerevetén. Fatima mellette volt. Arthur kérte, hogy mondjon valami szép arab mesét. Fatima csintalan mosolylyal közeledett Arthur könyvvállványához, s kivett onnét egy könyvet. Arthur, kinek szemei be voltak hunyva, nem vette észre, mit mivel Fatima. A szerelmes lány egyszerre elkezdett mesélni — magyarul. *Vámbéry* keleti tündér-regéit olvasta.

Arthur meglepetve ugrott fel. Mintha nem akarna hinni füleinek; kételkedve, bámulva tekintett Fatimára, kinek arczán az üdvösség sugárzott, szemeiben a legszebb gyöngyök, az öröm sajtolta könnycseppek ragyogtak.

— Megtanultál olvasni! Megtanultál magyarul! Mikor, kitől tanultál? Miért titkoltad el? — O, lány, mily nagy a te szerelmed! kiáltott egy folytában Arthur.

Fatima nem volt képes szólni a felindulástól. Csak a könyvet tartotta Arthur elé. Keble lihegett. Szemei villamos fényben ragyogtak. Bronzbőre pirossá lett az aláfutott vértől. Félig nyitott ajkai csak suttogni voltak képesek. Arthur megértette e suttogást, pedig tán csak úgy gondolta, s a gyönyörű lány nem is mondta e szavakat:

— Megtanultam, megtanulnék mindent, a minék elsajátítására nő elméje képes — éretted. Jól

mondod, hogy nagy az én szerelmem. Nagyobb, mint a mindenség, forróbb, mint a nap és a földalatti tűz, tartósabb, szilárdabb, mint a világ építménye. Szeretlek életben, halálban. Szeretlek, bár nem szeretsz; sőt akkor is szeretnélek, ha gyűlölnél, megvetnél. Lelkem lelkedhez, testem testedhez van nőve örökre, felbonthatatlanul. Tied vagyok, mint a növény a gyökéré, mely által él, s melytől megfoszva elhervad. Tied vagyok, mint a világosság a napsugáré, mely nélkül az kialszik és sötétséggé lesz. Tied vagyok, mint a test a léleké, mely nélkül élettelenül roskad össze. Tied vagyok boldogságban, boldogtalanságban, dicsőségben, gyalázatban, bőségben, nyomorban, kétségbeesésben, áldásban, átokban, a földön és földalatt a sirban. A tied lelkem, a tied a testem. Ha szeretsz üdvözlök szerelmed által. Ha megvetsz, bár elkárhozom, de nem panaszkodom. Rabszolgád vagyok és te vagy az én szeretett, imádott uram.

Tovább nem suttogtak azok a félig nyitott, életteljes, vértől duzzadó ajkak. Nem suttogtak, mert Arthur ajkai tapadtak rájuk, hosszú, forró, az ég, a föld, az összes teremtés minden kékjét, minden üdvösségét magában foglaló csókban. A többi Fatima örömtől, gyönyörtől hevesen dobogó szívének dobogása mondta el Arthurnak. Ez megértette eunek a szegény, megkinzott, remény nélkül is szerető szívnek beszédét. Szíve válaszolt neki, mely ott dobogott a gyönyörű lány kéjtől lihegővonagló keblén.

XII. FEJEZET.

Arany-vulkán.

1. A kitörés előtt.

Valóban szerelem támadt-e Arthurban Fatima iránt?

Ki tudná ezt megmondani!

A gyönyörű arab nő lázas szenvedélyének tüze szükségkép megégette, nemessége, önfeláldozása kétségkívül mélyen érintette Arthur lelkét. Az érzékiség csábja, egy gyönyörű asszony kéjes légköre szintén okvetlenül gyakorolta befolyását Arthurra, bármily eszményi szerelmet érzett is Olga iránt, s bármily felületesen gyógyult be szívének sebé.

Fritz, aki Arthur kedélyének átalakulását figyelemmel kísérte s boldog volt, hogy barátját a közbejött események, s Fatima befolyása felrázták halálos apathiájából, felettébb rossz észlelő leendett, ha észre nem veszi, mily lázas örömmel veti magát Arthur a szenvedély árának hullámaiba, mint akar szándékosan elégni a szerelem gyönyöreinek izzó kemenczéjében. Arthur a szerelem gyönyörei által akart menekülni a szerelem gyötrelmeitől. Tapasztalva, hogy Fatima önfeláldozó szerelme meghatja lelkét, bájai felgyújtják véré, mint vízbefuló a mentő kezét ragadta meg Fatima kezét, hogy

a nemes lány kiragadja az örvényből, hova alábukott. Ezt a benyomást tette Fritzre Arthur kedélyének gyors átalakulása. S az olvasó, ezuttal, bizonyára hajlandó igazat adni Fritz barátunknak, bármily kevés jelet adta is az eddig éleslátásának s biztos tapintatának.

De habár Fritz eltalálta az igazat, felettebb tévedne, a ki önzésről s arról vádolná Barna Arthurt, hogy visszaélt egy nemes leány érzelmeivel, testi és lelki bájaival, csak azért, hogy ennek szerelme által védje magát egy másik szerelem ellen, s hogy őt csak eszközül használta fel.

Barna Arthur sokkal nemesebb, hogysen Fatimát pusztá eszközül használja, s elvesse őt, ha sikerült czélt érnie. Jól ismerte Fatimát. Tudta, hogy e hővérű arab nő szenvedélye, ha tápot nyer, óriássá fog növekedni, s olthatatlanul fog égni, míg csak önmagát fel nem emészti. A socialista telepen Arthurt pillanatra szintén megszedítették ugyan Fatima bájai; a varázs azonban sokkal rövidebb ideig tartott, hogysen a szenvedélyes lány végleg jogot formálhatott volna iránta. S már ekkor felébredt szívében a féltés szörnye; s csakis Olga megnyerő bánásmódja bírhatta a természeténél fogva nemes lányt érzelmeinek hősi feláldozására.

Most azonban, mikor Fatimában, ki azt hitte, hogy vizsontszerettetik, kiirthatatlan gyökereket vert Arthur iránt való szerelme, s midőn versenytárstól való félelem nélkül, nyugodtan adta át magát a szenvedély őrjöngéseinek és kihágásainak; most, midőn Arthur számtalanszor kijelentette neki, meleg ölelések, tüzes csókok, s a szenvedély lázas, izzó kitörései közepett, hogy szereti, s csak őt fogja mindig szeretni, Fatima nem áldozná többé fel magát a szerelem oltárán. Hejh, hogy védené ismét tulboldogságát, mint védi az afrikai nőtény-

oroszlán kölykeit a rabló ellenében. Aki eddig csak önmagának tudott keserű gyötrelmeket okozni, s csak önmagát tudta elítélni a reménytelen szerelem kétségbeesésének békés, türelmes viselésére, hogy tudná megölni, gyöngéd s mégis aczélos ujjaival megfojtani versenytársát!

Amde Fatimának nincs többé versenytársa. Olga meghalt Arthurra nézve. A halottaktól pedig nincs mit félniök az élőknek. Nem is félt Fatima. A szerelem boldogságát nyugodt öntudattal, lankadatlan hévvel, betelni nem tudó vágygyal élvezte, amire csak azok képesek, kiknek szíve alkalmas nagy szenvedélyek befogadására, s kik, mielőtt boldogokká lettek, érezték a szerelem gyilkos szenvedéseit, lemondtak, s csak mintegy a halál álma után ébredtek fel a szerelem üdvösségére.

Az imádott nőnek csak emléke élt Arthur szívében, mint él egy kedves felejthetetlen halott emléke szívünkben. A lelkünkkel összenőtt lélek elröppent, az imádott test porai összevegyültek a föld porával. Átkozzuk sorsunkat, hogy meg nem haltunk vele; de mivel élünk, bármennyire kitörülhetlenül él is emlékünkben a szeretettnek képe, végre mégis megkisértjük, hogy boldogok legyünk, a magunk módja szerint. Így volt Arthur is.

Átadta magát a kínálkozó gyönyörök szédtületes áradatának. Ha tán nem szerette is eszményileg, azon nemes, magasztos szenvedélylyel Fatimát, melyet Olga iránt érzett; de lelkében meg volt győződve, hogy Fatimát boldogíthatja. Afrikából sohasem tér többé vissza az európai társadalomba; a félbarbar lány iránti szerelme nem lesz tehát soha próbára téve. De különben is Fatima oly hasonlíthatlan testi és lelki bájakkal birt, hogy azok bármely versenyben diadalmaskodhattak volna. Érezte, hogy lelke mindinkább összező Fatima lel-

kével. Tudta, hogy nincs messze az idő, mikor szíve egészen kigyógyul, s az csak Fatima iránt érzett szerelmével telik be.

Koronként egy gondolat villámlott fel agyában: mi történnék akkor, ha Olga egyszerre megjelenék sátrában, miután elmenekült Európából, lerázva lelkéről előítéleteit, s testéről Hohenhaus herczeggel való házasságának bilincseit?

E gondolatra kezdetben nem nyomhatott el egy kéjes érzést; de azon mérvben, amint nőtt Fatima iránti szerelme, megijedt és félt ez eshetőségtől.

Ámde mosolygott e bohó gondolaton. Miként kerülne Olga Afrikába, miként hagyná el világát, melytől, mint a virág talajától, nem volt képes, a szerelem csábjai által vonatva sem, elszakadni.

Megnyugodott. Boldog volt. Fatima a szerelem örök csodáival vette körül. Mindig változtak, mindig megújultak azok. Nem unhatott rá azokra. Fatima mindig oly ingerlő, szédítő bájainak mindig oly mérvű birtokában maradt, mint akkor, midőn először átadta magát. Arthur boldog volt.

Boldogsága azonban nem akadályozta nagy munkájában. Szerelméből kétszeres erőt meritett. Fatima megosztotta vele fáradalmait. Együtt örült vele diadalainak. Embernél magasabb lénynek, fél-istennek tartotta őt.

Igy Fatimával karonfogva járta be Afrikát, s valósitotta meg céljait. A Szahara átalakulása, a Csad-tónak az elsüllyedt tengerbe való lecsapolása után, befejezést nyert. A Földközi-tengertől az egyenlítőig terjedő rengeteg continens képessé lett Európa összes lakosságának befogadására.

Arthur az emberiségsorsa iránt ekként megnyugtatta, hozzá láthatott arany-elméletének megvalósításához. A vasutat levezette nem ugyan az

arany-vulkán közelében, mely az egyenlítőn, a keleti hosszúság 11 fokán volt, — hanem az északi szélesség 5-dik fokáig. Ha tovább vezeti, a vulkán eruptiója esetleg lerombolhatta volna azt. Óriási vízvezető gépe már fel volt állítva, mely egy folyam vizét hajtandja fel a tűzhányó tölcserébe.

Elérkezett már az idő, hogy felgyujtsa azt a vulkánt, mely megnyitandja a föld legbelső részeit, hova eddig még ember sohasem hatolt le és planétánk kihűléseig nem is fog lehatolni senki.

Az aranyvulkán, mint az olvasó tudja, hat-hétezer láb magasra emelkedett a körüle elterülő fensíkon.

E tűzhányó tölcseré tizezer lábra nyult le és majdnem egészen tele volt vízzel. Tizezer láb mélységben volt a vulkán-csatornát eltorlaszoló szikla.

Évezredek előtt alhatott ki, mert körülötte nyoma sem látszott a vulkánikus kitörésnek. A láva-közetek szétmorzsolódtak; csak a porondban, s még a mellette elterülő nagyszerű vegetáció humusában is nagy mennyiségben található arany- és ezüstpor bizonyított Arthur feltevése mellett, hogy ez a vulkán valaha működött, s nemesfémeket olvadt és légnemű állapotban vetett ki az izzó kőzetekkel.

Arthur tudta, hogy a vulkán felgyujtása borzasztó katasztrófát fog előidézni. Épazért gondoskodott, hogy a földrengés és kitörés az afrikai benszülőttek közt pusztítást ne vigyen véghez. Bár e tájon csak igen gyéren laktak a benszülőttek, Arthur mégis felszólította őket, hogy költözzenek el a vulkántól messzebb fekvő tájakra; mert itt a környéken rettenetes istenitélete lesz. A benszülőttek nem foghatták fel, minő veszély fenyegethetné őket. Nem szívesen engedtek a fel-

szólitásnak: sőt boszut forraltak Arthur és társai, a fehérek telepe ellen.

Ez a kistelep a vulkántól félmérföldnyire, a fensik egy kissé emelkedettebb pontján volt. Innét fogja Arthur felgyújtani a földalatti poklot. Több mázsányi dynamit már elhelyezett a vulkán tölcserében, s hogy a víznyomás idő előtt fel ne robbanthassa, szilárd acél szekrényben eresztette le azt a 10.000 láb mély kráter fenekére. A szekrényhez sodrony volt erősítve, mely összeköttetésben állt a telepen felállított villanygéppel. Egy nyomás e gép billentyűjére villanyfolyamot fog vezetni a dynamitra. A tevőleges és tagadólagos villany tűzcsoókban fog egyesülni, a dynamit felrobban. És —

Ekkor fog kitűnni: jól vélekedett-e Arthur, midőn azt hitte, hogy a sziklatorlasz szétrobbantása után levezetheti a kráter vizeit a föld izzó belsejébe.

Mindent előkészítve és minden eshetőséget kiszámítva, Arthur elhatározta, hogy istenkisértő tervét másnap végrehajtja. A lenyugvó nap nyájában bucsuzott el a szép, tropikus vidéktől; bizonyára nem sejtette, hogy ahol ezek a pyramiszerű baobábfák, karsu pálmák ingatják feléje magas levélkoronájukat, s a hol a mahagoni-erdők sűrűjében oly nyugodtan és semmi vészről sem tartva csevegnek a tarkabarka madarak, holnap borzasztó pusztulás, s egy merész ember által felidézt földforradalom színtere lesz.

A végzetes nap előtti estét Arthur, Fritz és Fatima beszélgetve töltötték együtt. A telepet magas vasfa-kerítés vette körül, mely védelmül szolgált a vadállatok és emberi vadak ellenében. A „védfalaknak“ helyőrségük is volt. Azon munkások, kik Arthurt mindenüvé követték, némileg értettek a

fegyverforgatásához is, amire Afrika belső részeiben szükség is volt; mert nem egyszer megtámadták őket, munkájuk közben, vagy orvul, az éj leple alatt, a benszülöttek.

A telep zárt kapujánál a közvetve Arthur s közvetlenül János ur felügyelete alatt álló helyőrség felváltva őrködött. A sötétség leszállta után tiltva volt bárkit is bebocsátani, aki nem tudta a jelszót.

Ez este haragos szóváltás folyt le a kapu őre és egy bebocsátatást kérő egyén közt. A késői vendég, bár nem tudta a jelszót, minden áron be akart hatolni.

Ha a kapu nem a legszilárdabb vasfából készül, okvetlenül betörik vala a beeresztést követelőnek ökölcsepásai alatt.

Az ór már fegyverét akarta használni, midőn Arthur a zajra oda érkezett.

Mielőtt megpillantotta volna, már sejtette, hogy ki a késői vendég. Azok a kapura intézett csapások csak bizonyos brit ököltől származhattak. *John Bull* volt, ki midőn beeresztették, nem tudott hova lenni a viszontlátás nagy öröme miatt.

Tripolisból Angliába tért vissza, hogy felolvasásokat tartson az elstülyedt tengeren tett utazásáról. Nagy sikereket aratott, a legnagyobb angol városokban valóságos ovatioval fogadták a híressé vált reportert. A „*Daily News*” szerkesztősége diadalt ült.

John Bull azonban csakhamar beleunt az ünnepeztetésbe. Nem akart megpihenni babérain, melyeket mint az elstülyedt tenger felfedezésének első köztudomásra hozója és a tenger beutazója szerzett. Új tettekre, s új babérokra vágyott. Rá nézve Afrika volt azon föld, mely babérokat ter-

mett. Visszatért tehát Afrikába. Barna Arthur ekkor már szintén visszatért oda Németországból; de hosszú kutatásba telett, míg John Bull feltalálta őt. Ha biztos hirt kapott is Arthur tartózkodási helye felől, mire odaért, Arthur már távozott onnét.

Végre sikerült rátalálnia Barna Arthurra. Azért erőszakoskodott, hogy az őt beereszsze a telepre.

Arthur saját sátrába vezette a derék riportert, kire ott azon meglepetés várt, hogy Fatimát, ki a Csad-tó hullámaiban elmerült, életben, szebbnek találta, mint volt valaha. A boldog szerelem nemcsak megneemesíti az érzelmeket, hanem szebbé teszi a testet is. A boldog nők arca sajátságos fényben ragyog. Ez a fény, a szív boldogságának visszfénye, ragyogott Fatima arcán is.

John Bull azonban nem azért jött a telepre, hogy a szép Fatimát bámulja. Hirét vette, hogy Barna Arthur ismét valamely nagyfentosságu felfedezésen fáradozik. A német forradalmi kormány és Fritz sokkal inkább titokban tartották Arthur tervét, hogysem az idejekorán kiszivároghatott volna. John Bull tehát csak a találgatásnál maradt.

Barna Arthur nem tartotta szükségesnek a további titkolózást. Képzelteti az olvasó John Bull barátunk bámulatát, mikor Arthur beavatta tervébe, melynek megvalósítása küszöbön állt.

Felugrott, hogy a csodás hirt megtávirja lapjának. Arthur azonban visszatartotta. A terv megvalósult előtt senkinek sem szabad arról értesítenie. Arthur biztosnak tartotta ugyan a sikert; de végre is közbejöhet valamely tényező, melylyel nem számolt.

Megmutatta John Bullnak a villanytelepet,

mely a dynamitot meggyújtandja, s egy másik villamdelejes eszközt, mely a vizemelő gépet hozandja működésbe, hogy az egy egész folyó vizét hajtja a tűzhányó tölcsérébe, pótolva ekként a föld mélyébe süllyedő vizeket. E villamdelejes eszköz egyszerűsmind elfogja zárni a vízvezetőt, ha már kellő mennyiségű viz jutott le a föld belsejébe. Ekkor a lehataló rengeteg víztömegek egyszerre gőzzé válnak, mire következik a földforradalom, az isten ítélete.

John Bull bámult Arthur felfedezésén, hogy a vizet oly nagy mélységekbe lehet levinni, a nyomás növelése mellett, a nélkül, hogy az gőzzé váljék. Arthur kifejtette előtte a víz azon tulajdonságát, hogy nagy nyomás alatt nem válik gőzzé.

— Egy tizezer láb magas, öt láb átmérőjű vizoszlop pedig tizenhat millió hatszázezer vámfont súlylyal bir még tiszta állapotban is. Egy négyszögűvályk területre tehát ez oszlop $46\frac{1}{6}$ atmoszfera nyomást gyakorol. S ugyanazon mérvben növekszik a nyomás, a mint magasabb lesz a vizoszlop. Ily nyomás alatt nem lehet gőzzé a viz.

John Bull belátta Arthur számításainak pontosságát. Égett a vágytól, hogy a rettenetes kataklizma mielőbb bekövetkezzék. Mily látvány lesz ennek a tűzhányónak kitörése, mely a föld központjából ragadja ki a viharzó romboló elemeket!

— Ezt a látványt csak távolból szemlélhetjük büntetlenül, jegyezte meg Arthur.

— E pontról, mely csak félmértföldnyire van a teleptől, teljesen élvezhetjük a nagyszerű látványt, szolt John Bull.

— Veszély nélkül egyikünk sem maradhatna itt, veté ellen Arthur. A telep korán reggel öt mértföldnyi távolságra költözik; csak magam ma-

radok itt, s miután a dynamitot felrobbantottam s a vizemelő gép működését megszüntettem, magam is sietve távozom.

— Hiszen a tűzhányók kitörését napokon át tartó földrengések előzik meg; így még várhatunk.

— Itt gyorsan következik be az erupció; mert roppant mennyiségű víztömegek rohamosan válnak gőzzé. S hogy mily romboló hatása lesz az erupciónak, azt előre megközelítőleg sem lehet kiszámítani. Attól tartok, hogy öt-hat mértföldnyi távolságban sem leszünk biztonságban.

— A földrengéstől?

— Nem. A földrengés ki fog terjedni egész Afrikára, sőt tán még más világrészekre is. De a földrengésnél nagyobb veszélyt fog képezni a lávahamu; sőt attól is lehet félnünk, hogy a tűzhányó környéke, mint valami földforradalomban, rohamosan átalakul.

E pillanatban berohant valaki a sátorba.

Fritz volt, kinek arcán ijedtség tükröződött.

— A benszülöttek meg akarják támadni a telepet! kiáltott. A telep körül van véve.

Arthur felugrott, s kirohant, hogy meggyőződést szerezzen Fritz állítása felől.

John Bull előrántotta revolverét, s Fatima mellé állt, hogy védje őt ha megtámadják.

Fatima azonban mosolygott. Megszokta ő az ily veszélyeket. Félelmet sohasem ismert még akkor sem, midőn nem szeretett és szerelme nem volt viszonzva. Miként félne most, mikor Arthur mellett van!

Barna Arthur csakhamar visszatért. Megerősítette Fritz állítását. A benszülöttek a telepre amugyis haragudtak, Arthur felhívása miatt pedig — melynek indokát nem értették meg — bo-

szut forraltak. Vagy ezeren vették körül a telepet. A védők (Arthur fehér munkásai) alig voltak százan. Munkálatainak befejezte után a többi visszaküldte a szaharai telepekre. A vasfa-kerítés jóideig ellen fog ugyan állni, s a védőknek jobb fegyverzetük volt; így a védelem sikerre való reménnyel kísérthető meg. Ámde Arthur lehetőleg kártolni akarta a vérontást. A vadakat távozásra szólította fel; midőn azonban ezek nyíl és puska lövésekkel válaszoltak, parancsot adott embereinek, hogy az erőszak ellen erőszakot szegezzenek; de csak akkor löjjenek, ha a vadak a magas kerítésen át akarnak ugrani, vagy rést akarnak törni.

Midőn Arthur sátrába visszatért, már hangzottak a belülről kifelé tett lövések, s János ur tüzet rendelő parancsszava, ki most valódi elemében, ütközetben volt.

A vadak belátva, hogy nem egykönnyen boldogulnak, pokoli tervhez folyamodtak.

A telep körül roppant mennyiségű száraz galyat, szalmát stb. kezdtek felhalmozni.

Ez a haditerv kétségbeejtő volt a védőkre nézve. Mielőtt a máglya meggyulad, megkísérthetik a keresztültörést, habár az ellenfél tulsulya előreláthatólag megsemmisíti őket. De ha ez a máglya, mely az egész telepet körülvette, égni fog, lehetetlen lesz menekülniök. Valamennyien el fognak égni.

Itt gyors határozatra volt szükség. John Bull kínálkozott, hogy Arthurral a kitörés élére áll. Fatima természetesen szintén Arthur mellett lesz.

Ámde Arthur nem gondolt a kitörésre. Belátta, hogy a legvakmerőbb bátorság sem mentheti meg őket. Mind el fognak hullani a vadak nyilai, golyói és lándzsái alatt.

Ő más eszközhöz folyamodott.

Midőn a vadak diadalordítása már jelezte, hogy a máglya építése be van fejezve, akkor Arthur rendezett különb tűzijátékot a vadak, mint ezek akartak rendezni az ő számára.

A villanytelep billentyűjére Arthur egy nyomást tett.

Ugyanazon pillanatban mély, tompa, de mégis fulsíkító és velőt rázkódtató csattanás hallatszott fel a föld gyomrából. A föld megingott, úgy hogy mindenki elesett. A következő pillanatban a tűzhányó kupja, mely a telepről jól látható volt, kigyuladni látszott, alólól élesen megvilágított víztömegek repültek a magasba, hol milliárdnyi cseppekre válva szét, vörös, fehér, kék, zöld, a szivárvány minden színében tündöklő gyémánt-eső alakjában hulltak alá.

Ez a nagyszerű tűzijáték alig tartott néhány másodpercig s aztán ismét sötét lett.

De teljesen elég ideig tartott arra, hogy az ostromló vadakat megfélemlítse. Ezek a földre vetették magukat, félelmükben ordítottak. Azt hitték, az istenség boszuja készül sujtani őket, ki a fehérek szövetségese. Midőn az éj fátyla ismét a láthatárra borult, a vadak, kábultságukból magukhoz térve, elrohantak a vész eme színhelyéről.

Arthur most a körmáglya eltávolítására hitta fel embereit. Attól tartott, hogy a vadak még visszatérnek, s végrehajtják tervüket.

Az olvasó könnyen kitalálja, mi volt azon tűnemény, mely az ostromló vadakra rájlesztett.

A vulkán még nem tört ki, hanem csak a dinamit robbant fel. A tizezer láb magas vizoszlopot nem vethette ki a kráterből, hanem annak csak egy kis részét. Ereje tehát kétségkívül lefelé, a kráter csatornáját záró sziklák ellen irá-

nyult. A dynamit lángja volt az, mely a magasba lökött víztömeget megvilágította.

Most az volt a kérdés, vajjon a dynamit ereje áttörte-e a sziklatorlaszt. Ha igen, úgy a rengeteg vizoszlop gyorsan rohan a föld mélyébe, s helyét pótolja az emelőgép által a kráterbe vezetett folyó vize. Arthur a robbanás után rögtön működtette a vizemelő gépet. De vajjon szabályos lesz-e működése, s nem hatott-e rá kártékonyan a robbanás?

Azon körülmény, hogy a dynamit felrobbanása után csend állott be, Arthur tervének sikere mellett bizonyított.

Ha ugyanis a sziklatorlaszt elhárította az explosió, s a vizoszlop lefelé rohant a kráter csatornáján, az alsó víztömegek pár perc alatt szükségképpen oly nagy mélységre jutottak, hogy gőzzé kell vala — a magas hőfok miatt — válniok, ha a vizoszlop nyomása, a beömlő új víztömegek következtében, nem növekszik arányosan.

A főkérdés azonban az volt: a robbanás elhárította-e a szikla-torlaszt? Mert ha nem hárította el, úgy a vulkán hallgatása szintén természetes.

Erről Arthur csak tapasztalat által győződhetett meg. Fel kellett mennie a vulkánra, hogy lássa a tölcsért, s a vízvezető működését. John Bull, Fatima, sőt Fritz is vele akartak menni. Ez a kirándulás azonban a legnagyobb veszélyekkel járt. Ha ugyanis bármely ok, p. o. a vízvezető működésének megszűnte miatt akkor következik be vulkánikus eruptió, midőn a tűzhányó tetején, vagy közelében vannak, a katasztrófa áldozataivá lehetnek. A veszély azonban nem tarthatta vissza sem John Bullt, sem Fatimát.

Fatima azt válaszolta, hogyha veszély van, e

veszély Arthurra nézve is fenforog, s ez esetben az ő helye Arthur oldala mellett van.

E válasz döntő volt.

Arthur, John Bull és Fatima társaságában indult el a vulkánhoz; de Fritzet a telepen hagyta, kire rábízta, távollétének idejére, a telep feletti parancsnokságot. Katonai tanácsadó gyanánt János urat adta melléje. Figyelmeztette Fritzet, hogy a vadak visszatérte esetén fegyveres erővel védje a telepet.

A tűzhányóra feljutva örömmel constatalta, hogy terve legjobb uton haladt előre a siker felé. A vizemelő másodperczenként 1000 köbméter vizet vetett a kráterbe, valamivel többet, mint a mennyi ugyanazon idő alatt lesúlyedt a föld mélyébe; mert a tölcser nemcsak teljesen megtelt, hanem a beömlő viz egy kis része lefolyt a színig telt kráter külső oldalán.

— Mennyi viz hatolt eddig a kráterbe? kérde Arthurtól John Bull.

— A dynamit robbanás esti $\frac{1}{2}$ 9 órakor történt, s így a viz ez időtől fogva egész éjfélutáni $\frac{1}{2}$ 4 óráig (a mikor a vulkánra feljutottunk) folyton ömlött alá a mélybe. E perczig tehát 25.200,000 köbméter viz hatolt a földbe, nemis számítva az eredetileg létezett 10 ezer láb magas vizoszlopot. Ez a rengeteg víztömeg, ha mindenütt akadály nélkül egyenlő szélességű csatornán hatol vala, már 225 mértföldnyire jutott volna le; mert a vulkánscsatorna szélessége a fenéken, hol a dynamit felrobbant, átlag huszonöt négyszögméter volt. De mivel a föld mélyébe hatoló vulkánscsatorna lefelé valószínűleg tágul, s több csatornára oszlik, a víztömegek sem hatolhattak ily rengeteg, a földgömb felátmérőjének felét megközelítő mélységbe, a mire különben szükség sincsen.

— S ha a vizemelő gép megszűnik működni, a föld mélyébe hatolt rengeteg víztömeg gőzzé válik? — kérde John Bull.

— Gőzzé; mert a nyomás nem növekszik a víz lefelé hatolásával egyenlő arányban.

— Ekkor borzasztó rázkódásnak kell bekövetkezni.

— Ugy van. A több mint 25 millió köbméter vízből rohamosan kifejlődő gőzök 2500 millió köbméter tért akarván elfoglalni, borzasztó nyomást fognak gyakorolni a föld kérgére, úgy hogy a föld belsejének reactióját diadalra segítik a kéreg actiója ellenében. Ép ezért e végzetes perczen távol kell lennünk a tűzhányótól. Most pedig térjünk vissza, hogy a telep lakosságát elvonulásra bírjam.

E pillanatban távoli lövések hangzottak. A sötét éjben látni lehetett a löfegyverek fellobbanását azon a tájon, ahol a telep volt. Kétségkívül ismét a vadak ostromolják a telepet, kik, miután a tűzhányó elhallgatott, s nem adott több életjelt magáról, visszatértek, hogy eredeti szándékukat megvalósítsák.

— A telepet megtámadták. Siessünk. Talán segítségükre lehetünk barátainknak! kiáltott Arthur.

Lehető gyorsan szálltak le a tűzhányóról, ebbe azonban mégis egy óra telt. A hegy és a telep közt mint az olvasó tudja, félmérföld távolság volt. Arthur, John Bull és Fatima, kik fegyverüket magukkal hozták a telepről, óvatosan, de azon határozott szándékkal indultak neki az elválasztó térnek, hogy ha megtámadtatnak, védni fogják magukat. Sőt — a bozótban — hátulról támadva meg — remélték, hogy zavarba hozzák a vadakat.

Minél közelebb jutottak a telephez, a harczizaj annál jobban kivehetővé lett. Többé nem volt kétséges, hogy a telepet ostromolják. Egyszerre földrengető ordítás hangját hozta a lengedező szél.

— A vadak elfoglalták a telepet! Kiáltott Arthur. Gyorsan! Tán még megmenthetünk valakit.

A kis csoport rendkívüli gyorsasággal hatolt előre.

Nem érték el a telepet.

Mikor vagy ezer lépésre lehettek attól, a föld belsejéből, rémes, a világegyetemet megrázó csattanás hallatszott. Erre egy pillanatnyi nyugalom következett. A következő pillanatban azonban a talaj oly lökést kapott, hogy minden tárgyat, így három ismerőstünket is legalább harmincz láb magasságba vetette fel.

Arthur, Fatima és John Bull eszméletlen állapotban jutottak vissza a sarkaiból kivetett földre. Nem látták, nem hallották, ami az első lökés után következett.

---

2. A kitörés. — Aranyláva.

Arthur, John Bull és Fatima, nem láttak, nem éreztek. Ez tán szerencséjük volt. Földi szem nem leendett képes szemlélni azt a látványt, földi érzékek nem leendettek képesek elviselni azt a convulsiót, az elemek ama szörnyű tusáját, mely a föld mélyének első dördülésére, s a talaj első megrázkódására következett. Csak isteneknek való látvány, istenek számára kínálkozó élvezet lehetett az. Nem volt távolság, nem volt magasság, a hon-

nét a földgömb szilárdságára és tartósságára vonatkozó hitet megsemmisítő kataklizmát ember büntetlenszemplélhette volna.

Az első pukkanásra és mindent felforgató rázkódásra következett egy második, harmadik — századik. Az utolsó földforradalom óta nem volt ehhez fogható rémületes hangzavar.

Ha a világűr léggel van tele, e pukkanások rettenetes dőrejét meghallották volna a holdban és a közeli planétákban. Az egész földgömbön mindenütt hallották azokat, mindenütt érezték az irtózatoss földrengést. A földgömb szilárd kérge, ez a biztosnak hitt alkotvány, melyre az emberek házakat, dőmokat, pyramisokat — büszke elbizakodásukban — örökidőre építettek, mint kártyavár ingott, reszketett.

Végre egy utolsó pukkanás, a világ építményének összedőléséhez méltó recscsenés következett. A föld mélyében létező rengeteg s Arthur által felidézett erők ebben a pukkanásban akarták kifejezni iszonyu hatalmukat. Mintha a föld rossz szelleme ordított volna diadalt, hirdelve, hogy győzedelmeskedett a föld jó szelleme felett. A föld kergét valami világátalakító hatalom, irtózatoss erővel lökte felfelé.

Ha halandó nézheti vala az elemek e rettenetes tusáját, meglepő, vérfagyasztó dolgokat látott volna. A vulkán, mely eddig alig emelkedett felül a 6000 lábbon, szemlátomást növekedett. Ember soha sem látta még a fű növést sem, s itt tanuja leendett, hogy a hegyek nőnek. Azok a szirtcsucok, melyek alig voltak a vulkán lába felett pár ezer lábra, egyszerre szédületes magasságra szöktek fel. A kráter felső nyílását rejtő kup pedig messze felülemelkedett a felső vonalon. Vagy huszezer láb isteni magasságban veszett el.

A felkelő nap első sugara egy hegyóriás *hókoronájára* esett, ott, ahol tegnap még csak egy szerény hegy emelkedett a fensik fölé.

Ez a hegyóriás azonban ingott, reszketett, nyögött, százezer mázsás sziklái gurultak a feneketlen mélybe, csattogva, dübörögve, mindent papirossá lapítva, pozdorjává törve. Hókoronás kupja egyik pillanatban beomlott, a másik pillanatban ismét még magasabbra felemelkedve büszkélkedett. Minden pillanatban azt lehetett várni, hogy a természet erőinek e csodálatos alkotmánya, mint gyermekjáték összeomlik.

Nem omlott össze.

Sőt csakhamar szilárdan látszott állni. Az elemek rémületes csatájában szünet állt be. A felkelő nap nem látta többé ama fensikot, hol a tűzhányó állt, annálkevésbé látta Arthur és társainak telepét. A fensik helyét köralaku hegyecsoport foglalta el, s e kör közepén meredt égre a hóval fedett hegyóriás.

Hogyan került a hó ama hegyóriás kupjára.

A hóvonal a trópusok alatt 18,000 lábnál kezdődik. A kataklizma következtében támadt hegy magasabbra emelvén kupját a hóvonalnál, a léghen rejlő fagyos vízpárák lerakodtak rá. De vajjon felülemelte-e kupját a hóvonalon?

Egyszerre eltűnt a hókorona, a víz patakokban omlott le a megmérhetlen magasságból. A nap olvasztotta fel a rögtön támadt hótömegeket?

Nem a nap! Tehát mi?

A következő pillanatok válaszoltak e kérdésre.

A földépitményt megrázkódtató dörgés újra kezdődött. A hegyóriás ismét ingott, reszketett, nyögött. Kupjából, egy recscsenés és részleges beomlás után, iszonyu zugással, fekete füstoszlop

tört elő, úgy emelkedve a légbe, mint egy fenyőfa, alól keskenyen, s felfelé mindinkább kiszélesítve.

A 6000 láb tűzhányó helyét elfoglalta egy huszezer láb magas vulkán! Ez a vulkán működni kezdett. Azért olvadt le kupjának hókoronája.

A füstözönt nyomon követte a hamuözön. A magas hegy a kupjából kiemelkedő füst- és hamuoszloppal meglepő látványt képezett. Mintha a föld forrongó, szétpukkadással fenyegető kazán, s e kazán kéménye a tűzhányó lett volna.

A hasonlat a jelen esetben physikailag is találó; mert mióta a füst- és hamuoszlop kitört, a föld mélyének forrongása alábbhagyott. Szürke-fekete felleg borult az égre. Szürke-fekete anyag — vulkánhamu — töltötte be a léget. A felkelő nap daczára sötét éj borult a láthatárra.

A sötétség azonban csakhamar véget ért. A vulkán tölcseréből kivetett fekete tömegekre éles világítást reflectált a föld izzó belseje. Pár perc múlva, mintha máglya gyuladt volna ki a széditő magas hegyormon, a kráterből rettentő tűzoszlop emelkedett ki. Egy pokol reflectálta veres tűzfényét a vulkán-hamuval borított égre. Ekközben a vulkán döreje és a földrengés alábbhagyott; de koronkint pukkanás hallatszott, mintha valamely óriási ostromágyuból történt volna lövés. Valóban, a vulkán *lőtt*. Ezer mázsás, vörösen izzó tűzgolyókat vetett megmérhetlen sebességgel, megmérhetlen magasságba. E tűzgolyók áttörték az égre boruló hamufátyolt, s midőn azon túl jutottak az aetheri magasságba, még ekkor is átragyogott intensív fényük a rengeteg távolságon, a hamufátyolon, s végre, emberi szemre nézve szinte elviselhetetlen szinpompában váltakozva, szétpattantak, fehér, kék, sárga, ibolya, zöld, vörös, összekeveredő,

majd ismét szétváló fénytömböket képezve visszatesek a földre. E golyók némelyike azonban mindig magasabbra emelkedve, végre, mint meteor, vagy hulló csillag ragyogva, eltűnt a kozmikus végtelenségben. Valóban tán meteorrá lett s a föld viszonzta általa a világegyetem ajándokait, a gyakran plánétánkra hulló lebköveket.

Ez az isteneknek való tűzijáték több órán át, tán egész nap tartott; a mennyiben nappalnak volt nevezhető ez az időszak, mialatt csak a vulkán világította meg a hamufátyol által borított láthatárt. Valóban, a nap leszállt, mikor a tünemény egyszerre rohamosan átalakult.

A hamufátyol szétfoszlott az égen. Megjelentek a csillagok. A vörös világítást intenzív sárga, majd ezüstfehérbe játszó világítás váltotta fel. Az ég csillagai majd aranysárgán, majd ezüstfehéren ragyogtak. Maga az ég sárga, majd fehéren izzó, reflectált fényben tündöklött. A vulkán krátere okozta e világítást, melyből váltakozva sárga és fehér, majd a kettőnek vegyülékéből származó sárgás-fehér fény lövelt ki.

Az ég ismét elborult; de most nem fekete-szürke, hanem sárga és fehér hamufátyol fedte be, melyre a kráter alólról sárgás-fehérben izzó fényt, mint fémkohóból reflectált. Egyszerre vihar támadt a magasban. A vizpárák összevegyülve a sárgafehér porral, sajátos színvegyületű fellegeket képeztek a kráter felett és a hegykup körül. Ezek a fellegek villámlottak, menydörögtek, villámaik lecsaptak a kráterbe, s a kráter visszavillámlott, visszamenydörgött a felhőkre. A zápor zuhogott. Kövér, forró vízcseppek sűrűen hullottak a földre. Ezek a cseppek sárgák és fehérek voltak. Talán a vulkán fénye kölcsönözte nekik e szint? Nem! E cseppek valójában sárgák és fehérek voltak!

Az égből *arany- és ezüstös* esett!

A tárgyak, melyekre ráhullott az eső, sárga és fehér színt kaptak. A vulkán környékén levő fák levelei részint aransárga, részint ezüstfehér színben tündököltek. S mind e tűneményeken átragyogott a krater intensív fénye.

De csakhamar ismét a krater lett a csodálatos látvány főtárgyává. Az ágyulövés gyanánt — de sokkal fokozottabb mérvben — hangzó pukkasztások ismétlődtek. A vulkán ismét lőtt. Lőtte, osztromolta az eget. Az ezer mázsás tűzgolyók ismét mint óriási rakéták, felrepültek a mérhetlen magasságba, áttörtek a sárga-fehér fátyolon, s vagy ezer darabra pattanva hullottak alá, vagy eltűntek a kozmikus végtelenségben. Csakhogy ezek a tűzgolyók többé nem veresek voltak, hanem gyönyörű sárga, vagy fehér fényben ragyogtak. Egy-egy sárga tűzgömb, amint felröppent az aetheri magasságba, nap gyanánt világította meg, nemcsak a láthatárt, hanem megvilágítani látszott a világűr. Majd mikor pillanatra szünetelt a krater fényáradata, s egy-egy ezüstfehér gömb emelkedett a zenith felé, azt lehetett volna hinni, hogy a tiszta, fehérfényű hold vonul át a látkörön.

Azok a sárga gömbök olvasztott *szinarany*, s ezek a fehér gömbök olvasztott *szinezüst golyók* voltak!

Az a sárga hamu, mely befedte az eget, rárakodott minden tárgyra, gázalakban kivetett, s a hideg atmoszférában, a lehülés következtében, tömörült *aranypor*; az a fehér fátyol az égen és földön, szintén gázalakban kivetett, s a lehülés következtében tömörült *ezüstpor* volt. Az eső cseppjeit ez a por festette sárgára és fehérre.

A kraterből, roppant mennyiségben, *arany- és ezüstláva* folyt. Ez a láva számtalan meggyuladt

patak alakjában szakadt a völgybe alá. Ezek a patakok sárga és fehér olvasztott érczet, folyó állapotban levő aranyat és ezüstöt vittek a mélybe. Egy-egy szikláról zuhatagban szakadt alá az olvasztott ércz. Ez a zuhatag majd sárga, majd fehér, majd hamusztürke fényt árasztott. *Arany, ezüst és platina zuhatag volt.*

Arthur istenkísértő terve tehát megvalósult. A föld ismeretlen mélyei csakugyan nemesfémeket tartalmaznak, s a mesterségesen felgyújtott vulkán kivetette e rengeteg fém-tömegeket. Vajjon az istenkísértő terv megvalósítója, a vulkán felgyújtója, Arthur, látta-e vakmerő terveinek megvalósultát?

Az olvasó kétségkívül sejti, miként következett be a kataklizma. Midőn a vadak ismét megtámadták a telepet, Fritz csakhamar belátta, hogy bármily szivós ellenállás sem menti meg őket. Társaiktól el vannak vágva, s ezek, ha segítségükre sietnek, a vadak hatalmába jutnak. Tapasztalatból tudta, hogy a tűzhányó dőreje mégrémiti a vadakat. Tudta, melyik csavart kell érintenie, hogy a kráterbe vizet vezető gép működését megszüntesse. Nem akarta ő felidézni a katasztrófát, hanem csak egy kis földrengést akart a vadak megfélemlítése céljából létrehozni. Feltette magában, hogy az első dördülés után azonnal működteti a vizemelő gépet, hogy a víznyomás megakadályozza a föld mélyébe jutott összes víztömegek gőzzé válását. Persze ő nem tudta, hogy ha felszabadítja, többé nem lesz képes megfékezni a természet hatalmas erőit.

Az első lövések kicserélése után, körülbelül azon pillanatban, mikor Arthur és társai a vulkántól lefelé indultak, megszüntette a vizemelő működését.

Hosszu időn át aggódva, izgatottan várako-

zott, míg a védfalon borzasztó harc folyt, s a puskalövések szakadatlanul ropogtak. Attól függött megmentésök, helyesnek bizonyul-e Arthur számítása, bekövetkezik-e egyáltalán, vagy kellő időben az explosio a föld mélyében?

Elmult félóra, elmult egy óra, s Fritz még nem érezte lábai alatt ingani a földet, nem hallotta a föld gyomrának fenyegető dörgését. Kétségbeesett. Lemondott. Azt hitte mindnyájan elvesztek. Persze ő nem tudta, hogy a vízemelőgép működésének megszüntetése után még sok időre van szükség, a míg a lefelé rohanó vizoszlop oly mélységbe jut, a hol a növekvő hőmérsék legyőzi a víznyomás erejét, mely e rettentő mélységekben ezer és ezer atmoszféra nyomással volt egyenlő.

Körülbelül másfélórára volt szükség, hogy a 25 millió 200 ezer köbméter viz által képezett ropant oszlop alsó része lejutott a kellő mélységbe, hol a ránehezkedő nyomást legyőzte a minden földi képzeletet túlhaladó hőmérsék. A vízgőzök most rohamosan fejlődni kezdtek. A lefelé törő vizoszlopot nem törhetvén át, neki feszültek a föld kérgének, s e feszülés csakhamar iszonyu rázkódást idézett elő. A mi erre — a vízgőzök rohamos fejlődéséhez képest — mindig fokozottabb mérvben történt, részint tudja, részint sejtheti az olvasó.

A kataklizma kitört. Fritz ekkor már nem ért rá visszafordítani a vízemelő gép csavarát. A vadak épen diadalt ordítva törtek be a telepre, mikor a pukkanás és a romboló rázkódás bekövetkezett. Az emberek harczának természetesen véget vetett ama rettenetes harc, melyet a természet erői vívtak. Az egész telepet, a sátrakkal, védfalakkal, s a küzködő ellenfelekkel együtt, ré-

mitő, ellenállhatatlan, világromboló erő kapta fel és ragadta a magasba.

Minden építmény romba dőlt. Mindenki eszméletét, s a legtöbb ember — védő és támadó — életét veszté. Széttépett, összelapított emberi hullák estek le a légből, hova a földrengés iszonyu lökereje felhajította azokat. A telep, a kataklizma előtt, a tűzhányótól félmérföldre, a fensik egy emelkedettebb pontján állt. Romjai most egy iszonyu magas hegy, a vulkán-óriás oldalán, legalább tizezer láb magasan voltak.

Arthurt, Fatimát és John Bullt szintén megfosztotta eszméletétől már az első lökés. Magasra felhajítva visszaestek a gyorsan emelkedő talajra, mely a felhővonalon rohamosan tulemelkedő vulkán oldalává lett.

Életüket vesztették-e? Nagyobb veszélyben bizonyára nem forogtak soha. A földrengés iszonyu lökereje, a magasba való felhajítás és onnét való lezuhanás száz élet közül kilenczvenkilencz esetben halálos leendett minden élő szervezetre. Ámde ott a hol ők álltak, a földrengés nem volt intenzív, mint másutt, s a talaj több láb magas, dus fűvel volt borítva. Midőn a földre visszahulltak, a vastag fűréteg megakadályozta, hogy összezúzzák tagjaikat. Csak eszméletüket vesztették.

Meddig maradtak ez állapotban?

Az óriási s kezdetben ingadozó vulkán már rég szilárdná lett; a füst-kitörésnek, a kő, vas és rézláva ömlésének már rég vége lett, s ismerőseink még mindig önkívületben voltak. Az arany és ezüstitáva már régóta patakozott le a vulkán oldalain, a kraterből kitörő arany és ezüstgázak már vastag arany-ezüst-porrétegekké sűrűsödtek a föld felszínén, mikor először is Arthur megmozdult, életjelt adott magáról. Majdnem vele egy-

idejüleg ébredt fel, tért vissza a halál küszöbéről Fatima is. Lelke, mely már a tulvilág előcsarnokában állott, megsejtette, hogy Arthurja e világban maradt. Ő sem halhatott meg addig, míg Arthurja él. Mihelyt az élet tudata megvilágította kábult agyát, s karjait képes volt mozgatni, Arthurját kereste, s átölelte őt. Arthur, teljes eszméletre, Fatima karjai közt jutott.

Kezdetben nem emlékezett, hogy mi történt velük. Utóbb azonban elméje képes volt az emlékezésre és reflectálásra. Csakhamar tájékozta magát és tisztában volt helyzetükkel.

Mintha alatta ismét megrázkódott volna a föld, kipattant Fatima karjai közül. Örjögő öröm fogta el szívét. Arcza sugárzott a büszkeségtől, a diadal érzetétől. Terve megvalósult. Az a vulkán-torok, ott a szédítő magasságban feje felett nemesfémeket vet ki magából, azok a kráter felett támadó felhők, ködpárák, arany és ezüstgázak.

Az ő első világos érzelme az öröme érzete volt. Fatima a szerelem érzelmeivel ébredt fel, valamint ez volt a kataklizma előtt utolsó érzelme is. Midőn azonban Arthurt felugrani, s egy közeli sziklára látta állani, a valóság, a természet nagy tünetei rá is benyomást gyakoroltak. Szemei láttak. Látták azon nagy átalakulást, mely önkivületük alatt végbe ment. Látták a fényes tömegeket kivető magas hegyormot, az alárohanó tűzfolyamokat, melyek egyike egész közelükben zuhogott lefelé.

Fatima, ki mindezt nem értette, s bár tudta, hogy Arthur nagy dolgokat forgat elméjében, e csodákat nem sejtette, megborzadt. Ijedtében felsikoltva rohant Arthur után, ki észrevéve a közelükben levő tűzfolyamot, a szikláról lesietett és a folyam felé tartott. Fatima elérte őt a tűzfolyam partján, mely világolt és perzselő forráságot áraszt-

tott ki magából. Karjai közé vetette magát; ő ki eddig nem ismerte a félelmet, reszketett, s Arthur mellén keresett a rémes látományok ellen menedéket. Arthur átölelte. Édes, biztató, bátorító szavakkal megnyugtatta.

— Félelemre, mondá, nincs okod, hanem csak az örömré, büszkeségre. Majd lelkesülten folytatá: Ez az átalakulás, ez a rengeteg hegy itt, az én kezem által vezetett természeti erők műve. Az én művem. Az a fényes tömeg, mit ez a hegy kivett magából arany és ezüst. Ez a sárga tűzhullámokat hajtó folyó itt lábaink alatt, olvasztott arany. Az a másik, fehérfényben izzó patak olvasztott ezüst. Ezt a rettenetes katasztrófát én készítettem elő; mert át akartam alakítani a világot. És átalakítom. Ebből a vulkán-kraterből kilövelő fény egy új civilizáció hajnala. Ebben a vulkántűzben égnék el az emberiség gonosz szenvedélyei. Az emberiség ebben a tűzben tisztul meg.

Fatima ámulva hallgatta Arthur szavait. Nem értette azokat teljesen; de annál hatalmasabb gyanánt jelent meg szemei előtt Arthur, ki ily csodás dolgokat hajtott végre. Vallásos tisztelettel hajlott meg előtte. Barbár babonái nem veszték ki teljesen szívéből. Arthurt többnek tartotta egyszerű emberi lényénél, ki most elmerült a csodás látvány szemléletébe. Arthur szemeiben tulvilági tűz ragyogott. Ajkai mintegy öntudatlanul folytatták:

— Ebben a sárga és fehér tűzben ég el a bírvágy, a corruptió fekélye. A meggyalázott, eladott erényt, az áruba bocsátott becsületet ez a tűz égeti tisztára. Az emberiség megromlott szíve ebben a tűzben lesz nemessé. Ez a tűz borítja lángba a társadalom korhadt épületét. Ez a tűz irtja ki a társadalmi előítéleteket, a gazdagok dőlőfét, a társadalmi rangkülönbséget. Ez a tűz egyen-

lővé tesz minden embert. Ez a tűz az emberiség legnagyobb jóltevője. Áldozat az, egy huszezer láb magas oltáron a mindenség urának. Ennek az áldozatnak tüzeiben ég el a bűnnek mindazon szennyje, a mit az emberiség hatezredéves történelmében felhalmozott.

Arthurt lelkesült elragadtatásából John Bull megjelenése rázta fel, ki szintén magához tért, s a látottak felett bámulva felvilágosítást kért.

Arthur megmondta neki, hogy Fritz, bizonyára a vadak támadása miatt, megszüntette a vízemelő gép működését, s ennek következtében a kataklizma bekövetkezett, mielőtt messze eltávozhattak volna a tűzhányótól.

— Most tehát hol vagyunk? kérdé John Bull.

— Több mint tizezer láb magasságban a megnövekedett vulkán oldalán, válaszolt Arthur.

John Bull szemeit meresztette bámulatában.

— Miként kerültünk ide? kérdé aztán.

— Az eruptió felemelte a talajt, s mi a talajjal jutottunk ily magasságba.

— S ez a rengeteg csucs felettünk?

— Az arany vulkán kupja!

— E szerint tehát a merész terv megvalósult! kiáltott fel John Bull.

— Várakozásomon felül, szólt Arthur. Ez a vulkán számításom szerint, percenként, 500 köbméter arany- ezüst- és platinalárvát vet ki.

— Goddam! Ez nagyszerű, csodás! Ez a hír csinál ám csak sensatiót Európában, ha megtávírom lapomnak. John Bull ugrált örömeiben.

— Ezt én is hiszem, szólt Arthur. Valóságos nemzetgazdasági forradalmat idéz elő. Ez a rengeteg mennyiségű nemesfém megbuktatja a pénzt, az aranyat és ezüstöt, a jelenlegi nemzetgazdaság két sarkkövét.

— De ha ebből a vulkánból mindig így ömlik a nemes-fémláva, rövid idő alatt arannyal és ezüsttel lesz beborítva a földgömb egész felülete, mondá John Bull.

— Ennyire nem fog menni a dolog, szolt Arthur. De előreláthatólag roppant területeket fog elárasztani az aranyláva és aranypor. E vulkán kitörése sokkal hatalmasabb, mint volt bármely más vulkáné. S pedig a Vezuv 1631-diki kitörése alkalmával hamuját egész Konstantinápolyig szórta. A Tomboru 1815-diki eruptiója után a beborított terület 46.000 négyszög mértföld volt. Ugyancsak a Vezuv említett kitörése alkalmával 50—60 láb vastag réteget képezett a kivetett, s nagyterületeket elöntött láva.

— De így felettébb veszélyes helyzetben vagyunk, kiáltott fel John Bull. A leömlő láva mértföldekre körül fogja venni a hegyet, s mi itt szorulunk. Olvasztott aranyba és ezüstbe fulunk.

— Ez megtörténhetik, erősíté meg Arthur.

— Ugy siessünk le a tűzhányóról.

— Annál is inkább, tette hozzá Arthur, mert társainkat fel kell keresnünk, kiket kétségtelenül szintén sújtott a katasztrófa.

Mindhárman indulni akartak.

John Bull azonban most felkiáltott:

— Goddam! Nem vagyok képes járni. Mintha ónsúly huzna le a földre. El vagyok fáradva. Nyugodnom kell.

Letült, s midőn ismét fel akart kelni, erre nem volt képes.

Ezt a fáradságot Arthur és Fatima is érezték tagjaikban. Mintha mázsányi terhet vittek volna vállaikon, mely lefelé nyomta őket. Szintén le kellett ülniök. S miután letültek, többé nem voltak képesek felkelni.

Kezdetben azt hitték, hogy a fáradság és a kiállt veszedelem törte meg őket, remélték tehát, hogy a nyugalom helyreállítja erejüket. Ámde minél tovább nyugodtak, a zsibbadás annál inkább fokozódott tagjaikban. A terhet mindig jobban növekedni érezték vállaikon.

John Bull türelmetlenkedett. Mindenáron felakart állni; de csakhamar azon meggyőződésre jutott, hogy tagjait nem képes mozditani.

Megrémült.

Az ijedtségre volt is ok, mert egy új lávafolyam azon hely felé közeledett, hol ismerőseink a földön heverték. Ha ennek a folyamnak nem lesznek képesek utjából kitérni, elvesznek. Megégnék az olvasztott ércben.

John Bull egyszerre felkiáltott.

— De hisz, Sir Arthur, ön sárga porkéreggel van beborítva.

Arthur meglepetve vizsgálta magát. Majd John Bullra és Fatimára tekintett. Mindnyájukra — öltönyükre, arcukra, szájukra — vastag rétegben rakodott le az aranypor.

— A rejtély meg van fejtve! kiáltott fel most Arthur. A vulkán által gázalakban kivetett arany poralakban verődik le minden tárgyra. Hisz ezt előbb is tudhattam! Ámde csak a földfelületét vizsgáltam, s magunkat nem. Ime, ez a pázsit aranypázsit. Ez az erdő itt közelünkben aranyerdő. Amott az a csalit, mely a talajjal szintén felemelkedett, ezüstberek. Az a hatalmas fa, mely fehérszürke leveleivel nyárfának látszik, cserfa, s a platina-por nyárfává alakította át. Körülöttünk, felettünk, alattunk, mindenütt tán száz és száz mértföldnyi területen minden aranynya és ezüstté változott.

Aranyvilág! kiáltott fel Fatima.

— Nagyszerű, bámulatos. Senki sem hiszi el, ha megtávirom lapomnak, szólt John Bull.

— De mindenki elhinné, ha saját magán érezné, mint mi a lerakódó aranypor súlyát, mondá Arthur. Ez az aranypor nehezedik ránk oly ellenállhatatlanul. Mindegyikünk több mint egy hüvelyknyire van borítva aranyporral, s így több mázsas teher alatt roskadt le.

— Pedig mielőbb menekülnünk kell. A láva-folyam közeledik, szólt John Bull.

— Le kell rázni magunkról az aranyport, mondá Arthur.

Csakugyan sikerült lerázniok azt öltönyükről. A földet vastag rétegben borította az ezelőtt oly becses, s most értéktelen ércz pora. A vulkán láva-hamu helyett arany- és ezüstport szórt szerzetését. Minél inkább lefelé haladtak ismerőseink, az aranypor annál vastagabb réteget képezett. A legtöbb helyen teljesen elborította a vegetatiót, mely épugy elperzselődött az aranyláva és aranypor tűzésben, mintha közönséges láva és vulkán-hamu nyelte volna el. A kezdetben meglepő, bámulatot keltő látvány szomoruvá és leverővé lett. Az egyhangu sárga, fehér és szürke szín borított füvet, fát, virágot. A büszke pálmák roskadoztak terhes arany- és ezüst-koronájuk alatt. A kokusdiófa valószínű aranygyümölcsöket termett. A datolya-pálmáról ezüst- és arany-gyümölcsfürtök függtek le. Mintha mindent Midás király végzetes keze érintett volna! A patakok, tavak kiszáradtak, Helyüket elfoglalta az arany- és ezüst-föveny. A nemes fémekkel borított tájra az aranyvulkán vetette sárgában és fehérben váltakozó világítását, a szerrint a mint arany-, vagy ezüstlávát vetett ki. A réz, vas stb. nemtelen fém kezdetben ömlött ki a

vulkánból, s így az alsó rétegeket képezte; felül voltak az arany- és ezüst-rétegek.

Ismerőseink eddig szerencsésen elkerülték a láva-folyamokat; de a földszinét mindenütt borító nemesfémport nem kerülhették ki. Ez a por forróbb volt a Szahara homokjánál. Lábaikat, a cipőikön át égette. Felforralta a levegőt. Ismerőseink alig voltak képesek elviselni a forróságot. A források és patakok mind kiszáradván, nem olthatták égető, halálos szomjuságukat sem. Helyzetük rettentő volt.

— Goddam! szívesen odaadnók ezeket az arany- és ezüsterdőket valamely árnyas, zöld ligetért, s ezeket az olvasztott aranyat vivő patakokat egyetlen üdvizű csermelyért! kiáltott fel John Bull.

Arthur helyeslőleg intett.

— A mi helyzetünkben, szólt, mindenki megértené, mily kevésbé boldogitanak a kincsek. Soha embert nem környezett nagyobb mennyiségben arany és ezüst, mint minket, és soha halandó nem volt elhagyatottabb nálunk. A mindenható ércz, mely előtt mint bálvány előtt leborul az emberi kapzsiság, nem képes bennünket megváltani az éhség és szomjuság kínjaitól. Ide jöjjenek — folytatta emelt hangon — a hazaárulók, kik hazájukat, a férfiak, kik becsületüket, a nők, kik erényöket bocsátották áruba; ide jöjjenek a fősvények, kik az élet örömeitől fosztják meg magokat és másokat; a birvagyók, tolvajok, sikkasztók, bujálkodók, és szörnyűködjenek el, mily hitvány érczért áldozták fel nemesebb lényüket, önzésük oltárán! A föld porondja itt aranyból és ezüstből áll. Rajta tiprunk. Tiporjuk. Fejezzük ki ez által megvetésünket. Nagyobb mennyiségben van és undokabb itt az arany a föld saránál.

— És főleg égetőbb, szólt John Bull. Goddam! Egy lávafolyam zárja el utunkat!

Arthur vizsgálta a fényes tömeget, mely előttük szélesen elterült. Aranyláva volt.

— E láva felső kerge már megszilárdult, szolt.

— Ugy tehát áthatolhatunk rajta, jegyezte meg Fatima.

— Ha kerge nem éget és oly szilárd, hogy be nem szakad alattunk, mondá Arthur. Ha beszakadnánk, borzasztó halállal mulnánk ki. E kéreg alatt még folyik az olvasztott arany.

A lávára hajtott kövek (aranykövek) által próbálták a láva kergének szilárdságát. Elbirta őket. De összefogóztak, hogy ha valamelyikök beszakadna, a másik kettő megragadja. Tulhaladtak a lávafolyam közepén anélkül, hogy bajuk lett volna, csak a forró ércz sütögette talpaikat.

John Bull azonban elbizakodott. Felugrott, s testének egész súlyával lezuhanva akarta megkísérteni az aranykéreg szilárdságát. A kéreg beszakadt. John Bull elmerült az olvasztott aranyban.

De csak egy pillanatra. Arthur és Fatima kiharadták.

Mindenki azt hihetné, hogy John Bull barátunk csontig összeégve került ki az olvasztott érczfolyamban vett fürdőből. Ámde a brit reporter kaczagott. Ruhái le voltak perzselődve; de bőrének mi baja sem lett.

— Hisz ez az olvadt ércz nem éget! kiáltott fel. Talán nem is ércz az! Csak a ruhát égeti meg; míg az ember bőrét megkiméli.

Arthur mitsem szolt, hanem egy aranykővet bele dobott a nyíláson kiömlő lávába. A kő csakhamar *olvadni* kezdett.

John Bull szemeit meresztette bámulatában. Arthur előadásából tudta, hogy az arany 2900 hőfoknál olvad meg.

— Ugy én miért nem égtem meg? kérdeze.

— Mert csak egy pillanatra volt az olvasztott érczben. A test élő bőrének pedig az a sajátsága, hogy egy pillanatra ellen tud állni a legnagyobb hőnek is; de csakis egy pillanatra. Ha egy-két másodperczezel ön tovább leendett az érczfolyamban, még csontjai is hamuvá égtek volna.

John Bull megfogadta, hogy ezután jobban fog vigyázni.

Alig haladtak száz lépésre, John Bull ismét felkiáltott.

— A láva ott lángol. Magasra felcsapnak lángjai!

— A lávának nincs lángja, szolt Arthur. Bizonyára éghető tárgyakat gyújtott fel.

A telep romjai égtek, melyeket egy leszakadó lávapatak érintett. Erről ismerőseink csakhamar meggyőződtek.

— Hogy került ily magasságba a telep? kérde John Bull.

— Miként mi kerültünk, válaszolt Arthur. A vulkanikus erő lökte fel a talajjal együtt. — De siesünk, hogy ha lehet, még megmentsek barátainkat.

A telepen nem volt egyetlen élő lény sem. Szétzuzott emberi tetemek és tagok heverték szerte szét a telep körül. A halottak közt azonban nem volt Herman Fritz, sem János ur és még mások.

— Ezeket bizonyára a felismerhetlenségig eltorzította a katasztrófa, jegyezte meg John Bull.

— Vagy elmenekültek a pusztulás színhelyéről, tette hozzá Arthur.

A halottak eltakarításáról nem kellett gondoskodniok. Az aranyláva lassanként elborította, s hamuvá égette azokat.

Ismerőseink folytatták utjukat.

Végre leértek a vulkán lábához. A talajt, s a növényzetet itt is mindenütt elborította az érczek

pora. Az arany- és ezüsterdők itt egész imposans nagyszerűségükben léptek fel. Ez erdőkben, melyek nem adtak enyhe árnyat a nap és a vulkán által kivetett érczek forrósága ellen, haladtak ismerőseink. Két órai fáradságteljes ut után egy sziklaktól fedett, szűk völgybe értek. Az aranypor itt még nem fedett el mindent. A sátorként a völgykatlanra boruló lombok nem eresztették azt át, s így a talaj pázsitja még üde volt. A hőmérsék itt kevésbé volt forró. Csakhamar megpillantottak egy csergedező patakot is.

Képzelték, mily örömet éreztek menekülőink, akik most megszabadultak az izzó arany kemenczeből és a szomjuság kínjaitól. A patak környékén üde gyümölcsöket termő fák is akadtak. Az éhség rémei is egyszerre eltűntek.

Ismerőseink éppen a soká nélkülözött nyugalomnak akarták átadni magukat, mikor a bokrok közül emberi hangokat hallottak.

Oda rohantak.

Fritzet és János urat pillantották meg egy forrás partján. Ők tehát megmenekültek.

Arthur sietett kezet szorítani Fritzczel.

— Jó hogy érkeztek, szólt ez, egy ájult nőt nem vagyunk képesek magához téríteni. Fritz titokzatos arcot csinált. Nem mondta, ki az ájult nő.

— Ájult nőt? kérde Arthur bámulva. A telepen, Fatimán kívül, nem volt nő.

Fatima természetes ösztönét követve azonnal segítségére akart sietni a szerencsétlen nőnek. Az ő ápoló keze magához fogja azt téríteni. Félrehajtotta a lombot, mely az ájult nő arcát fedte. Meglepetésében felsikoltott.

Az ájult nő *Olga* volt!

XIII. FEJEZET.

Aranyvilág.

John Bullnak az aranyvulkán eruptiójára vonatkozó távirata, melyet a „*Daily News*“ közölt, mint derült égből a villám csapott le az európai pénzügyi piacokra. Arthur titokban tartotta tervét. Csak a socialista forradalmi kormány tagjai előtt leplezte le azt. Ezek pedig óvakodtak azt dobra ütni; mert mielőtt a socialista forradalom kitört, Arthur tervének köztudomásra való jutása szakadást idézett volna elő táborukban. Sokakat visszattartott volna az a forradalmi zászlóhoz való csatlakozástól.

A hír tehát készületlenül találta, s így meglepte a világot. Mint lavina járta be Európát, majd a világ többi részét, utközben növe, a modern nemzetgazdaság építményeit megrázva, ledöntve. A londoni tőzsdén, mely legelőször értesült a hírről, valóságos forradalom ütött ki. A fizetések egyszerre megszűntek; mert ki sem akart elfogadni akár ércpénzt, akár értékpapírokat, melyek ára szoros összefüggésben áll az arany és ezüst árával. A történetekről és a jövőről még senki sem tudott ugyan magának biztos képet alkotni; de mindenki érezte, hogy az összes pénzügyi viszonyok gyökeres átalakuláson fognak átmenni és így senki

sem állhatott jól érte, hogy aminek ma még értéke van, fog-e birni legkisebb értékkel is holnap.

Leirhatatlan az a zűrzavar, mely a londoni után a világ valamennyi pénzpiaczán támadt. A pénzkirályok inogni érezték fejükön az arany koronát, s alattuk a mammon kincseiből emelt trónt. A legelső pénzdynasták buktak meg. Az volt a legszerencsétlenebb, akinek legtöbb vagyona feküdt aranyban és ezüstben.

De miként történhetett, hogy egy hirlapi tudósítás ily rázkódást idézhetett elő az egész világon?

John Bull közleményeiben a közönség még sohasem csalatkozott. Az elsúlyedt tengerre vonatkozó távirata is valónak bizonyult. Ez még élénk emlékezetében volt mindenkinek. Barna Arthur iránt pedig az egész világ oly nagy bámulattal viseltetett, hogy minden, bármily csodás dolog megvalósítását is feltette róla.

A legnagyobb zűrzavar közepett azonban mégis eszébe jutott egy tekintélyes angol pénzügyi lapnak, hogy ez egyszer kétségbe vonja John Bullnak, a Barna Arthur által felidézett csodálatos eseményre vonatkozó tudósítását.

Most is megbizonyult, mily meglepő eredményt képes előidézni az általános ijedelem közben kiejtett bátor szó. Az angol lap által kifejezett kétely a villany szárnyain repült szét a világban, s minél nagyobb utat tett meg, annál inkább megerősödött. A pénzpiacok fellélegzetek. A bankárok, a pénzkirályok felemelték fejüket. Az emberek egymás szeme közé nevettek, amiért egy vak láрма ugy megijesztette őket.

Afrikában, mint az olvasó tudja, az északi szélesség 5-dik fokáig vezetett vasut és táviró. Az aranyvulkán innét még körülbelül 70 mértföldnyire

volt. Közvetlen tapasztalat után tehát nem lehetett azonnal meggyőződést szerezni az aranyvulkán működéséről.

A földrengést Európában is érezték ugyan, s így e körülmény John Bull tudósítása mellett bizonyított. Ámde a földrengést a vulkánizmus előidézhette, habár a föld mélyei egy unczia aranyat sem vetettek felszínre.

A földolog most az volt, hogy Európa minden kételyt kizáró meggyőződést szerezzen a történetekről. A kormányok és a legelső pénzügyi piacok megbizottakat küldöttek Afrikába. E megbizottak közt a tudomány, a geologia és ásványtan legkiválóbb képviselői voltak. Ezek biztos ítéletet fognak mondani. Ha e tudósok constatálják, hogy az aranyvulkán valóban nemesfémeket vet ki, s pedig végtelen mennyiségben, mint John Bull tudósítása mondta, akkor csakugyan rombadől a nemes értéken alapuló pénzügyi viszonyok egész építménye.

A tudósokból, pénzügyi kapacitásokból álló nemzetközi bizottság utra kelt Tripolis felé, hogy a szaharai vasuton az északi szélesség 5-dik fokáig haladva, eljusson az arany-vulkánhoz.

Több heti időbe telik, míg a bizottság biztos jelentést küldhet Európába. Addig a népek lélekzetfojtva várakoztak. Az összes ipar és kereskedelem szünetelt. A tudósok pedig nagy vitába bocsátkoztak. A hírlapok nem tárgyaltak politikai kérdéseket, pedig Német- és Oroszországban a győzedelmes forradalom leverésére nagy előkészületeket tett a ledöntött, de ismét szervezkedni kezdő állami és társadalmi hatalom. Minden hírlap az aranyvulkánról cikkezett. A geologusok soha nem tapasztalt népszerűségnek örvendettek. *Huttentól*, a plutonizmus és *Wernertől* a neptunizmus megalá-

pitőjától kezdve minden újabb geologus munkája új kiadást ért. Az emberek csak geologiai tanulmányokat olvastak. A geologusok nem voltak képesek ellátni elég közleménnyel a sajtót. Pedig hát ugyancsak dolgoztak. Két táborra szakadtak. Egyik minden áron be akarta bizonyítani, hogy a föld belsejében valóban roppant mennyiségű nemesfémnek kell lennie. A vaselméletet ez a párt elejtette, képtelenségnek mondta. S mintha Barna Arthur felfedezése egyszerre megnyitotta volna e párt híveinek szemét, egyszerre napnál világosabbnak tartották, hogy a föld fajsúlya, mely eddig oly sok fejtörést okozott a tudósoknak, csak úgy magyarázható meg, ha felteszszük, hogy a földgömb belseje fémekből és tulnyomólag nemesfémekből áll.

Az ellentábor hevesen küzdött a norvég tudósok vaselmélete mellett. Vállat vont azon évrre, — bár elismerték igazságát — hogy a tűzhányók eddig is nagy mennyiségű aranygázot szoktak kivetni, mely aranygáz impregnálja a kőzeteket. A tűzhányók által kivetett lávában — mondták — még nem találtak olvadt aranyat. Grönlandban ellenben találtak a lávakőzetekben termésvasat.

A nagy közönség csakhamar az aranyelmélet mellett nyilatkozott. Belátta, hogy ez elmélet híveinek érvei nyomósabbak azon érveknél, melyeket a vaselmélet hívei hoztak fel. A vaselmélet emberei azonban nem adták meg magukat. Hogy a merő tagadással szakítsanak és kedvezőbb téren fogadják el a csatát, megengedték, hogy az ellenfélnek *elméletileg* igaza van.

— Feltesszük, habár kétségtelen gyanánt el nem fogadjuk — mondták — hogy a föld belsejében roppant mennyiségű olvadt és gázalaku nemesfém van. De annyi ez, mintha nem léteznék az emberiségre nézve. Millió évek múlva, mikor a

föld kérge több mértföldnyire kihül, tán lehetséges lesz a folyó állapotból megszilárdulandó nemesfémekhez hozzáférni. Addig azonban az emberiség csak a fáradságos és költséges bányászatra lesz utalva. Bányászati uton pedig sohasem halmozódik fel annyi nemesfém, hogy ennek következtében az arany és ezüst megszűnnék az érték mérőjének lenni. Maguk a vulkánok sem vethetnek ki nagymennyiségű nemesfémeket, mert csatornáik nem vezetnek oly mélyen az olvadási vonal alá, hogy elérnék az arany-, ezüst- és platina-regiót. (Most már persze megfeledeztek arról, hogy a vaselmélet bizonyítására azt hozták fel, hogy a grönlandi vulkán vasat vetett ki, melynek olvadási régiója mélyebben fekszik az arany és ezüst olvadási régiójánál!) Lehet, — folytatták — hogy az Afrikában kitört vulkán arany- és ezüstrészeket, avagy a rendesnél nagyobb mennyiségű arany- és ezüstgázakat vetett ki, s ez vezette tévutra az angol lap tudósítóját; de hogy bármely vulkán millió és millió mázsa nemesfémeket vessen ki, ez képtelenség. Ezt csak a tudatlanok, vagy a költők lehetik el.

A vita, a pro és contra érvelés így folyt heteken át. A bizonyítás így épített várakat a levegőben. Pedig a kérdést csak a tapasztalat dönthette el.

És eldöntötte.

A szakemberekből álló bizottság eljutott az afrikai vasút végső pontjára. Ott Barna Arthur, Fritz és John Bull fogadták őket, kik értesültek a bizottság céljáról.

Az afrikai égaljhoz nem szokott tudósok sokat szenvedtek a hosszú uton, melyet a vasút végpontjától az aranyvulkánig tevéken kellett megtenniök. Utközben Arthur kifejtette előttük, mint

jutott azon gondolatra, hogy a föld belseje nemesfémekből áll, miként sikerült egy kialudt vulkán csatornáján át 25 millió köbméter vizet — fokozatosan növekvő nyomás alatt — a föld legnagyobb mélységeibe levezetni, hol, miután a nyomás megszűnt, e víz rohamosan gőzzé lett és előidézte a vulkanizmus történetében példátlan eruptiót. A tudósok meglepetve hallgatták Arthur felfedezéseit. Elismerték, hogy Arthur genialisan alkalmazta a tudomány által megállapított azon elvet, hogy a víz nagy nyomás alatt nem lesz gőzzé. *Hutton* kimutatta, hogy a kőzetek nagy nyomás alatt, a legnagyobb hőnek kitéve is csak nehezen, vagy nem olvadnak meg.

A tenger vizének rengeteg nyomása megakadályozta a sziklák szétbomlását, míg a meleg hatásának voltak kitéve. Ugyanezt a víznél (hogy t. i. a víz nagy nyomás alatt nem forr meg) az elméleti okoskodáson kívül a gyakorlati tények is bizonyították. A nemzetközi bizottság tudós tagjai tehát teljesen lehetségesnek tartották, hogy Arthur a vizet rendkívüli mélységekre vezette le. Így tehát már mielőtt az aranyvulkánhoz érkeztek, valószínűnek tartották, hogy John Bull tudósítása csakugyan megfelel a valóságnak.

Mily nagy volt azonban meglepetésük, mikor az aranyvulkánt megpillantották. A huszezer láb magas kupot, melyen intenzív fénykorona ragyogott, már 20 métföldnyi távolságból látták. Olyan volt az éjjel a láthatár szegélyén, mint óriási világító torony. A déli ég sárgás tüzfényben égett. A vulkánkohó reflectálta rá hatalmas világítását. Ez a világítás erősebb volt a hold és a tropikus csillagok világításánál, melyet magába nyelt. A tele hold ennél a világításnál elvesztette szép fehér

fényét; sárgás halaványon tekintett le a csodálatos földi tüneményre.

A geologusok azt hitték, hogy azon több heti idő alatt, mely az első hír vétele és megérkezttük közt lefolyt, a vulkán kitombolta magát. A legnagyobb tűzhányók is szoktak mindig hosszabbodó szüneteket tartani, míg végre megszűnik, hogy évtizedek mulva ujrakezdődjék eruptiójuk. Azt hívték, hogy a kitörés után érkeznek, rendkívüli meglepetést szerzett nekik az aranyvulkán, melynek kupja felett pompás fémoszlop emelkedett egészen az égig, s melyről fényes tömegek folytak alá, megvilágítva azon ismeretlen mélységeket, hova leszádkadtak.

A nemzetközi bizottság tagjainak bámulata ugyanazon mérvben fokozódott, a mint az aranyvulkánhoz közeledtek. A vulkántól tizenöt mértföldnyi távolságra a föld színe és a vegetatio teljesen átalakult. Eddig az aequatori Afrika buja vegetatioja közt óriási fa-pyramisok, gyönyörű pálmák, az irtó fejszét nem ismerő őserdők zöld sátra alatt utaztak az európai nemzetek küldöttei. Most egyszerre mintha tündérvilág küszöbét lépték volna át, a zöld vegetatio átalakult arany-, ezüst-vegetatióvá. Fű, fa, pázsit, erdő, liget arany és ezüst színben ragyogott. A fák levelei átváltoztak arany, ezüst-levelekké. A karcsu pálmák aranykoronát viseltek. A fapyramisok, az óriási baobáb fák, melyek az egyenlítői Afrikában igen gyakoriak, átváltoztak arany, ezüst-gulákká.

A tudósok első meglepetésükben azt hitték, a mesék országába jutottak. Csaknem minden népnek vannak meséi, melyekben arany- és ezüst-erdőkben, arany-, ezüstpatakok partján tündérkisasszonyok játszadoznak. A nép képzelete az arany és ezüst tömeges felleptében találja a legbizarrabb

dolgokat, az aranyban és ezüstben testesíti meg a fényt, gazdagságot és boldogságot.

A tudósok a mesét, az álmot megvalósítva látták; az arany- és ezüsterdők bizar látványa feltárult előttük. Csak a tündéri lények hiányoztak. Sőt hiányzott ez erdőkből minden élő lény. A tropikus madarak tarka-barka tollazata nem díszítette ez erdőket, a majmok falkáinak vig kiáltozása nem verte fel a vidék néma csendjét. Minden állat menekült ez aranyvilágból, hol a nemesfémek elviselhetlen súlya alatt minden élőszervezet megsemmisül. Maguk a fák holt fákká, az erdők holt erdőkké lettek. A leveleikre és a talajra lerakódott aranypor megfojtotta azokat. A fa levelein át lélekezik. Az aranypor megszüntette a növény-organismus működését. Csak kívülről volt fényes, ragyogó minden. A felszín alatt az enyészet, a halál lappangott.

Ime, egy föld, melynek lakóit, az állat- és növényvilágot szerencsétlenné tette az emberi kapzsiság által istenített csillogó ércz! A tudósok, miután első meglepetésük és bámulásuk véget ért, szomorúan folytatták utjokat az aranyerdőkben, az arany- és ezüstlombok alatt. Kezüket nem nyult ki, birvágytól reszketve, hogy leszakítsa az aranylombokat. Csakhamar érezték, hogy százszor szívesebben üdvözölnék a zöld erdőket, vig, boldog lakóikkal, a zöld halmokat változatos, szemgyönyörködtető tájképeikkel, mint ezt az érczező változott világot egyhangu sárga és fehér színével.

Eddig nem szenvedtek fizikai szükségeket sem, pedig száz és száz mértföldnyi utat tettek meg félig művelt, vagy egészen vad vidékeken. S az aranyvilágban, hol több kincs volt felhalmozva, mint mennyit az emberiség hat ezredéves történetében gyűjtött, ismerkedtek meg először az éhség

és szomjuság kinjaival. Fris huskészetők csakhamar kifogyott. E világot kerülte a zsákmányul ejthető vad; a fák gyümölcsei arannyá változtak; a patakok vagy kiapadtak, vagy annyi aranyfövenyt tartalmaztak, hogy vizök élvezhetlenné lett.

A lecsapódó aranypor nemsokára még több bajt okozott nekik. Rászállt öltönyeikre, melyek most ónsúlylyal nehezdedtek tagjaikra. Alig voltak képesek mozdulni, s csak úgy folytathatták utjokat, hogy öltönyeiket minduntalan megtisztították az aranyportól. A lég telítve volt e porral ugyanynyira, hogy veszélyessé vált a lélekzés; mert az aranyparányok a tüdőbe hatolva fojtogatták azt. Életük veszélyeztetése nélkül csak úgy maradhattak az aranyvilágban, hogy a Barna Arthur által feltalált készüléket alkalmazták orrukra és szájukra, mely készülék a levegőt *megszűrte*, s így az érzaporoktól megtisztulva jutott az a belső részekbe. Az ellen azonban már nem volt védelem, hogy az aranypor megtömté a bőr likacsait, s így a pórusok működését megzavarta.

Mind e kellemetlenségek és veszélyek gyakran már majdnem visszafordulásra birták a nemzetközi bizottságot, s csakis feladatuk komoly érzete és Barna Arthur biztatása birta rá őket a kitartásra.

Végre egy emelkedett ponton feltárult előttük az arany-vulkán vidéke. Kiállott szenvedéseik daczára is felkeltette bámulatukat ez a látvány. A tűzhányó még pár mértföldnyi távolságban volt. Köralaku hegycsoport közepéből emelkedett huszezer láb magasra az aranykráter. A szó szoros értelmében arany. Az aranyláva egészen bevonta érzékéreggel külsejét. Most már nem füstölgött, csak intensív fény áradt ki belőle, mint rengeteg fémkohóból. Koronként nagy tűzgolyókat vetett ezer és ezer láb magasba a kup fölé. A tölsér

három oldalán hatalmas patakokban szakadt alá az olvasztott ércz. A kráter fényjátéka nappal is észrevehető volt. Világítása nem tűnt el a nap fénye mellett sem. Éjjel azonban minden képzelmet túlhaladott a vulkán pompája. A túlósok el voltak ragadtatva.

Mivel azonban ők nem azért jöttek Afrikába, hogy az aranyvulkánt bámulják, hanem hogy a tényeket hitelesen megállapítsák, hozzáfogtak feladatuk teljesítéséhez, a minék gyors befejeztét egyébiránt a velük hozott élelmiszerek és az ivóvíz nagy megfogyatkozása is sürgette. Barna Arthur-nak sikerült ugyan az arany felület alatt még élvezhető gyümölcsöket, s a még ki nem száradt pálmák törzséből szomjoltó italt szerezni. De elfogyott friss huskészetüket nem egészíthették ki; mert az aranyvulkán vidékén a zoologia egyáltalán nem volt képviselve.

Feladatuk különben könnyű volt. Csak constatalniok kellett, mit szereik láttak. A vulkán környékét mértföldekre arany-, ezüst- és platinaláva borította, mely alatt vas, réz, ón stb. nemtelen fémrétegek terültek el. A nemesfémek valódisága iránt legkisebb kétely sem merülhetett fel. Nem volt nehéz hozzávetőleg kiszámítani azt sem, mekkora tömegekben hevert már is a fölszínen a nemesfém; míg ellenben a poralakban lecsapódott arany, ezüst stb. tömegének kiszámítása daczolt az arithmetika minden vivmányával. Csak maga a láva alakjában kivetett nemesfém tömege meghaladta az ezermillió köbméter terjedelmet. S a vulkán még mindig perczenkint 500 köbméter fémlávát vetett ki. Mennyi nemesfém kerül felszínre, ha a vulkán működése nem szűnik meg, egy hó, egy év stb. alatt? Az arany- és ezüstláva végre oly nagy tömegekben fog a vulkán mellett

felhalmozódni, hogy felér a tűzhányó kupjáig. Pedig semmi jel nem mutatott arra, hogy a vulkán működése megszűnik.

A nemzetközi bizottság e tényeket megállapítva, igazságot szolgáltatott John Bullnak. Miután a vasuti állomásra visszatért, oly távirati jelentést küldött Európába, mely nemcsak megerősítette, de a csodás tények elbeszélésében túlhaladta az angol reporter tudósítását.

E jelentés eloszlátott minden kételyt. Akik remélték, hogy a nemesfémek uralma fenttartható, lemondtak, és akik örvendettek a pénz bukásának, diadalt ültek.

A pénzügyi viszonyok építménye, az Afrikából érkezett lökés következtében, porba omlott.

Barna Arthur diadala teljessé lett.

De vajjon hasznára vált-e az emberiségnek ez a diadal? Arthur műve áldást, vagy átkot hozott-e az emberiségre?

XIV. FEJEZET.

A szivek harcza.

Csakugyan Olga volt-e azon nő, kit Fritz barátunk élesztgetett, s ha ő volt, miként került Afrikába, az aranyvulkán közelébe?

Az első kérdésre válaszolunk mi. Valóban Olga volt. A második kérdésre válaszol a szerelem és annak annyi variációban ismétlődő és annyszor megírt története.

Az olvasó tudja, hogy a végzet könyört nem ismerő keze Olgát oly körülmények közé sodorta, melyek minden menekülő utat elzártak előtte, s melyek terhe alatt leroskadt. Öntudatlanul, gépiesen engedett az ellenállhatatlan nyomásnak. Hohenhaus nevévé lett. Elméjének, a végzetes jelenet alkalmával, utolsó világos pillanatában érezte, hogy nehéz sorsa, mint egy leszakadó hegy, büntetésül sulyosodik rá, a miért nem volt bátorsága feltétlenül elfogadni Arthur szerelmét, kikötések nélkül követni szíve sugallatát. Megértette, hogy a nőnek a szerelem végzete; a szerelem a nőre nézve azon iránytű, melynek utmutatóját követve, bár meghányhatják a viharok és hajótörést szenvedhet, sohasem tévedhet el az élet tengerén. Egy titkos szózat, a szívét élesen átmetsző önvád azt mondta

neki, hogy szörnyű sorsának felidézésére, előítéleteinek gédelgetése által, ő is közreműködött.

Hiszen ha Afrikában marad Arthurral, mire ez esdekelve, édes szerelmi csábítások közt kérte, szörnyű sorsa nem szakadt volna le fejére. Nem kellett volna Hohenhaushoz mennie, hogy Arthurjának életéért könyörögjön, nem találta volna a hercegnél a császár és kísérete.

Ez a tudat, az önvád azonban nem tette elviselhetőbbé Olgára nézve a végzetes csapást. Elméje elhomályosult. Akarata, erélye megtörött. Olyanná lett, mint egy élő szobor, melynek nincs gondolata, nincs lelke, s rajta kívülálló akarataknak engedelmeskedik. Ezt az élő szobrot fűzte a pap a házasság kötelékével Hohenhaus hercegéhez. Ezt a szobrot fektették nászágyba. Ezt a szobrot vette nőül Hohenhaus herceg. Ez a szobor volt a zsákmány, melyet a hatalmas dictátor Arthur felett kivivott diadala által szerzett.

Szomoru diadal. Mindenki másra szomoru lendett, csak Hohenhaus hercegre nem volt az. Elérte, amire vágyott. Nejévé lett a legfényesebb német nagyhercegi kisasszony, az európai continens egyik legelőkelőbb, leggazdagabb, legszebb és legműveltebb nője. Megszerezte a rengeteg vagyont, s az uralkodó családdal való közeli rokonsága által biztosította magának a korlátlan befolyást és hatalmat.

Mit törődött ő azzal, hogy neje akarata ellenére kényszerítettett hozzá, hogy ez a nő gyűlöli, megveti, gyűlölni és megvetni fogja mindig. Mit törődött ő azzal, hogy ez a nő, mint ravatalon, feküdt a nászágyon; hogy testét, lelkét megtörte a csapás, melylyel a sors sujtotta, midőn a körülmények végzetes találkozása következtében, az ő nejévé kellett lennie?

Mindezekkel ő nem törődött. Meg volt különben is győződve, hogy Olga magához tér a csapás okozta kábultságából; hogy kiépül testének és szívének betegségeből. Sőt a napi tapasztalatokra támaszkodva, azt is remélte az önző lélek, hogy Olga idővel feledni fogja Arthurt, és őt, a nyers katonát fogja szeretni.

Hohenhaus reménye azonban meghiusult. Az olvasó tudja, hogy Hohenhaust ép azon pillanatban sujtotta a socialisták gyilkja, mikor Arthurhoz ment, hogy ezzel életre-halálra megverekedjék. Sebe nem volt halálos. Felgyógyult. Olga ellenben nem épült fel sem lelki, sem testi betegségéből. Nem feledte Arthurt; sohasem szerette meg férjét. Az a nászág, melybe fektették, majdnem valójában ravatalává lett. Olga a rázkódások következtében, melyeken átment, pusztító ideglázba esett. Heteken át volt élet-halál közt, hónapokon át tartotta vasmarkai közt a kegyetlen betegség. S mikor a testi baj felett végre is győzedelmeskedett az ifju szervezet és az orvosi tudomány, szívének, elméjének betegsége tette előhalottá a szerencsétlen asszonyt. Elméjét egészen elborította azon setét árny, melyet már akkor látott felemelkedni szellemi láthatárára, mikor először megpillantotta a végzet ujját. Elméjének betegsége nem volt tulajdonkép való őrültség, hanem mély buskomorság, mely setét fátyollal borította be szemei előtt az egész világot, s nem engedte felsarjadzani szívében az élet egyetlen örömének csiráját sem.

Igy, örömtelenül, örök gyászszal szívében, a végtelen szomorúság kifejezésével arczán, élt ő lakosztályának egyik legbelső szobájában, melyet felgyógyulta után hónapokon át el nem hagyott, s melynek küszöbét férjének sohasem volt szabad

átlépnie. Társaságot nem fogadott, társaságba nem ment. Hisz beteg volt. Könnyen igazolhatta elzárkózottságát. Mit is kereshetett volna a világban ez a szomorú asszony, ez az élő szobor?

Hohenhaus lassanként kezdte belátni, hogy diadala, melyért kibocsátotta kezéből a boszút, a rettenetes, a sértéssel arányban álló boszút, árnyoldalakkal is bír. Feltartóztatta a hóhér bárdját, mely legnagyobb ellenségének fejére volt lehullandó, aki oly sértést követett el rajta, melynél nagyobbat férfi nem követhet el más férfun. Feltartóztatta, mert feleségül vette ennek az ellenségének kedvesét. S az a nő, akiért feláldozta boszuját, akiért büntetlen hagyta a legeslegnagyobb meggyalázást, ez a nő makacs kitartással gyűlöli, megveti őt. Ezt a nőt, bár a felesége, s bár szép nő, még nem ölelte meg, nem fűzhette karjait dereka körül, nem szihatta ajkának mézét. Csak névleg volt a felesége.

A düh forrt *Hohenhaus* ereiben, mikor arra gondolt, hogy csak egy pár szoba, egy fal választja el attól az asszonytól, a ki a törvény szerint övé, s mégsem léphet eléje, s nem mondhatja neki: Asszonyom, én az ön férje vagyok!

Bármily nyers, durva természettel bírt is, mégis szentségtörésnek tartotta volna, ha ezt a végtelen fájdalmat nem tartja tiszteletben. *Hohenhaus* tartózkodásának azonban volt ez önkénytelen tiszteleten kívül más oka is. Érezte, hogy ha megfeledkezik e tiszteletről, Olga a végletegre képes. Képes arra, hogy atyjánál, vagy a császárnál keresen menedéket és ha nem talál, képes az öngyilkosságra. De képes másra is. Képes arra is, hogy egy óvatlan pillanatban elmeneküljön, s minden társadalmi illemfogalom ellen fellázadva, Arthur után menjen.

Hohenhaus herczeg nejének börtönőrévé lett. Ezt a lakot nem fogja elhagyhatni, bármily pokol is az rája nézve; férjétől nem szabadulhat, bármint gyűlölje is őt.

Mikor a socialista forradalom diadala Hohenhaust, a császári családdal és a hatalom képviselőivel menekülésre kényszerítette, csak a szintér változott. Olga époly rab volt, mint előbb; de ép úgy megvetette férjét, mint előbb.

Ez olthatatlan gyűlölet, kiirthatatlan megvetés mindenki mást arra birt volna, hogy felszabadítsa nejét házassága utált bilincseiből. Hohenhaus azonban nem gondolt erre. És nemcsak anyagi érdekei miatt nem gondolt. Büntetés nélkül nem maradhatott, amiért megtört két szívet és tönkre tett egy egész életet. Büntetése lett a szerelem. Ő, ki valódi szerelem nélkül, érdekből vette nőül Olgát, őrzöngő, lázas szerelemre gyuladt iránta ép akkor, midőn már meggyőződhetett, hogy az idő nem hozza közelebb hozzá nejét, s hogy ez soha sem fog neki megbocsátani! Ugyanazon mérvben nőtt Hohenhausnak neje iránt való szerelme, amint megbizonyosodott, hogy Olga ledönthetlen chinai falat von kettőjük között. Kezdetben csak boszankodott, a düh lángját érezte lobogni ereiben, hogy nejétől, a *szép asszonytól*, bár csak egy fal választja el őket, távolabb van, mint ha a két ellenkező póluson állnának. Utóbb azonban, a mint a szerelem feltámadt és a tűzvész gyorsaságával növekedett szívében, fájdalom viharzott lelkében, az őrütségbe hajtó kétségbeesés dulta egész lényét. A nyers katona, a büszke férfi, a hatalmas dictátor, megvolt törve, meg volt alázva, roskadozott fájdalomának terhe alatt. Hogy borult volna a porba Olga lábai előtt, hogy esdeklett-könyörgött volna Olgához, hogy könyörüljön meg rajta, szeresse és en-

gedje meg, hogy őt szerethesse. Ámde tudta, hogy minden esdeklés hasztalan lenne, tudta, hogy Olga nem fogja szeretni és örökre fenmarad köztük a választó fal.

S ezen tudat volt Hohenhaus büntetése. E szerelem volt sujtó végzete. Néha fel akart lázadni e végzet ellen. Be akart rohanni nejéhez, hogy szerelmes öleléseivel megfojtsa és tüzcsókjaival ismét életre keltse. Ámde nem volt ereje behatolni a paradicsomba, melyből kitiltatott, s melynek küszöbén egy nagy fájdalom, nagy gyász állt őrtcherub gyanánt. Ilyenkor haját tépte kétségbeesésében, fejét akarta szétzuzni a falon, melyen tulneje, az imádott asszony volt. Számtalanszor gondolt öngyilkosságra. Hajh, de ettől visszatartotta egy rettentő sejtelem. A gondolat, hogy ez esetben Olga vetélytársának, Barna Arthurnak nejévé lehet.

E gondolat távolította el a pisztoly csövét homlokától. E gondolat dermesztette meg kezét, mikor már a ravaszt akarta megnyomni. E gondolat miatt kegyelmezett meg magának, mint halálra ítéltnek.

— Nem! kiáltott fel. Ezt az édes asszonyt nem fogja birni senki, ha én nem birhatom. Így, mint két, a sors által halálra és a gyűlölet poklára ítélt elkárhozott lélek, egymáshoz leszünk lánczolva örökre, felbonthatlanul. Ezt a lánczot nem fogja széttépni más, mint csak a halál.

S valóban, a halál tépte szét. A könyörületesség halál szabadította meg Olgát gyűlölt házasságának bilincseiből, abból a földi gyehennából, melyre elkárhozott.

A socialista forradalom diadala után Hohenhaus és a német császárság többi képviselői akik túléltek a borzasztó napokat, nem adták fevélegleg ügyöket. Az erődökbe, hadi hajókra és a

szomszéd államokba menekülve új mérkőzésre készültek. A socialisták tudták ezt. Hohenhauson végre akarták hajtani a rég hozott halálítéletet. S most sikerült ez ítélet végrehajtása. Hohenhaus herceget szíven találta az orgyilkos golyója. Ajkának utolsó mozdulásával Olga nevét ejtette ki.

Nem kísértjük meg leírni, mit érzett Olga, midőn értesült az eseményről, mely őt kora özvegyiségre juttatta. Női gyengédsége miatt ugyan önkénytelen szánalmat érzett férjének szomorú sorsa felett; de szánalma nem volt képes elfojtani szerelmének diadal-kiáltását. Arthur iránti szerelme tünnetetült.

Azon megdöbbenés elmulta után, melyet a férjét ért balsors híre okozott neki, első érzelme a szabadság jótékony érzete volt. Kinyújtotta karjait, s érezte, hogy azokon nincs többé bilincs. Kinyitotta szobájának — börtönének — ajtaját, s tapasztalta, hogy azon nincsen zár. Szabad volt. Ezzel megmondtunk mindent. A szabadság légkörének jótékony hatása alatt Olga új életre támadt.

Hosszu fogsága alatt, abban a mély sirban, melybe eltemetve volt, erős gyökeret vert lelkében, egész lényében egy gondolat. E gondolathoz ragaszkodott betegsége alatt, mint őrült a lelkét emésztő rögösméhez, s felgyógyulása után, mint a legmélyebb meggyőződéshez, az élet feltételéhez.

Ez a gondolat volt, hogy felkeresi Arthurját és a halál hosszantartó álmából felébred a szerelem üdvösségére. Ez a gondolat volt uralkodó eszméje, mióta gondolkodni tudott. Ez a gondolat volt a központ, amely körül szellemének összes tevékenysége forgott. Ugy tervezte e gondolat megvalósítását, mint az életfogytig való fogságra ítélt rab a szökést. De belátta, hogy hasztalan tenne kísérletet, Hohenhaus szigorúan felügyeltetett rá.

Mióta azonban szabaddá lett, terve megvalósításának útjában mi akadály sem állt. Hogy átalakította ezt a nőt a szerelem kinszenvedése! Születése, rangja megvolt még most is, de nem voltak meg előítéletei. Nem ismert más törvényt, mint csak a szerelem törvényét. Nem ismert más köteleket, mint csak a szerelem kötelekeit. Közte és szerelmének czélja közt csak physikai akadályok lehettek. Ezeket az akadályokat Hohenhaus herczeg halála megszüntette. Most már engedhetett és szükségkép engedett a szerelem vonzásának, mint engednek a vas parányai a delej erejének.

Senkinek nem szólva, senkitől bucsut nem véve, Afrikába ment. Tudta, hogy Arthur Afrikában tartózkodik. Arról ugyan nem volt tudomása, hogy a nagy continens melyik pontján találja fel őt. De mit törődött ő ezzel. Keresni fogja, míg megtalálja. A szerelem ösztöne lesz utmutatója. Tripolisban megtudta, hogy Arthur Afrika belső részeiben tartózkodik, s hogy nagy tervek megvalósításán fáradozik. A szaharai vasuton lement a Csad táváig, vagyis inkább csak azon helyig, hol a Csad tava volt; mert Arthur ekkor már levezette azt az elstülyedt tengerbe. A tó fenekét dus vegetatió foglalta el. Itt értesült, hogy Arthur délre van, az egyenlítő felé, s a kanoi vasutat levezette az északi szélesség 5-dik fokáig. Még hosszú utat kellett tennie. Vad, barbár afrikai törzsek által lakott vidékeken kellett áthatolnia neki, a védtelen, a gyenge nőnek. Mit törődött ő ezzel? Végtelen szerelmére nézve nem létezett térbeli akadály. Kisérőket fogadva folytatta útját.

Utközben egyszerre borzasztó földrengést tapasztalt. Kisérői a porba vetették magukat. Ez volt az aranyvulkán kitörésének jele. Olga mit

sem tudott Arthur tervéről. De titkos sejtelemmel még a természet erőinek működését is Arthurral hozta kapcsolatba. Feltekintve, a láthatár szegélyén megpillantotta az eruptio fenséges tűzijátékát. Ösztöne azt mondta, hogy Arthurt ott kell keresnie, a hol az elemek rettentő csatát vívnak. Kísérőit utjuk gyors folytatására szölitotta fel. Ezek — babonás arabok lévén — megtagadták az engedelmességet. A működő vulkán borzasztó szép látványa, mely Afrikában szokatlan, az idegrázó pukkanások, s a földrengés hatalmas lökései viszszerítésre birták őket. Olga nem tért vissza. Szive ösztönét követve előrement. Járatlan utakon, rengetegeken, minden segély és támogató nélkül, hatolt keresztül. A vulkán volt utmutatója. Világító torony volt az ránézve: a szerelem világító tornya.

Abból az irányból, mely felé ő tartott, minden élő menekült. Menekültek a benszülöttek, az erdő vadjai, s a lég madarai. Minden azt látszott mondani Olgának: A hova te mégysz, ott a halál rettenetes tanyája van.

Olga titkos sejtelve azt sugta: ott, csak ott van az élet!

Igy jutott Olga fáradságtól megtörve, teljesen kimerülve a tűzhányó közelébe. Végre összeroskadott. Ájultan rogyott le azon völgyben, hol Fritz megtalálta.

Képzelteti az olvasó Arthur és Fatima meglepetését, midőn meggyőződtek, hogy az ájult nő csakugyan Olga nagyhercegnő.

Arthurt, az első pillanatban, megdöbbsentette ez esemény. Aggódva pillantott Fatimára. Ennek nemes arcán azonban csak az őszinte részvét és fájdalom kifejezését olvasta. Fatima nem érzett féltékenységet. Nem, legalább az első pillanatban.

Olgát ismerőseink magukkal vitték. Arthur

egy távoli magaslaton, hol a kitörés már nem volt rájuk nézve veszélyes, helyet keresett és talált az ideiglenes telep számára, hol egyelőre tartózkodni fognak, s a beteg Olga felgyógyulását megvárják. A katasztrófából megmenekült munkások lassanként csatlakoztak Arthurhoz, mint összegyűl a szétvert, megfélemlített sereg a zászló körül.

Fából házat, nagy pálmalevelekből sátrakat rögtönöztek. Itt tartózkodtak hosszú időn át. Arthur, Fritz és John Bull innét kísérték figyelemmel a vulkán működését. Innét mentek a nemzetközi bizottság elé, melylyel John Bull visszatért Európába, hogy most meg az aranyvulkánról tartson felolvasásokat.

Fatima Olgát ápolta. S ápolta nemes buzgalommal, önfeláldozással. Ez ápolásnak köszönte Olga, hogy pár hét alatt felépült. Mindez ideig alig látta Arthurt, ki udvariasságát csak arra szorította, hogy a beteg hogyléte felől kérdezősködött.

Vajjon Fatimának nem jutott-e eszébe, hogy Olga megjelenése fenyegeti boldogságát? Kétségkívül eszébe jutott. De bizott Arthurban. Szíve azt sugta neki, hogy Arthur az övé, s hogy Olga nem lesz képes őt visszahódítani tőle. Ez a hit nem engedte, hogy Olga megjelenése lerombolja nyugalmanak épületét. Ez a hit adott neki erőt, hogy nemes önfeláldozással ápolja hajdan győzelmes versenytársát.

Olgának nem volt sejtelve az Arthur és Fatima közti viszony felől. Csak az tűnt fel neki, hogy Arthur bizonyos tartózkodást őriz meg irányában, s hogy mióta kezdett felüdülni betegségéből, Arthur gyakran és hosszú időre távozik a telepről. Távozását mindig indokolta ugyan; mert ép most kezdte meg a Szahara talajának átfurását.

E célra szükséges furói és gépei csak most készültek el. Olgát azonban mégis megdöbbsentette Arthur magaviselete. Gyötrő fájdalom hasogatta szívét a gondolatra, hogy tán most, miután annyit szenvedett és egész multjával szakított érte, Arthur elfordult tőle, szívéből kialudt az iránta való szerelem tüze.

És vajjon Arthur csakugyan meghidegült-e Olga iránt? Kialudt-e szívében az az emésztő tűz, mely izzó láva gyanánt keringett ereiben?

Arthur már Olga megjelenésének pillanatában azon felfedezésre jutott, hogy ez az emésztő tűz nem aludt ki, hanem csak a hamu alatt izzott, s az imádott asszony megpillantása újra lángra lobbanította azt, mely most épugy kitört, mint az a vulkán, mely láthatárukon égett, s a szenvedélynek époly pusztító laváját szórja, mint az a vulkán. Arthur azonban érezte, hogy szenvedélyét le kell győznie. Fatima szerelmét elfogadva, nem törhette össze e nemes nő szívét. Miután boldoggá tette, nem tehette boldogtalanná. Nem különösen akkor, midőn látta, mint ápolja Fatima, veszélyt nem is sejtve, versenytársát. Ez a nagy bizalom, Arthur szerelmébe vetett ez az erős hit, nem csalatkozhattott. Arthurnak legalább nem volt bátorsága hozzá, hogy a bizalom, a hit ez épületét romba döntse.

Rengeteg sulylyal nehezedett rá helyzete. Olga iránt való szerelme újra feltámadt, s hatalmasabban követelte mint valaha, érvényesülését. Ha — a mi lehetetlen — le is küzdhetné ezt a szerelmet, miként taszítsa el magától Olgát most, miután ez kiszakította magát környezetéből, s végtelen szerelme által üzetve felkereste őt a távol Afrika földjén? Arthur Fatima által értesült, miként szabadult Olga a Hohenhaussal való házasságának bilincseiből. A derék arab nő, kinek Olga

elbeszélte szomorú sorsát, természetes őszintesége által vezetve, nem titkolta el Arthur előtt az Olgával történt eseményeket. A boldogtalan nem is sejtette, hogy midőn a hallottakat elbeszéli, azt mondja Arthurnak: Szerelmed régi tárgya akkor is hű volt hozzád, mikor más nejévé lett. Téged akarva megmenteni lett Hohenhaus nejévé. Téged szeretett, míg férjét utálta. Megtartotta testét, lelkét érintetlenül a te számodra. Testét nem érintette férfi, lelkét nem érintette szerelem az irántad való szerelmen kívül. S minde kincseket most elhozta neked, hogy a halandók legboldogabbjává tegyen!

Arthur alig volt képes megőrizni nyugalomát Fatima elbeszélése alatt. Fatima elbeszélése igazolta Olgát. Most már megértette, miként lett Hohenhaus nejévé. S ezt megértve, miként téphetné ki Olga iránt való szerelmét szívéből?

Érezte, hogy oly conflictusba sodorta a sors, melynek megoldására képtelen. Miként utasíthatja vissza az Olga által kínált üdvösséget? De miként kárhoztathatja el a csalatkozott szerelem gyehennájára Fatimát? E kérdésekre Arthur nem tud válaszolni. Ez túlhaladta, a mire ember képes. Ezt a conflictust csak egy felsőbb kéz oldhatja meg. Az események pedig rohamos gyorsasággal haladtak előre. Olga már majd teljesen felépült. Nem lehet előle kitérnie. Fatima észreveszi az Arthur szívében végbe ment változást. Békésen fogadja-e sorsát, mint akkor, midőn még nem volt boldog Arthur szerelme által?

Arthurnak eszébe jutott az a kérdés, mit kezdetben annyiszor felvetett, de miről utóbb teljesen megfeledkezett: mi történik akkor, ha Olga megjelenik Afrikában és veszélyezteti Fatima boldog-

ságát? Ez a rettentő kérdés most aggodalommal töltötte el.

Pedig Fatima már kezdett látni.

Hogy előbb nem vette észre Arthurnak irányában való megváltozását, ennek csak Fatima jó-hiszemősége, s naivsága volt oka; mert Arthur nem lévén képes a tettetésre, nem hazudott szerelmet, mikor szíve másért dobogott. Fatima iránt végtelen rokonszenyvel és ragaszkodással viselkedett. Ez érzelem teljesen elég lett volna arra, hogy boldog legyen Fatimával, ha Olga váratlanul meg nem jelenik. Ez eseményre nem számíthatott. Így tehát nyugodtan elfogadhatta Fatima szerelmét. Amde Olga megjelenése óta belátta, hogy az a valódi szerelem, melyet első eszményképe iránt érzett. Tudta, hogy ez a szerelem végzete volt és lesz. Fatima irányában megszűnt azon benső, tartózkodás nélküli gyengédséggel viselkedni, mint ez előtt. Válaszfal kezdett emelkedni közte és Fatima közt. Ez a válaszfal nemsokára áthághatlanná lett.

Fatima előtt ez nem maradhatott soká titok. Borzasztó alakban jelent meg előtte a veszély, mely boldogságát fenyegette. Örvényt látott megnyilni lábai alatt, mely elnyeli. A féltékenység gyehenna-tüze felgyújtotta vérenek minden cseppjét. Fatima, a nemes, lemondó, versenytársát védelmező Fatima gyorsan átalakult. Amíg a szerelem joga Olga részén volt, addig leküzdötte szívét, hősi, öngyilkos küzdelemben. Lemondott. Sőt fel akarta áldozni életét, hogy Arthur boldog lehessen Olgával. Most azonban, miután a szerelem joga már az ő részén volt, s miután szerette és boldogította Arthur, azt hitte, hogy a lemondás sora nem rajta, hanem Olgán van. Amde tudta, hogy Olga nem azért szakított egész multjával, nem azért jött ezer mértföldnyi távolságból Arthur után, hogy lemond-

jon; lemondjon különösen akkor, midőn Arthur szerelme újra feltámadt irányában. Ép azért eltitkolta Olga előtt Arthur iránti szerelmét.

De lemondhat-e ő, Fatima? Lemondhat-e nyugodtan, átengedheti-e üdvét, boldogságát másnak, versenytársának és mégcsak meg se kísértse annak védelmezését? Nem! Ezerszer nem!

A lemondás, az új önfeláldozás gondolata ellen fellázadt Fatima minden csepp vére, testének minden izülete, szívének minden paránya. Nem! Védni fogja üdvét, védni fogja boldogságát!

És védte. Megkettőztette Arthur irányában gyengédségét. Kifejtette testi és lelki szépségének egész pompáját. Mint nő akarta legyőzni Olgát. Így folyt heteken át a két nő párbaja, melyben Olga öntudatlanul, Fatima pedig azon szándékkal vett részt, hogy Olgát legyőzze. Ámde Fatima a féltékenységi éleslátásával csakhamar észrevette, hogy ez a harcz az ő hátrányára dől el. Nem lehetett kétsége, hogy Arthur Olgát szereti. Tudta, hogy Arthurt csak nemeslelkűsége tartja vissza, hogy választásának nyílt kifejezésével halálos csapást mérjen rá. Lehetségesnek, sőt valószínűnek tartotta, hogy Olga sohasem nyeri vissza Arthurt, habár szíve az övé; de mit ér ez neki, ha ő meg örökre elvesztette Arthurt, s vele üdvét, boldogságát!

A mikor erre gondolt, a mikor elvesztett üdvének csábító és jövődjének rettenetes képe lángolva, égetve megjelent a szenvedély által felgyújtott képzelmenek izzó táblájára festve, akkor érezte, hogy a boszu, rettenetes boszu érzelve ver gyökeret szívében. A boszu, mint veres felhő borította el szellemi láthatárát, reflectálva egész belső világára kísérteties fényét. Boszuért kiáltott annyí-

szor meggyötrött szive. A boszu szoritotta ökölbe apró, gyengéd, s mégis aczélos ujjait.

Ugyanazon nő, akit ő megmentett a haláltól, vagy a még borzasztóbbtól, a szerecsen rabságtól, ugyanaz a nő, akinek javára lemondott szerelméről, akit ápolt nemes buzgalommal, vértanui önfeláldozással, ugyanez a nő, ez a gyenge, fehér asszony, kit ő, Fatima, ujjainak egy szorításával megfojthatna, törének egy csapásával halálosan sujthatna, aki mégcsak védeni sem volna képes magát, ez a játékszer, ez a báb rabolja el tőle Arthurját, üdvét, menyországát?!

Fatima sokszor állt azon a ponton, hogy megölje Olgát. Ámde ami lefegyverezte boszuját, az épen Olga gyengesége és nyugodtsága volt. Nem tudván, mily viharok dulnak Fatima szívében, nem sejthette a veszélyt sem, melyben forgott, midőn ágyán csendesen pihent és tán Arthurról álmodott. Ha Olga szintén erős, s nem törékeny, gyenge virág leendett, Fatima már rég kihitta volna élet-halálharczra, hogy küzdjenek meg Arthurért. Vagy ha félt, tartózkodott volna Fatimától, ekkor sem nyert volna kegyelmet.

Igy azonban Fatima nem volt képes csapásra emelni kezét. Védtelen és gyanutlan versenytársát nem volt képes megölni. Szégyen, irtózat fogta el, ha erre gondolt.

Csak arra kérte istenét, hogy Olga valahogy álmában ki ne ejtse hangosan Arthur nevét; vagy bizalmas beszélgetéseik közben ne dicsekedjék Arthur szerelmével; mert ekkor megöli, megöli irgalmatlanul. Utána megöli tán önmagát is, de Olga azt a perczet, azt az órát nem éli tul. Erre megesküdött Fatima. És esküjét meg fogja tartani. Ebbe a gondolatba belenyugodott. Ettől tette függővé boszuját. Álmatlan éjjelein bedugta füleit,

hogy meg ne hallja, ha Olga kiejti Arthur nevét. Beszélgetéseik alkalmával óvakodott Arthurrá vinni át a társalgást. Nem akarta provocálni a katasztrófát.

A katasztrófa azonban ott függött fejük felett, mint valamely rengetegszikla, mely lezuhanni készül. Ledöntheti oly csekély ok, mint egy szó kimondására használt lehelet. Erről a katasztrófáról nem volt sejtelve Arthurnak sem, ki Fatima látszólagos nyugalma úgy értelmezte, hogy még vagy nincs teljes tudata helyzetéről, vagy bele-nyugszik sorsába. Különben is óvakodott provocálni Fatima szenvedélyét. Lehetőleg kértelte Olgát, s megesküdtött, hogy ha bár szíve szakadna is meg, nem nyújtja ki kezét üdve után. Fatima tán ezt látva volt nyugodt.

Ebben az állapotban mult el több hét. Olga és Fatima mindig együtt voltak. Együtt szoktak séta-kirándulásokat tenni. Egy magaslat kiszögelő szikláján állapodtak meg rendszeren, mely alatt duzzadt hegyi patak örvénye kavargott. E szikláról nagyszerű kilátás volt az aranyvulkánra.

Olga sohasem mert a szikla pereméig hatolni. Irtózott letekinteni a sötét örvénybe, hohogy folyónak szirteken megtört habjai zugtak. Gyakran bámulta Fatimát, hogy ez ki mert állni a szikla peremzetére, s hosszan belebámult abba a félelmes mélységbe. Az arab nő többször mondta azt is, hogy a ki belebuknék ez örvénybe, csak mintegy csoda által menekülhet meg. A legjobb uszó és a ki sohasem uszott, egyenlően csak a véletlenre és az elemek tetszésére volna bízva.

Egy estefelé, napnyugtakor, szintén a sziklán állapodtak meg. Bámulták azt a nagyszerű szinompát, melyet az aranyvulkán fényének és a nyugvó nap sugarainak összevegyülése hozott létre.

Olga el volt ragadtatva. Bámulatában felkiáltott, hogy ezt a csodálatos vulkánt Arthur, az ő *Arthurja* gyújtotta fel. Édes gyönyör töltötte el szívét. Érzelseinek túláradásában Fatima karjai közé vetette magát. Elmondta, hogy mennyire szereti, imádja Arthurt, hogy Arthur minde csodákat, Afrika átalakítását, az arany vulkán felgyújtását ő érte, az ő *bírásdért* hajtotta végre; s hogy most már egymáséi lehetnek, egyesülhetnek a boldog szerelem, udvösségében.

Olga joggal hihette, hogy e vulkán felgyújtása volt a nagy terv, melyet Arthur Tripolisban említett előtte. Igaza volt.

Amint így, ezeket mondva, Fatimára borult, érezte, hogy ez reszket. Azt hitte, hogy az örömben, szíve túláradásában való részvét okozta ezen erős nő reszketését. Ha megsejtette volna, hogy Fatima haragtól, a boszu féktelen érzelmének kitörésétől reszket; hogy az a láthatatlan szikla, mely hetek óta fejük felett volt, a katasztrófa lezuhanni készül, hogy óvakodott volna elmondani azokat a bizalmas szavakat, s hogy elszaladt volna erről a helyről, hogy keresett volna védelmet *Arthurja* karjai közt!

Olgát a következő pillanatban egy irtózatosszerű lökés verte le lábairól.

Fatima lökte el magától.

Olga rémülten felsikoltott. Felállt, bámulva tekintett Fatimára. Az a Fatima, kit most látott, nem az a Fatima volt, kit ismert. Egy szépségtől, a harag, boszu, a felgyuladt szenvedélyek tüztől ragyogó barbár nő állott előtte, kinek szemei lázas fényben égtek, s tekintete, mint éles kard csapott az ő szemeire.

Fatima keresztbe fonta karjait, s vadul felkaczagott.

— Nekem dicsekszel szerelmeddel! kiáltott tompán. Nekem mondod, hogy szereted és viszont szeretve vagy. Nekem mondod el, hogy mit tett érted. Nekem dicsekszel, hogy boldogok lesztok!

Olga megrázkódott. Egy gondolat világosította fel elméjét. Fatima is szereti Arthurt! Gondolatát szavakkal is kifejezte.

— Hát te is szereted őt?! kiáltott fel megdöbbenve.

— Hogy szeretem-e! szólt Fatima halkan, erőt véve érzelmein, miközben szemeiben a szenvedély viharának villámai cikáztak. Szeretem-e én őt, Arthurt! Tudod-e te, gyenge fehérnő, kiáltott aztán Olgához közeledve, mi a szerelem?

Olga ijedten hátrált.

— Te nem szeretted soha, folytatá Fatima mindig szenvedélyesebben. Csak én szerettem őt. Csak Afrika napja olthat szenvedélyeket a szívbe, csak ennek sugarai kelthetik életre a valódi szerelmet. A ti bágyadt fényű, hideg napotok ott Európában nem olvasztja fel a szív jegét. A ti fehér bőrötök alatt, ti északi nők, nem folyhat vér helyett olvasztott ércz, melynek tüze barnára festi a mi bőrünket. A ti éghajlatotok alatt a szerelem csak gyenge virág, melyet megcsíp, elhervaszt az első dér. A mi szerelmünk, az én szerelmem hatalmas, sudár pálma, mely enyhet ad és tud dacolni a viharokkal. És még te kérded, szeretem-e őt!

Olga reszketve hallgatta Fatimát. Szeretett volna menekülni; de lábai a földbe gyökereztek. Fatima viharzó szenvedélylyel folytatta:

— Igen, szerettem és szeretem őt. Szerettem égő, soha ki nem alvó szerelemmel. Szerettem úgy, mint nő még nem szeretett férfit soha. Szerettem életben-halálban. Szerettem szívemnek minden pa-

rányával, véremnek minden cseppjével. Szerettem azon pillanattól fogva, midőn halálos sebből vérezve megpillantottam, szerettem már akkor, mikor te még csak játszottál vele. Szerettem az üdvözültek boldogságával, az elkárhozottak gyötrelmével. És erről a végtelen, testemet-lelkemet emésztő szerelemről le tudtam mondani, mikor láttam, hogy téged szeret. A Csadtó hullámaiba akartam temetkezni, hogy eltemessem magammal ezt a kárhozatos szerelmet, s boldogok lehessetek.

Fatima könnyet törölt ki szeméből. Olga, félelme daczára, mély részvétet érzett iránta.

— A hullámsirból megmentettek, folytatá Fatima. Visszatértem törzsemhez. Meg akartam halni Arthurra nézve. Ámde értesültem, hogy fájdalomtól, kétségbeeséstől megtörve visszatért Afrikába. Cserbenhagyva, a csalatkozás poklára kárhoztattad őt. Ezt hittem akkor én is. Ekkor felkerestem, ismét ápoltam, gyógyítottam, azelőtt testét, most lelkét. Meggyógyult. Feledni látszott téged. Szíve felém fordult. Szenvedéseimért kárpótolva lettem egy egész menyországgal. Boldog voltam, a mily boldogok nem lehetnek a te istened választottjai az üdvösségben. És te eljöttél, hogy újra kárhozatba dönts. Eljöttél, hogy elrabold tőlem őt. Igazad van, téged szeret. Engem csak szán. Szíve a tied, az enyém csak könnyörtülete. De, folytatta Fatima harsogó hangon, türelmem, lemondásom, áldozatkészségem véget ért. Ha lebukom a kárhozatba, magammal rántalak, hogy ott is átkozhassalak; leviszlek magammal a sirba, hogy miután már meghaltál, téphesselek, százszor-ezerszer megölhesselek újra, lent a halál országában, az idők végtelenségéig. Meg fogok halni, mert Arthur szerelme nélkül nem élhetek; de te együtt halsz velem.

Fatima Olgához lépett, s megragadta karját, hogy a mélység felé hurrcolja.

Olga e végzetes pillanatban visszanyerte önuralmát.

— Megállj boldogtalan! kiáltott. Én nem tudtam, hogy szereted Arthurt. Nem tudtam, hogy volt idő, mikor szíve a tied volt. Nem tudtam, hogy Afrikába visszatérve a te boldogságodat rombolom le; különben ott maradtam volna, ahol voltam, szenvedéseimnek színhelyén. Te hoztál már áldozatot értem, s Arthurért. Az áldozat sora most rajtam van. Megkönyörülök nagy szenvedéseden. Bocsáss el, visszatérek Európába, hogy boldog lehess.

Fatima felkaczagott.

— Hah, a gyáva! Félsz a haláltól, s megtagadod szerelmedet. Így szeretsz te, így szerettek ti! Mig nem volna félelem, irtózat a földön és föld alatt, ami arra bírhatna engem, hogy megtagadjam szerelmemet.

— Nem szerelmemet tagadom én meg, szólt Olga. Ugy szeretem Arthurt, mint szereted te. Lemondtam érte fényről, rangról, tiszteletről, gazdagságról s te nem tudod, hogy mit tesz ez, ki nem éltél az európai társadalomban. Te fel akartad áldozni érte életedet, én feláldoztam multamat. Nem vitatkozom, melyikünk hozott nagyobb áldozatot, mert nem is áldozat az, mit kedvestünkért hozunk. Elismerem, hogy a lemondás sora rajtam van. Lemondok. Bocsáss, visszatérek Európába.

— Hah, a csalfa! kiáltott Fatima. Mi biztosít engem, hogy Európába térsz vissza, s nem Arthurod karjai közé szaladsz, hogy védelmet keress ellenemben? De különben is, késő már visszatérned. Boldogságom épületét már ledöntötted. Arthur szíve már elfordult tőlem. Kiűztél menyorságomból. Kárhozatba döntöttél. De esküszöm, te

is elkárhozol velem. Jőjj a kárhozatba! Fatima szemei őrzöngésre valló fényben ragyogtak; roppant erővel ragadta meg és hurczolta a szikla párkányára felé Olgát, ki kétségbeesetten védte magát, s fuldokolva esdeklett.

— Ne ölj meg. Oly szép az élet ő mellette. Hányszor meg akartam halni. És most irtózom, félek a haláltól. Mert — mert őt láthatom!

— Hah, gyalázatos, ordított bőszült dühvel Fatima. Meghalsz velem. Nem fogod többé látni őt. Nem fogod ölelni, ha én nem ölelhetem. Nem leszesz boldog, ha én boldogtalanná lettem. Üdvöm elrablója, jőjj velem a kárhozatba!

E pillanatban már a szikla párkányán állt Fatima, erősen szorítva Olga karját, kit a mélység megpillantásakor szédület fogott el. Velőtrázó sikoltás tört ki Olga ajkain.

— Arthur! Segítség! kiáltott. Aztán ájultan rogyott le a szikla-párkányon, Fatima lábaj előtt.

Fatima megragadta az ájult nőt, s magával akarta rántani az örvénybe. Tervének kivitelét azonban megakadályozta egy hatalmas kar, mely Olgát az örvény széléről visszarántotta.

Arthur volt, ki szintén a szabadban sétálva a végső perczben érkezett a sziklához, s Olga segélykiáltását meghallotta. Kemény, szemrehányó pillantást vetett a szikla párkányán lesujtva, halálsápadtan álló Fatimára.

— Mit akartál tenni boldogtalan! szólt Arthur bánatosan.

— Meg akartam ölni, kiáltott Fatima vadul.

— Miért akartad megölni?

— Mert szerettelek, s mert ismét elrabolta tőlem szivedet. Őt szereted, s nem engem.

Arthur hallgatott.

Fatima szemei ismét csodás fényben ragyogtak.

— Mondd, hogy engem szeretsz, kiáltott. Csak egy szóval mondd, hogy nem őt szereted, s megváltasz egy pokoltól, a kinszenvedés gyehennájától, megváltasz a haláltól.

Arthur hallgatott.

Fatima vadul felkaczagott.

— Tehát jól sejtettem. Őt szereted. Szivedet elrabolta tőlem. Hah, a gyalázatos!

— Fatima, szólt halkán, ünnepélyes komolysággal Arthur. Szerettelek igazán, bensőséggel. Sok boldogságban részesítettél. Örök hálára köteleztél.

— Hálára! kiáltott Fatima. A hálád enyém, de a szerelmed e gyenge bábé, ki itt lábainknál hever.

— Szeretlek még most is, folytatá Arthur.

Fatima szemeiben az öröm sugára vilant fel.

— Ugy tehát üzd el a fehér nőt. Legyünk ismét oly boldogok, mint voltunk.

Arthur hallgatott. Fatima felkaczagott.

— Hallgatsz! kiáltott. Nem üződ el; mert szereted!

Arthur elmerült gondolataiba. A még mindig ájult Olgára tekintett. Végre így szólt:

— Fatima, hallgass meg. A végzet borzasztó helyzetbe sodort. Olgát szerettem, mielőtt téged láttalak. Utóbb azt hívé, hogy megcsalt és önkényt lett más nejévé, kitéptem szivemből képét, s helyét a te kedves arczod foglalta el. Boldog voltam melletted, mint férfi csak boldog lehet a legszebb, legnemesebb nő oldala mellett. Nyugodtan adtam át magamat e boldogságnak, melyről azt hittem, hogy nem fenyegeti semmi vész. Ámde

ő, megszabadulva gyűlölt házasságának bilincseiből, utánam jött Afrikába. A te elbeszélésedből értesültem, hogy csak egy végzetes kényszer nyomása alatt ment férjhez, hogy mindig engem szeretett, hogy férjét gyűlölte, hogy érintetlenül őrizte meg számomra testét, lelkét.

— És régi szerelmed feltámadt iránta, szólt közbe Fatima szomoruan, ki Arthur beszédét hallgatva szemlátomást lecsillapult. Arthur folytató:

— Ebben a végzetes, ebben az ünnepélyes pillanatban az igazságot, csak az igazságot mondom neked. Igen, Fatima, régi szerelmem feltámadt iránta; mert egy pillanatig sem volt érdemetlen szerelmemre; sőt engem akarva megmenteni a gyalázatos haláltól, dőlt veszedelembe.

Fatima szomoruan hajtotta le fejét.

— Szerelmének áldozatává lett — folytató Arthur — mily jögon zárhatnám ki tehát szivemből? Régi szerelmem új életre kelt; de irántadvaló szerelmem sem szűnt meg.

Fatima szomoruan sóhajtott. Arthur szavaiban csak vigasztalást látott. Arthur folytatta:

— Ez a két szerelem megfér szivemben. De ha választanom kell közted és Olga közt, borzasztó lehetetlen alternatíva előtt állok. Olga bírása nem kárpótolna érted; ha téged bírnálak, nem lennék boldog Olga nélkül. Ez a borzasztó helyzet, melybe a végzet sodort.

Arthur arcán mély szomorúság tükröződött. Fatima rápillantott, majd hosszan szemlélte ezt a nemes őszinte arcot. Szemeiben ismét tűz gyuladt ki, keble hevesen emelkedett. Ismét a régi Fatima állt Arthur előtt. Ajkai félig kinyitlak, de nem átokra, nem szenvedélyes kitörésre, hanem mintha csak ez üde ajkak azt akarták volna mondani:

— Megmentelek e borzasztó helyzetből!

Arthur folytatta:

— Nincs tehát más választásom, minthogy mindkettőtökről lemondjak. És esküszöm neked, hogy nem lehetvén a tied, nem leszek Olgáé sem. Eltávozom ismeretlen vidékekre, vagy ha tőletek válnom lehetetlen — és lehetetlen — a végzetes csomót egy szívemre irányzott golyó által oldom meg.

Fatima felsikoltott.

— Nem, Arthur, Arthurom. Ez nem lehet. Ennek nem szabad bekövetkezni. Neked élned és boldognak kell lenned. Légy boldog — vele. S ha boldog leszel, emlékezzél meg néha a szegény Fatimáról!

És mielőtt Arthur megakadályozhatta volna, egy szökéssel az örvénybe vetette magát. Esésének zaját elnyelte az éles szirteken megtörő habok zugása.

Arthur kétségbeesetten kiáltott fel. A szikla párkányára rohant. Letekintett a mélységbe.

Fatima, tán szétzuzott tagokkal, eltűnt a háborgó hullámok közt.

XV. FEJEZET.

Befejezés.

A nemzetközi bizottság jelentése lesújtó hatást tett Európában; sőt az egész világon.

Az a zűrzavar, melyet az aranyvulkán kitöréséről érkezett első hír okozott, hatványozott mérvben ismétlődött.

Most már semmi kétség sem foroghatott fenn az iránt, hogy a nemesfémek uralma tarthatatlan. Nem volt szükség a vulkán által rengeteg mennyiségben kivetett aranyat és ezüstöt Európába szállítani, hogy a nemesfémek értéküket veszítsék. Pusztán csak azon bizonyosság, hogy Afrikában végtelen mennyiségű nemesfém van felhalmozva, elég volt erre.

E regény egyik fejezetében már említve volt, hogy a középkorban az amerikai bányák felfedezése és az európai fémipar felvirágzása kétszáz perczennel szállította le a nemesfémek értékét, vagyis minden adás-vevés tárgyát képező dolog ugyanennyivel lett drágábbá.

Az érték-tárgyak, s az élelmiszerek drágulása most rohamosan szökött szédítő magasságba. Már azon bizonytalanság idejében, mikor a nemzetközi bizottság Afrikában járt, az általános jószágdrágulás 1000 száztóli volt. A bizottság jelen-

tésének közzététele után pedig a drágulás rohamosan emelkedett 2, 3, 4, 5, 10, 100 ezer percentre. A leggazdagabb emberek alig voltak képesek kész pénzzel fedezni napi szükségleteiket. A kisebb töképezések végső nyomorba dőltek, s a kin nem segített a közkönyörület, éhen halt. A termelők szerencsésebbek voltak. Kicsérélték egymással termelvényeiket. Azon expediens, melyhez ezek kicsinyben folyamodtak, átalánossá lett. A pénzforgalmat felcserélte a csereforgalom. Pénzért csakhamar mitsem lehetett kapni. A nemesfémek értéke majdnem teljesen megsemmisült. Mint pénz- és pénzalap, értékmérő megszűntek, s csakis mint ipartárgyak szerepeltek. A legközönségesebb használatra szánt tárgyakat is aranyból, ezüstből és platinából gyártották, melyek értéke most egyenlő színvonalra, vagy még alább süllyedt a vas értékénél. A pénzügyi állapotok ennek következtében kimondhatlan zűrzavarba kerültek.

A kiknek vagyona készpénzből, vagy a nemes fémek értékétől függő értékekből állt, teljesen tönkrementek. A pénzkirályok, kik rövid idő előtt még milliók felett rendelkeztek, büszkén ültek fényes fogataikban, dőzsöltek palotáikban, szeretőket tartottak, s kiket mint valódi királyokat, nagy embereket üdvözölt a mammon-imádásban szenvedő tömeg, földönfutókká, koldusokká lettek. Pénztáraikban most is megvoltak a milliók szép fényes ércpénzben, czifra értékpapirokban. Ezekkel a milliókkal azonban nem voltak képesek háztartásuk egy napi költségeit kifizetni. Szegényebbekké lettek a koldusoknál. Csak azok menekültek a végső nyomorból, kik vagyonuk egy részét drágakövekbe fektették. Ezek értéke nem szállt le, sőt a nemes fémek értékéhez képest végtelenül felemelkedett.

Ámde a drágakövek nem levén olvaszthatók,

kovácsolhatók, s mert értékük hatványozottan fogy felosztásukhoz képest, nem voltak alkalmasak arra — mint sokan hitték — hogy az értékgorgalmat közvetítsék. A pénzforgalom megbukott visszavonhatatlanul. A pénzpiacok, a tőzsdék, Mammon e templomai üresekké, elhagyottaká lettek. Papjai, hívei cserbenhagyták azt a bálványt, mely — ezelőtt oly hatalmas — és most tehetetlen, képtelen volt imádóit megváltani az éhhaláltól. A bankok mind csődöt mondtak. Pinczéik akár homokkal lettek volna megtöltve, arany- és ezüstrudak helyett.

Barna Arthur sikere teljes volt. De boldogabb lett-e az emberiség?

Nem lett boldogabbá, sőt iszonyu szerencsétlenség következett be.

A hitel, az érték, a vagyon e megszászszorozója, az ipar és kereskedelem e létfeltétele, megszűnt. A modern nemzetgazdaság egész épülete, mely a pénzen és hitelen alapszik, romba dőlt. A forgalomnak nem volt közvetítője, az értéknek mérője. Nem volt hitel, mely nélkül nincs ipar, nincs kereskedelem. Az egyesek és a népek vagyona óriási mérvben reducálódott. A köznyomor rettenetes mérvet öltött.

Az emberiség primitív állapotba, a csereforgalom állapotába hanyatlott vissza. A nyersterményeket becserélték iparterményekért. Erre szorított az összes kereskedelem.

Ez az állapot kielégítő lehetett, mikor a népek viszonyai kezdetlegeseek voltak, s a népesség ritka levén, őstermelésből megélhetett; most azonban, legalább Európában, tűrhetetlenné és tarthatatlanná vált.

A munkának, értékmérő és pénzegység gyanánt való elfogadtatása, mint a socialisták és

Barna Arthur tervezték, nem sikerült. E mesterseges forgalom-közvetítés helyett az emberek a természetes, bár primitív közvetítéshez, a csereforgalomhoz tértek vissza. A munka-jegyrendszer megvalósítása Németországban sem sikerült; mert időközben a megbuktatott császárság leverte a socialismust. E fordulatot a hatalomra került socialistáknak erőszakosságai, s a hatalommal való visszaélései idézték elő. A német nemzet, ha két zsarnokság közt kellett választania, inkább választotta a császárság zsarnokságát. Oroszországból pedig a nihilismus bűnös orgiáinak vetett véget a cárizmus, mely most kiméletlenebben eltiporta a közszabadságokat, mint hajdan. A szélsőségek közt álló *mérsékelt liberalismus*, mely bár lassu, de biztos fejlődésével meghódítandja a világot, s a jövő uralkodó eszméjét fogja képezni, megnyerte ügyét a kedélyekben. A radikalismus felforgatás végleg kompromittálta magát, s a reactió győzelme csak a valódi liberalismus útját egyengette.

Barna Arthur, bár részben csatlakozott terveiben, nem adta fel a küzdelmet. Az emberiség a nemesfémek bukása után sem szövetkezett socialistikus társadalomban, mint ő remélte. Mindezekelőtt a köznyomor enyhítésén fáradozott. Az európai népek jólétét tönkretették a nemzetgazdasági átalakulás és a politikai rázkódások. E körülmény azonban ép arra bírhatta Európa népességének feleslegét, mely most már a primitivekké lett nemzetgazdasági viszonyok közt nem élhetett meg hazájában, hogy a cultura számára előkészített Afrikában telepedjék meg.

A kivándorlás, melyet Arthur felhívások, — a használatra — ingyenes földkiosztások stb. által mindenkép előmozdított, óriási mérveket öltött. A

kivándorlók tömegesen megtelepedtek a vegetációra alkalmassá tett Szaharán.

A talaj átfurására használt gépek már hosszú időn át működtek. A földalatti hajózásnak csakhamar meg kellett valósulnia. Arthur csodálkozott, hogy az átfurások már eddig is meg nem történtek. A helyszínére sietett és maga akarta vezetni a munkálatokat. Mily nagy volt azonban csodálkozása, mikor értesült, hogy a talaj már háromezer lábra átfuratott, s az elsüllyedt tenger még sem tűnt elő.

Ez megfoghatatlannak látszott előtte. Azon helyeken, melyeket az átfurásra kiszemelt, a talap nem volt vastagabb 1000—1500 lábnál.

De más, sajátoszerű tünetenyről is értesült a Szaharán. A telepítvényesek a források kiapadásáról, a vegetáció pusztulásáról és a homok hatalmas felléptéről panaszkodtak. Valóban Arthur saját szemével is meggyőződött, hogy a panaszkodóknak igazuk van.

— De mi lehet mindennek oka? kérdezé.

Hogy e szomorú tünetek okát felderítse, elhatározta, hogy Fritz barátjával leszáll az elsüllyedt tengerre. A „*Fezán*” most is ott van a Lesseps-csatornában. Ennek fedélzetén bejárhatja az elsüllyedt tengert, s megfejtheti az említett tüneteket. A Lesseps-csatorna helyét pontosan ismerve, leszállt a tengerbe. Hosszan lenn maradt, míg Fritz a hajón volt, melyen a gabesi öbölbe utaztak. Arthur végre visszatért. A buvár-öltönyből szabadulva, kétségbeesetten adta Fritznek tudtára, hogy a Lesseps-csatorna eltűnt.

— Tán rossz helyen kerested? szólt Fritz.

— Nem, válaszolt szomorúan Arthur. A nyílás megvan; de a csatornát rengeteg sziklák zárják el. A víz nem hatolhat az elsüllyedt tengerbe.

Most már értem, miért apadnak ki a szaharai források, s miért pusztul a vegetatio.

— Áttöröd a sziklákat, s ismét helyrehozasz mindent, vigasztalta Fritz Arthurt.

Ez szomoruan rázta fejét.

— Attól tartok, szólt, hogy mitsem hozhatok helyre.

Arthurnak igaza volt.

A Csad-tavát az elszűlyedt tengerbe vezető csatornán is le akart hatolni. Midőn azonban ama helyre érkezett, hol hajdan a Csad-tava volt, ismét szomorú meglepetés várt rá.

A Csad medenczejében támadt dus vegetációt elnyelték az ujonnan létrejött mocsárok. A víz tehát ez oldalról sem folyhatott le az elszűlyedt tengerbe. Arthur a csatornán át, buváröltönyben be akart hatolni. Elmerült a vízbe; óriási hosszú légcsővek segítségével messze bejárhatta volna az elszűlyedt tenger fenekét.

Fritz lélekzetfojtva várt Arthur visszatértére, mi csakhamar megtörtént. Arthur, levetve magáról buváröltönyét, halálsápadtan könyezve borult Fritz nyakába.

— Nagy szerencsétlenség! kiáltott, midőn már szólni tudott.

— Minő szerencsétlenség? kérde Fritz.

— Az elszűlyedt tenger eltűnt. Talaja felemelkedett. A Szahara alatt nincs többé tenger, vagy ismeretlen mélységekben van.

— Miként történhetett ez?

— Az aranyvulkán által okozott rázkódások emelték fel az elszűlyedt tenger talaját; vize vagy nagyobb mélységekre sűlyedt le, vagy más földalatti üregekbe folyt. A Szahara ismét elveszett a civilizációra nézve. Művem megbukott. Az aranyvulkán rombolta le alkotásaimat.

Aztán nagy megalázódással tette hozzá:

— Isten megbüntette nagyravágyásomat, vakmerőségemet. Erőszakos kézzel bele akartam nyulni az emberiség sorsának intézésébe. Erre csak isten képes. Az ember, ki az isten szerepére vállalkozik, megbukik. Az emberiség fejlődését nem lehet erőszakolni; s mert annak természetes menete van, a ki azt siettetni akarja, ellenkező eredményt ér el. Be akartam népesíteni egy roppant világrészt. Ez már-már sikerült. De nem elégedtem meg ezzel. Át akartam alakítani az emberiséget. S ugyanazon eszköz, melyet e célra használtam, nemcsak lerombolta, a mi jót alkottam, hanem szerencsétlenségbe döntötte az emberiséget. A Szahara ismét homok pusztasággá lesz, melyen az enyészet szelleme, a szelek rettenetes királya, a számum fog tanýázni. A pompás telepek helyét ismét elfoglalja, vasutamat eltemeti a futó homok. Afrika ismét becukja kapuit. Hozzáférhetetlenné lesz az emberiségre nézve.

— Hát az aranyvulkán? kérdé Fritz.

— Ez a szerencsétlenség kutfeje. A miről azt hittem, hogy jótévője lesz az emberiségnek, az emberiség átkává lett. És én többé nem vagyok képes az emberiséget megszabadítani ez átoktól.

Arthur szomorúsággal mondá e szavakat. Érezte, hogy a csapást nem képes elviselni. Vagy megőrül, vagy öngyilkossá kell lennie. Szédülő agyában azonban nem volt képes elnyomni egy gondolatot. Még egyszer látni akarta az aranyvulkánt, s valakit, a ki az aranyvulkán közelében volt, a ki rája vár, s akit még egyszer meg kell ölelnie, mielőtt szelleme elhomályosul, vagy szétzuzza agyát, melyben az emberiség sorsát megváltoztató merész tervek megfogamzottak.

Lázás sietséggel utazott délfelé. Végre meg-

érkezett az emelkedésre, hol telepe volt, s honnét a távol láthatáron levő aranyvulkán működését szokta figyelemmel kísérni.

Még nem lépte át a boldogságot rejtő házaeska küszöbét, mikor egy fehér női alak eléje sietve, az öröm sikoltásával karjaiba dőlt. Olga volt.

Mielőtt azonban Arthur viszonzozhatta volna Olga csókjait, oly valami történt, a mire nem számított, s ami Olgával együtt halálos veszedelembé döntötte.

A föld irtóztatón megrázkódott lábaik alatt. Az aranyvulkán kitörésére emlékeztető csattanások hangzottak fel a föld alól. Az aranyvulkánra pillantva, Arthur látta, hogy az ingadozik. A talaj, a dombok és emelkedések hullámoztak, mintha a föld kérge tenger volna, s ezt a tengert szélvész korbácsolná. Végre egy szédítő lökés megfosztotta őt is eszméletétől; Olga és Fritz már előbb elvesztették eszméletüket.

Mikor Arthur magához tért, nem ismert azon vidékre, hol felébredt. Az a halom, melyen a telep állt, hegygyé növekedett.

A hegy lábainál egy nagy tó, egy tenger terült el. Valóságos tenger volt, zöld hullámaival. A tűzhányó, s a körülötte emelkedő hegyek eltűntek. A tenger zöld tükre borította az egész láthatárt.

Mi történt?

Arthur első pillanatban azt hitte, hogy lázas álom, vagy káprázat tű vele játékot. A földrengés nem dobhatta át más vidékre, a tengerpartra, mert él, s élnek társai is, Olga és Fritz. A telep is itt van, bár a faházak összedőltek, és a sátrak felborultak.

Mi történt tehát?

Arthur agyában egy eszme tüze gyuladt ki.

Ha, a mit gondol való, úgy meg van mentve az emberiség, meg van mentve ő.

Figyelmesen körültekingott. Majd leszállt a hegyről. Megvizsgálta az ismeretlen tó vagy tenger vizét. Valóságos tengervíz volt, habár kevésbé sós, mint a tenger vize rendszeren lenni szokott. Méréseket tett. Nem ért feneket. A partok mellett levő növényzeten még látható volt az aranypor. Tehát nem ragadta át ismerőseinket más vidékre a katalizma.

Arthur szemeiben az öröm tüze gyuladt ki. Visszasietett a hegyre. Diadalmasan kiáltott a már szintén magához tért Olgának és Fritznek.

— Hála az égnek! Az emberiség meg van váltva nagy szerencsétlenségétől.

— Hogyan! Mi történt? kérdék Olga és Fritz, kik nem voltak képesek megmagyarázni sem a vidék átalakulását, sem Arthur örömét.

— Megtaláltam az elsüllyedt tengert, kiáltott Arthur. Ez itt az elsüllyedt tenger, mely láthatárunkon elterül. Ez mentette meg az emberiséget nagy szerencsétlenségétől, s engem a megőrüléstől, vagy az öngyilkosságtól.

— Hogyan? Miként? sürgették Olga és Fritz Arthurt, hogy magyarázza ki magát.

— Az elsüllyedt tenger az aranyvulkán felgyújtására támadt földrengés következtében eltűnt a Szahara alól, s a földalatti üregeken át Afrika déli részeibe hatolt. Itt — valamely legújabb rázkódás folytán — a vulkán katlanába rohant s előidézte a borzasztó kitörést, minek következtében az aranyvulkán, az eddig kivetett aranylávával együtt, ismeretlen mélységekbe süllyedt, s a víz előtört.

— Az a sok kincs tehát mind a tengerbe veszett? kérdé Fritz.

— Mind, s pedig oly mélységekbe, hogy emberre nézve hozzáférhetlenné lett.

— A nemesfémek tehát visszanyerik értéküket?

— Vissza. S az emberiség és a civilizáció fejlődésének folyama a régi mederbe tér vissza, hol bár lassabban, de biztosabban — és rázkódások nélkül — futja meg pályáját.

És legyen ezért hála a gondviselésnek! tette hozzá Arthur emelkedetten. Az emberiség megváltójává akartam lenni és majdnem kárhozatba döntöttem azt. Ne járjon senki a gondviselés előtt. Tegye meg mindenki kötelességét, mint ember. S ez elég. Tegyen mindenki jót mozdítsa elő a polgárisodást; de ne erőszakolja fel másokra, mit jónak tart. A lehetetlenért ne tegye kockára a lehetségest. Legyen boldog, s iparkodjék övéit boldogítani. Ebben áll az ember hivatása. Életem új szakában ezt a hivatást akarom betölteni. Jót művelek azon kis körben, melyet be fogok tölteni; de nem akarom boldoggá erőszakolni az összes emberiséget, a mire halandó nem képes.

Aztán Olgához fordulva folytatá:

— Boldogítani téged, s boldoggá lenni általad! Ez lesz hivatásom.

Olga forrón, elragadtatással ölelve át Arthurt, így kiáltott fel:

— Végre teljesen enyém vagy, Arthur, édes Arthurom!

Fritz örömkönyeket hullatott.

Arthur és Olga sohasem tértek vissza Európába, a hol pedig a társadalmi és közgazdasági rend teljesen helyreállt, s így Olga elfoglalhatta volna magas állását a német társadalomban. Ámde

a szerelmes nő Európából távozva, szakított egész multjával, minden előítéletével. A szerelem kinszenvedései méltóvá tették a szerelem boldogságára. Afrikában, vad vidékeken félrevonulva élt Arthurral. A világ megfedkezett róluk, s ők megfedkeztek a világról. Boldogok voltak kölcsönös szerelmükben. Arthur a természet nyers erőivel küzdött, dolgozott, fáradt imádott nejéért. Olga pedig boldog otthont adott neki. Fritz velök maradt Afrikában.

Távol a társadalomtól gyakran forogtak veszélyben. A vadállatok és az ezeknél is rosszabb emberi vadak sokszor rájuk akartak törni. De mindig vagy eleve értesítette a veszélyről, vagy elhárította azt valamely jótékony szellem.

Arthur és Olga megszokták azt a gondolatot, hogy egy jótékony szellem, egy őrangyal őtalma alatt állnak. De azt sohasem tudták meg, ki őrködik felettük.

Fatimát megsiratták, ki hősi önfeláldozással az örvénybe vetette magát. Arról nem volt sejtelmük, hogy *Fatima*, mintegy csoda által megmenekült. A nemes arab nő nem tért vissza a telepre. Tudta, hogy Arthur és Olga halottnak tartják. Meg akarta hagyni őket e hitükben, nehogy árnyat vessen boldogságukra. De mindig közelükben tartózkodott. Megesküdött, hogy nem fedezi fel előttük magát, míg boldogok lesznek; hanem őrködni fog felettük, s védni fogja őket. Olga és Arthur pedig mindvégig boldogok lévén, *Fatima* nem jelent meg előttük, hanem mint őrzőangyaluk, láthatlanul állt oldalukon, védve őket minden veszedelemtől.

(Vége.)

A második kötet tartalma.

	Lap
I. FEJEZET. Táncz a vulkán felett	1
II. FEJEZET. Fritz forradalmárrá lesz	17
III. FEJEZET. Közel egymáshoz	30
IV. FEJEZET. A rejtélyes hatalom	34
V. FEJEZET. Barna Arthur terve	48
VI. FEJEZET. Melyben bebizonyítatik, hogy a föld bel- seje nemes fémekből áll	34
VII. FEJEZET. Miként nyílik meg a föld kincses ládája .	72
VIII. FEJEZET. Tűz és víz közt	85
IX. FEJEZET. A szirthez lánczolt Prometheus	93
X. FEJEZET. A végzet	102
XI. FEJEZET. Új élet	129
1. Az ébredés	—
2. Fatima szerelme	142
XII. FEJEZET. Arany vulkán	149
1. A kitörés előtt	—
2. A kitörés. — Aranyláva	164
XIII. FEJEZET. Arany-világ	183
XIV. FEJEZET. A szívek harcza	194
XV. FEJEZET. Befejezés	218

$$\underline{110 \times 35}$$

$$\begin{array}{r} 550 \\ 330 \\ \hline \end{array}$$

$$3850$$

$$110$$

$$528$$

$$\begin{array}{r} 6765 \end{array}$$

~~Handwritten scribble~~

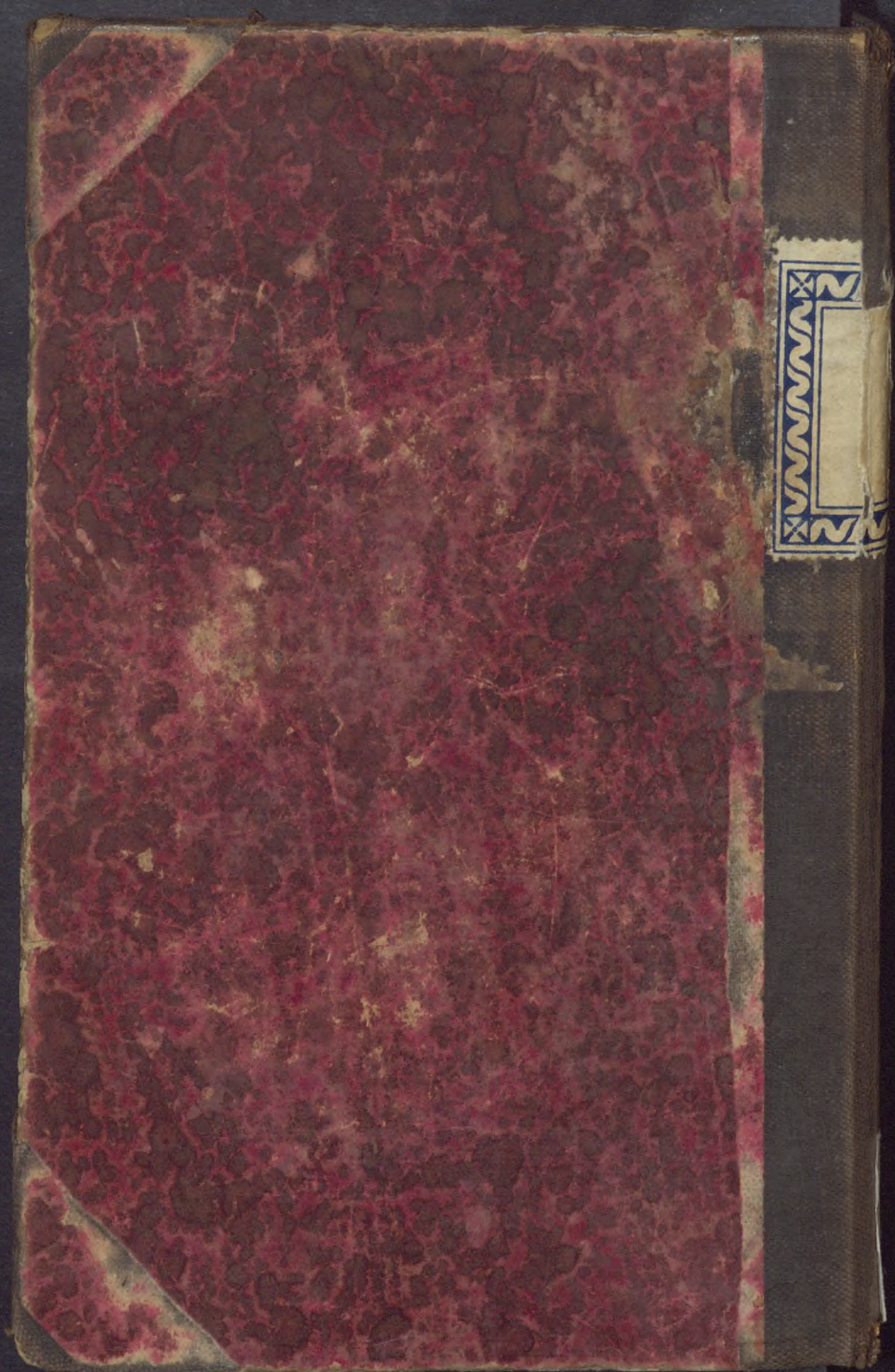

Budapesti Ágostoni
Bibliothéca. Kézir.

classroom 1924. v. 1b. 1a.

M
58C.8E

.....